Dupl. Ibet.

Emma Corc poetry 237

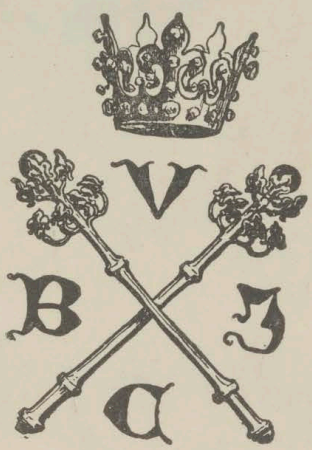

55497
II

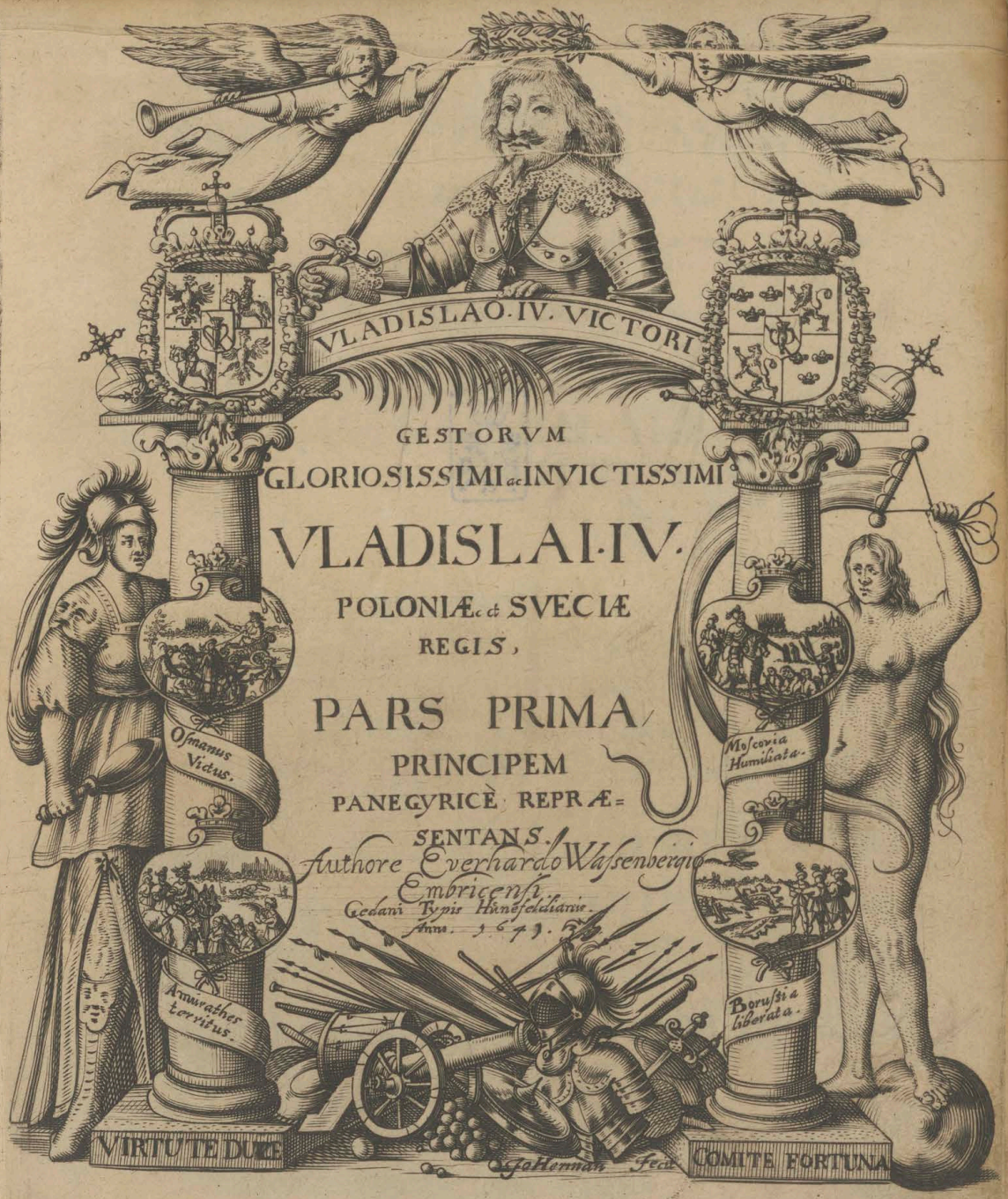

GESTORVM
GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI

VLADISLAI·IV·

POLONIÆ, et SVECIÆ
REGIS,

PARS PRIMA,

PRINCIPEM
PANEGYRICÈ REPRÆ=
SENTANS.

Authore Everhardo Wassenbergio
Embricensi.

Gedani Typis Hünefeldianis.
Anno. 1641.

55497
II

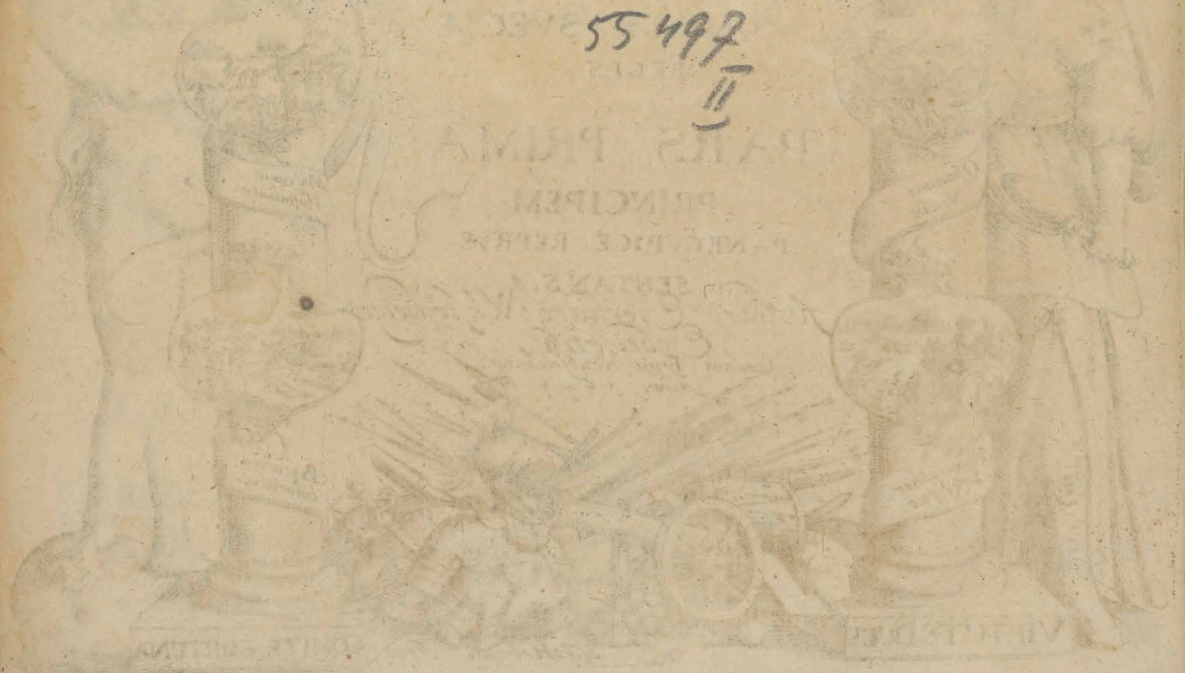

GLORIOSISSIMO ac INVICTISSIMO

VLADISLAO IV.

REGI POLONIÆ, MAG: DVCI LITHVANIÆ, RUSSIÆ, PRUSSIÆ, MASOVIÆ, SAMOGITIÆ, LIVONIÆ, SMOLENSCIÆ, SEVERIÆ, CZERNIHOVIÆQUE;

NEC NON

SVECORUM, GOTHORUM, VANDALORUMQUE HÆREDITARIO REGI,

Domino suo Clementissimo.

INVICTISSIME, POTENTISSIME REX

AB ultimis Germaniæ oris, qua, facto divortio, Rhenus, in Batavorum Insula, Schenkij monumenta premit: qua medius felices Cliviæ terras secat, &

Intonsus Vahalim bibit Sicamber,

ad Regiæ Majestatis vestræ conspectum navigo. Inter audaciam tamen & verecundiam medius, ut qui á populo Mercurij Sacris prorsus dedicato, non exoticas à Madagascare aut Moluccis merces, sed Heröica Majestatis vestræ gesta, in Poloniam veho. Sed quæ, malum, ist hæc insolentia est? Ignoscis Sereniſſime Rex: & quicquid hic præsumptionis fuerit, eâdem, qua victis hostibus peperciſti, clementia condonabis. Tuum est quicquid hic peccatum, Tu causam & occasionem præbuiſti. Insolentibus enim tuis Victoriis Triumphiſque, omnium ad insolentiam animos, qua-

quaqua terrarum, commoviſti: adeo ut & virtutes tuas loquatur ultima Thule, quæ olim etiam, cum in flore eſſet Romanum Imperium ignoravit. Et quid mirum? Cœpit hæc victoriarum tuarum fama, à primo adoleſcentiæ tuæ crepuſculo, & continuis tot annorũ triumphis, ad preſentis glorię ſplendorem adolevit. Honori Magno Pompeio fuit, quod de Africa primo & Iarba Rege juvenis & nondum Senator triumpharit: Tu puer adhuc, de habitantibus Aſiæ & Europæ continentem Moſcis, Pompeio Magno ætate minor, gloria maior, triumphaſti; adeo etiam, ut eos, tibi Domino

ſuo

ſuo electo, tandem vertere terga cogeres, cum flectere antea docuiſſes. Inde attonitus Orbis duos adoleſcentes, ætate propemodum pares, vix lanugine prima decoros, Te, & Oſmanum Turcarum Imperatorem, ſeptingentis bellatorum millibus, & quaſi generis humani viribus ſubnixum, ad Tyram in Valachia æmulos pugilesque vidit, & anxio in utramque partem Mundo, calcata Othomannici nominis gloria, tot Te virtutibus ſuperiorem oſtendiſti, quot Oſmanidę millibus prævalebant. Et ipſe Oſmanus tandem, cladibus & ignominioſa pace confuſus, ſtolidæ præſumptioni exi-

exitio ſuo parentavit. Nondum Regio Diademate cinctus eras, cum inita armorum ſocietate, fœdifragus à Septentrione Moſcus, á Meridie Turca, Poloniæ latera infeſtarent. Tu in medio poſitus, & erectus tamen ſub quolibet pondere, tunc maxime docuiſti terrarum Orbem, quid poſſet in ſummo periculo ſumma virtus. Et fœdifragos illos á Smolenſci mœnijs, velut una manu abactos, eo tandem deſperationis adegiſti, ut, inaudita ab ullo ſæculo felicitate, univerſus exercitus, qui jam nutu Tuo, aut vivebat, aut moriebatur, ter genu flexo, clementiam tuam ſollicitaret. Amurathem

them vero Turcarum Imperatorem, ſola, quis credat! adventus tui fama, ad arbitrium tuum humiliaſti; cum victricium armorum tuorum fulmen abominaretur. Boruſſia denique, cum prælia minareris, ſine ſanguine & velitatione, ab hoſtium manibus vendicata, nominis tui terrorem ipſis littoribus Sueciæ illiſiſti. Adeo ut ſuperiorum Regum, & Magni Vitoldi terminos victoriarum ſupergreſſus, jam, Tua iterum virtute, ſecure Viſtula, Berezina, Tyras, & Boriſthenes navigetur. Maiore tua gloria quod nulla unquam felicitate corruptus, omnia in circuitu bella, clementia conſummâris,

mâris. Sic ut libere gloriari possis, quod apud Senecã (*Lib: 1. de clem:*) primo quinquennio suo, Nero Cæsar. *In hac tanta facultate rerum non ira me ad iniqua supplicia compulit, non juvenilis impetus, non temeritas hominum & contumacia, quæ sæpe tranquillissimis pectoribus quoque patientiam extorsit: non ipsa ostentandæ per terrores potentiæ dira, sed frequens magnis imperiis gloria. Conditum, immo constrictum apud me ferrum est. Summa parsimonia etiam vilissimi sanguinis. Nemo non, cui alia desint, hominis nomine apud me gratiosus est. Severitatem abditam, clementiam in promptu habeo.* Et hæc tua sunt, Glorioſisime Rex, in limitibus Asiæ Europæque gesta, quæ utriusque terminis nescia circumscribi, ad alios vagantur Mundos, & ibi nominis tui gloriam famam-

que ſpargunt, ubi latent potiſsima Chriſtianitatis. Quid ergo? Quæ homines, quia non capiunt, paſsim admirantur, ego nefas non judicavi ſtupere Scripto: ut quæ ſinguli invicem ore referebant, ego calamo loquerer omnibus, & poſteritati cruda proponerem, quæ nunquam bene digerat terrarum Orbis. Quia autem, Invictiſsime Rex, Tua erāt, nec alibi, quem virtute Tua cauſaveras, generis humani ſtupor, niſi in animo Tuo ſolvi poterat, vela feci: ut Regię ſuæ Majeſtati offerrem, quæ

ſola

ſola capit, nec admiratur. Pande itaque nunc, Sereniſſime Rex, clementiæ & facilitatis tuæ portum, &, ſicut exotica plerumque ſapiunt, non quia optima, ſed peregrina; ita placeat hic, in honorem Regiæ Tuæ Majeſtatis, ſuſceptus labor, non quia optimus, ſed peregrinus.

Sacræ Regiæ Tuæ Majeſtatis

humillimus ſervus

Everhardus Waſſenbergius
Embricenſis.

AD

AD CLARISSIMUM VIRUM

EVERHARDUM WASSENBERGIUM

Invictissimi VLADISLAI IV. Poloniæ Sueciæque Regis vitam resq; gestas describentem.

FElicem Macedo præcone ferebat Achillem
Mæonide, tanta dignior ipse tuba.
Te quoque felicem præcone, ego censeo, Regem,
Sarmata quo gaudet, quem Sueonesque timent.
Nec minus ipse tamen felicem prædico te, cum
Suadæ materies obtigit ista tuæ.
Vivite longævi! Scribi à te digna gerat Rex;
Tu Rege à tanto scribito digna geri.

Surgenti ejus famæ applaudens
ludebat

M. R. H.

Ad

AD LECTOREM.

NOn sum nescius, humanissime Lector, plurima à glorioſissimo Rege Vladislao IV. gesta, quæ ego non attigi: sed, ingenue fateor, neque cepi. Et quis, rogo, sufficiat omnibus? Extrema quæque & vulgaria scripsi, quæ sic in partes tamen & libros valuerunt. Et hæc intentio mea fuit, quæ de hoc glorioſissimo Rege conceperam, in speculi modum humano generi exhibere: in quibus, sicut in hoc humani corporis lineamenta non animus ipse apparet, externa tantum Regiarum virtutum lineamenta, non intima tamen consiliorũ, legenti repræsentarem. Neq; enim fas est. Velle enim privatum in Persona Regia, peregrinum in aliena Republica, videre amplius quam intuitu primo apparet, sacrilegium judico. Relinquo hæc magnis illis in Polonia viris, quos, hoc ævo, plurimos, stylo & doctrina, præ aliis nationibus, excellentes genuit.

Ne interim deesse aliquid historiæ completæ putes: quantum enim tibi scire (neque enim Consiliariis Reipublicæ Historiam formo) tantundem & mihi scribere licuit. Nec etiã te frontale illud, Panegyricè repræsentans, terreat. Candidè enim, quæ scripsi, vera existimo; utpote & à gravissimo Senatore Regni perlecta. Sed, mi Lector, delicatum hoc sæculum nosti; cui, ad leniendam invidiam, è viventis glorioſissimi Regis victoriis, & conformi virtutibus ejus elogio, emergentem, hanc voculam tribuere visum est.

Quantum vero ad dispositionem totius operis attinet, ut rei natura poscere videbatur, in duas partes distinxi: quorum altera, tribus libris, Vladislaum Principem: *altera, totidē libris* Regem *repræsentat. Et in prima quidem parte (secundam enim suo loco relinquo) Authoribus fide dignis subnixu, censorem non facile, nisi iniquum, reformido: excepta perplexa illa, de Demetriis, historia, in qua omnes Authores fere, qui illam attigerunt, aut variant, aut vacillant. Ego autem (relictis illis, qui in Polonicam jugiter virtutem & felicitatem obliqui, affectui non parum indulserunt) Sarmatas potius, qui & interfuerunt, & eorum pars magna fuêre, sequutus fui.*

In bello Valachico doctissimum virum Johannem Innocentium Petricium, Almæ Universitatis Cracovien sis eloquentiæ Professorem, Cornelium Tacitum, si quis unquam alius, stylo exprimentem, Authorem habui. Cujus elegantissima dictio in eadem nonnunquam verba vel invitum traxit. Sed dabit veniam, hac in parte, gravissimus Author; & placabitur, more Cœlestium, ingenua confessione.

Peregrinationem ex Diario manuscripto, eruditissimi, piæ memoriæ, Adolescentis, Johannis Hagenaw à Mazaunen (qui Alberti Stanislai Radzivillij Ducis Secretarius peregrinationi interfuit, & quicquid toto itinere singulis diebus actum, sedulo annotavit) sumpsi.

Quia

Quia autem non integrum in manus meas perveneraſ, quicquid in calce deſiderabatur, à Caſparo Nagot (qui Vladislai Regis, tunc temporis, expenſarum Præfectus, in fidelibus ejuſdem Regis obſequiis porro conſeneſcit) oretenus hauſi: quæ deinde, ſicut & illa quæ humana infirmitate, præſertim in obſidione Bredana, in Diario fuerant prætermiſſa, fideliter addidi.

Licet autem opportunis locis variorum Authorum, quemadmodum in Scena mea feci, ſententias interſerere potuiſſem, maluit tamen unius Senecæ. Quod enim Coſmographi de Inſula Creta reſpectu Orbis, hoc ego de Seneca reſpectu aliorum Authorum. Videlicet ut, quæ in aliis regionibus bene, in Creta optime naſci dicuntur; ita, quæ in aliis Authoribus recte, meo judicio, melius in Seneca inveniuntur.

Et hæc ſunt, benevole Lector, quæ Te, in hac prima parte, ſcire volui: atque jam valedicerem, niſi me Illuſtriſſimorum virorum, qui me in hoc opere liberalius animaverunt, beneficia diſtinerent. Famæ enim meæ intereſt, ne virtutem illorum, & gratitudinem meam, neſciat terrarum Orbis. Quippe qui abominor eos, qui furtive agunt gratias, & in angulo, & ad aurem. Non eſt enim iſta verecundia, ſed inficiandi genus. *Excelluerunt itaque, hac in parte, Caſparus & Paulus Dzialinij: quorum ille Culmenſis &* Po-

Seneca lib. 2 de de ben.

Pomesaniæ Episcopus, hic Pomerelliæ Palatinus: Georgius Princeps Ossolinius: & Gerhardus Comes à Dönhoff. Ut sunt enim hi Illustrissimi viri, Zelosissimi nominis & honoris Regij, ita, quicquid in hoc stadio studioque sudabam, benevolentia singulari recreare voluerunt. Macte generosissimi viri, non perdidistis beneficium, quod in Serenissimi Regis gratiam collocastis. Tam diu enim studiorum Mæcenates, tam diu fautores eritis, quam diu in pretio erit glorioſissimi Vladislai Regis gesta cognosci.

Valete, favete.

INTRODUCTIO AD VLADISLAUM REGEM.

POloni gentium terrarum Orbis liberrimi à Venedis Sclavisq; Originem duxere. Et quamvis sub hisce nominibus, felicia olim in circuitu arma circumtulerint, nequaquam tamen ullo tempore ad hodiernum famæ gloriæq; fastigiū acceſſere. Quæ enim ulla gens infantiam ſuam habuit, ut adoleſcentiā, adoleſcentiā vero ut maturitatem? Quis adoleſcentiæ ſuæ vigorē puer: virile robur adoleſcens habuit? *Nulla non res principia ſua magno gradu tranſit. Aſpice Rhenum, aſpice Euphratem, omnes deniq; inclytos amnes, quid ſunt, ſi illos unde effluunt æſtimes? Quicquid eſt quo timentur, quo nominantur, in proceſſu paraverunt. Principia ſua ſemper ſequens magnitudo obruit.* Romanos illos rerum Dominos, ſi ad incunabula ſua reduxeris, ad tectas ſtipula culmoq; caſas, & humilia paſtorum tuguria revolveris. Ampliſſimam Carthaginenſiū aliquando rem ad fontem ſuum proſequere, bubuli olim corio circumſcriptam videbis. Non mirum itaq;, ſi, quod florentiſſimis Imperiis, quod paſſim rebus omnibus contingit, Sauromatis quoque eveniſſe intuearis. Paulatim, ut quicquid naſcitur, crevere. Adeoq; ſubſequentibus ſæculis, ſub Polonico nomine feliciores, poſtquam cum Lithuanis in unam coaluere Rempublicam, Ruſ- *Senec. lib 3. de ben.*

siam, Prussiam, Mazoviam, Samogitiam, Livoniam, Podoliam, Volhyniam, Smolensciam, Severiam, Czernihoviamque, rara quadam felicitate, ditiones sibi adjunxere. Quod mirabitur quisquis inspexerit. Non illis famosus Chinarum adversus Tartaros murus. Non maria innumerabiles multitudine avertentia gentes. Nulli ferociſſimorum populorum cohibentes impetum Pirenæi. Nulla Thermopylarum clauſtra. Nec propugnacula quidem (adeo Spartanis generosiores robori suo fidunt) nec munitiones, nec mœnia, nec valla. Sed toto corpore Regnoq; obnoxii, illabatam tamen, quam potiorem omnibus habent, libertatem, securitatem, & in alias gentes imperium, sola magnitudine animi, fortiq; dextera paravere. Non parum tamen eos in hoc Regum, quos habuere, prudentia, virtus, & fortitudo juverit. Sed hæc ipsa in non modicam eorum laudem revolvuntur. Quia Reges, quos invictiſſimos, inclytos, prudentia, virtute, fortitudine, præstantiſſimos habuerunt, ipsi elegerunt; non electuri, nisi tot Heroas, quot Reges voluiſſent. Nunc autem tot Heroas, quot Reges numerant, cum nō nisi omni virtutum genere absolutiſſimos, qui plane viris imperarent, elegerint. In hoc naturam secuti: *Naturæ enim est, potioribus deteriora submittere. Mutis quidem gregibus aut maxima corpora præsunt, aut vehementiſſima.*

Senec: Epist: 90.

Non

Non præcedit armenta degener taurus, sed qui magnitudine ac toris cæteros mares vicit. Elephantorum gregem excelsissimus ducit. Inter homines pro summo est optimus. Et, de aureo sæculo loquens Stoicus, pergit dicere. *Animo itaq; rector eligebatur. Ideoque summa felicitas erat gentium, in quibus non poterat potentior esse nisi melior.* Ita Poloni aurei sæculi mores secuti, ut melioribus semper sua colla submitterent, sub quibus provincias jugiter & Regna subjicerent, eos, ut rem rarissimam, & in sua Polonia, & in Transylvania, & in Gallia, & toto terrarum Orbe quæsierunt. Et quamvis semper bene, nunquã tamen quam in Jagellonica, et, quæ ex hac, Suecica familia feliciores. Quæ enim & qualia sub Sigismundo III. Catharina Jagellonia, Sigismundi Primi filia genito, non fuere tentata & felicissime consummata! Elegantissimi viri Innocentii Petricii verbis utar. *Hoc Polonorum Rege Hieremias & Simeon Principes Valachorum, oblato vectigali, in tutelam accepti. Exutus Rosuana Transyluanornm Dux exercitu, palo; suffixus. Livonia armis vindicata. Aditæ & fractæ, longinquitate secretæ, ac pene incognitæ gentes. Smolenscum Civitas, à Moscis ultra centum annos, non bello sed proditione nostris erepta, ædificijs aucta, & validissimo ingentis arcis præsidio munita, obsidione bienni, ab ipso vastata, & in potestatem redacta. Tota Moscovia victorijs peragrata: & captus:* *Hist. rerũ in Polon. gestar.*

ptus Imperator Basilius Szuiscius, cum Johanne & Demetrio fratribus, ante ejus solium procubuit. Severia & Czernichovia, Moscorum Provinciæ, à Vladislao filio, Paterno jussu exemploq́, Imperij nostri jugum acceperunt. Quin ejusdem Regis auspicio & fortuna, vastata à Cosacis Turcarum Achilles, Techinia Kozlovia, Belgradum, Theodosia, Trapezuntium: & super alia insignium Urbium excidia, Synopis caput & Regia Ponti, dum tempus mercatus, ditem alioquin Urbem, majorum opum specie compleverat, gravi ruina concidit. Jam Præcopum expugnatum. Sed & mare tentatum; in quo Ciculæ Bassæ filius victus, & occisus. Alter item Bassa, Classe victa, captus, & in vinculis mortuus. Territa Constantinopolis subitis armis, suburbiorum incendijs: incussaq́ sæpius Turcis Polonorum reverentia. Et hic est ille Sigismundus, sub quo hæc gesta sunt, hujus glorioſissimi Vladislai IV. Parens. Hic ille Philippus, qui Magnum hunc Alexandrum genuit. Cujus virtute cum Poloni in immensum creverint, & nominis sui fama, Terrarum Orbem impleverint, ominosam magnitudinem ejus, ab ipso vitæ exordio, deducamus.

GESTO-

GESTORVM
GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI
VLADISLAI IV.
PARTIS PRIMÆ,
LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTUM.

Vladislai IV. nativitas & pueritia.

SUMMARIUM.

Omina magnitudinem VLADISLAI IV. *antequam nasceretur, insinuantia. Ejus nativitas, puerilis instructio, & præcox ingenium.*

Vides illum Sarmatiæ Regem, inquit Romanus Philosophus, *insigni capitis decorum? si vis illum æstimare, totumq; scire qualis sit, fasciam solve.* Faciam hoc ejus consilio satis, & non fasciam tantum, sed & vestimenta, & corpus ipsum solvam, & quantum per ingenii quidem, perspicaciæ, & mediocritatis meæ modulos licebit, in animum

Senec. Ep. 80.

mum ipsum me insinuabo, lustraturus alieno sic an suo magnus. Itaque licet ille maximus Sarmatiæ Regum VLADISLAUS IV. Paterno genere, Regiis, Jagellonica Sueticaq;, familiis; materno Augustissima Domo Austriaca, Vitam, Sangvinem, & generosissimi animi domiciliũ traxerit, tamen quia naturæ hoc magis beneficium, quam virtutis opus, ad omina, veram nobilitatem ejus & rerum gestarũ magnitudinem vaticinantia, venio. *Omina futura magnitudinis.* Quemadmodum enim Cyri, Alexandri Magni, & aliorum rarissimæ felicitatis Regum eminentiam, antequam ederet, signis natura prodidit; ita glorioſissimus hic VLADISLAUS Rex, adhuc in utero materno latens, hisce non caruit. Cum enim Regina mater Anna Austriaca, Caroli Archiducis filia, sacratissimi Ferdinandi II. Romanorum Imperatoris soror, ab Invictissimo, glorioſæ memoriæ, SIGISMUNDO III. concepisset, toto conceptionis tempore, insolita quadam majestate vultus, grandius aliquid utero bajulare, omnibus videbatur. Adeoque & Stanislaus Radzieiowski Palatinus postea Lencicienſis, & Maximilianus Przerębski Castellanus deinde Siradienſis (quibus jam animus præsagiebat, illam Sarmatiæ lumen, totiusq; Reipublicæ Christianæ decus alvo continere) abactis stipatoribus Regiis & Doryphoris, aut ali-

alienigenis illis, quibus in more erat gravidam Reginam portare, id quicquid erat oneris, in ſperatæ Polonicæ felicitatis gratiam, ipſi ſubiere. Inde cum *Anno* 1595. jam tempus partus adeſſet non ante Regina Mater, quam 9. Junij, in feſto Sanctorum Martyrum Primi & Feliciani enixa eſt. Quod à ſummis prudentiſsimisq; viris in non vanum quoq; omen acceptum, quaſi infans modo genitus primus omnium Sarmatiæ Regum eſſet felicitate futurus. *Aderant* quoque ipſi Infanti aptiſsima humani corporis lineamenta, quod magnæ indolis ſignum *Ariſtoteles* judicavit. Nec in vanum. Vt primum enim, pulſa infantili caligine, ratio uſum ſibi vendicavit, generoſa pluries quam puerilia loquebatur, & in eum paulatim creſcebat, qui ominoſæ nativitati, & ſperatæ magnitudini correſponderet.

Vladislai IV. nativitas Anno 1595. 9. Iun.

Congratulabatur interim ſibi SIGISMVNDVS Pater, & tacito fortunam ſenſu adorans, diſpoſuit illi viros doctiſsimos, quaſi domeſticum magiſtratum, ſub quorum cuſtodia contineretur, & quorum prudentia inſtrueretur, *Nulla quippe res magis animos honeſta induit, quam bonorum virorum converſatio. Paulatim enim deſcendit in pectora: & vim præceptorum obtinet, frequenter audiri, aſpici frequenter. Occurſus mehercule ipſe ſapientium juvat:*

Ejus puerilis inſtructio.

Senec. Ep. 94.

& est aliquid, quod ex magno viro vel tacente proficias. Nec tibi facile dixerim quemadmodum prosit, sicut illud intelligam profuisse. Minuta quædam, vt ait Phædon, animalia, cum mordent non sentiuntur: adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis est. tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in conversatione virorum sapientum eveniet. non deprehendes quemadmodum aut quando tibi prosit; profuisse deprehendes. Quemadmodum enim qui in solem sæpius venerit colorabitur, qui in vnguentaria taberna resederit, & aliquamdiu commoratus fuerit, odorem loci secum adducit: ita qui cum sapientibus viris conversati fuerint, trahant aliquid necesse est quod prosit in posterum. Præsertim cum hoc virtutes pariter & vitia habeant, quod in proximum quemque transiliant, & contactu ipso prosint aut noceant. Hinc, alio loco Sapiens Latinus. *Proximis applicatur omne quod tenerum est, & in eorum similitudinem crescit. nutricum & pædagogorũ retulere mox in adolescentia mores.* At an ille tantum? consulamus Horologium Principum. *Quales Magistri sunt quos habemus, & præcepta, quæ audimus tales & scientiæ sunt, quas discimus, & actiones quas exercemus.* Aderat quoque efficax in exemplum absolutissimus Genitor, in cujus quodammodo facie, Religio, Tempe-

Sen. lib. 2 de ira.

perantia, Fortitudo, Modestia, & Regiæ virtutes omnes legebantur. In hujus aula, sub hujus oculis Vladislaus crescebat. Quid ergo? *Prodest sine dubio*, inquit *Anneus*, *custodem sibi imposuisse, & habere quem respicias, quem interesse cogitationibus tuis judices.* Colligebat quippe justissimos paulatim Regiarum virtutum Catalogos: & Religionem, temperantiam, modestiam, fortitudinē, & quasq; dignissimas integerrimo Principe dotes, quia à domestico magistratu didicerat, quia in optimo parente viderat, in crepundiis æmulabatur. Quā feliciter, tum demum videbimus, cum exerentem & exercentem paulatim se Principem, per Heroica gradientem vestigia, hisce cum fœnore multo virtutibus, ad regium vsque fastigium deducemus. Non poterant enim non germinare feliciter, quę in tempore sparsa, felicissimo solo credita, in vberrimos fructus optime digerebantur. Habent enim ingenia quiddam cum semine simile, quod (vt Stoici similitudine vtar) *cum occupavit idoneum locum, vires suas explicat, & ex minimo in maximos actus diffunditur. Idem facit ratio: non latè patet, si aspicias: in opere ipso crescit. Pauca sunt quæ dicuntur: sed si illa animus bene exceperit, convalescunt & exurgunt. Eadem, inquam, præceptorum conditio, quæ seminum. Multum efficiunt, etsi* Sen. Ep. 25. Sen. Ep. 8.

angusta sunt: tantum, ut dixi, idonea mens rapiat illa, & in se trahat. Multum invicem & ipsa generabit, & plus reddet quam acceperit.

Variis linguis instruitur, & ejus præcox ingenium.

Inde capacior disciplinarum, iisdem, quibus excellebat Sigismundus parens, Latina, Italica, Germanica, Polonica, linguis instruebatur: & quia felix illi ingenium erat, salutaria omnia quasi in transitu rapuit. *Nam ut Dij Immortales, Senecæ* verba sunt, *nullam didicere virtutem cum omni editi, & pars naturæ eorum est, esse bonos: ita quidam ex hominibus, egregiam sortiti indolem, in ea quæ tradi solent, perveniunt sine longo magisterio, & honesta complexi sunt, cum primum audierunt.* Verum enimvero hæc naturæ indulgentia, sive insolentia potius, magis omnino admirabilis est, cum insolentiam rerum omnium pariter videamus. Immo Fortuna ipsa, quæ prosequi non nisi adultiores consvevit, non vano omine abblandiens puero, cæpit fortissimum æq; ac felicissimum futurum aliquando Regem, adhuc Principi in ætate tenera abblandiri; & mox vastissimum illi imperium contulit, cum ante ætatem posse sufficere judicaretur. Sed insolentiam hanc fortunæ, & occasionem expeditionis primæ videamus.

Ep. 95.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

ARGUMENTVM.

Vladislaus IV. in Magnum Moscoviæ Ducem eligitur; & ejus, ob Moscovitarum, alium Ducem eligentium, levitatem, expeditio prima.

SVMMARIVM.

Moscovia Tartaris aliquando fœdè tributaria, sub Iohanne Basilide in maximam potentiam crevit. Hujus filius junior Demetrius, à Borissio jussus interfici, arte matris evadit: sed filius alter Theodorus, qui Basilidi Patri successerat, ab eodem Borissio veneno necatur. Post cujus obitum Borissius in Magnum Moscoviæ Ducem eligitur, & aliquot annis imperat. Interim Demetrius adolescens, Polonorum ope paternum Regnum recuperat, Borissio consternatione mortuo. Mox Demetrius à Szuiscio interficitur, qui in Magnum Moscoviæ Ducem deinde electus Poloniæ Regis legatos cáptivos detinet. Demetrius suppositititius exoritur; quo Moscoviam devastante, Sigismundus Rex Poloniæ, ob legatos suos vltra biennium detentos, Smolenscum obsidet: ab Hoc Zolkevius in penitiorem Moscoviam missus, Moscos & Svecos cedit. Lissovius quoq; ab eodem Sigismundo Rege missus, latè

Mo-

Moscoviam vastat. Quare, Demetrio supposititio circa Moscuam vrbem etiam tumultuante, Szuiscius rogatus deponit imperium: quo in monasterium secedente, Zolkevius Moscuam vrbem, dum à Demetrio suppositio oppugnatur, occupat & defendit. Hinc Moscoviæ Senatores Vladislaum in Magnum Moscoviæ Ducem eligunt. Smolenscum expugnatur, & Szuiscius cum fratribus in Poloniam abducitur. Moscovitæ à Vladislao desciscunt & Michaelem Fedrowicz in Magnum Moscoviæ Ducem eligunt: Moscuam Vrbem recuperant, & Smolenscum obsident: sed Polonis, Magnis viribus Moscoviam ingredientibus, Mosci obsidionem solvunt. Vladislaus à Patre missus Severiam Czernihoviamq; Provincias subjugat, & Moscos in angustias cogit. Quare Mosci supplices pacem petunt, quibus Poloni, etiam victoriis & bello fessi, quatuordecim annorum inducias, tandem concedunt.

MOscovia Russiæ Provincia est, quæ, devolutis ad ejus Principem Ducatibus cæteris, ad præsentis Imperii *Majestatem* ascendit; Tartaris alias, paulo ante, tam fœda servitute obnoxia, vt, advenientibus Tartarorum legatis in equis, *Magni Moscoviæ* Duces pedes obviam irent, & bibentibus, more illis gentibus consueto, lac equinum Tartaris, decadentes forte in jubam guttas

Magn

Magni Duces ore lingerent, quin imo ſtantes aperto capite, ſedentibus legatis Tartarorum, juſſa audirent. Sed fœdam hanc ſervitutem, Baſilius, iſtius famoſi Iohannis Baſilidis parens, fortiter á ſe rejecit, & Magnorum Moſcoviæ Ducum libertatem armis procuravit. Iohannes Baſilides inde in immenſum Moſcorum imperium ditionibus auxit, & nō ſolum vicinum Czeremiſſis Caſanenſe, & ad Caſpium vſque mare, Albanos, et confinia Perſiæ Aſtrachanenſe, Regna, Tartaris vice verſa eripuit, ſed ad Balthicum mare Livoniam quoq; ſub jugavit: tam abſoluti Imperij Monarcha, vt jure de illo ingenioſus aliquis Vates, hos, in perſona Tyranni, verſus ſcripſerit.

Maxima Moſco-rum potentia ſ. b Iohanne Baſilide.

Ruſſorum Rex & Dominus ſum jure paterni
Sanguinis: imperij titulos à nemine, quavis
Mercatus prece, vel pretio: nec legibus vllis,
Subditus alterius. Sed Chriſto credulus uni,
Emendicatos alijs aſpernor honores.

Sed formidabilis illa etiam Turcis potentia, à nulla ſæpius gente, quam Polona acciſa eſt, ad hoſtium vsque deſperationem victrix: nam ſub inclyto Stephano Rege & Livoniam totam extorſit, et, cum ditionibus aliis, Polotiam Lithuaniæ reddidit.

Verum-enimvero (vt ad propoſitum veniamus) poſt huius famoſi Baſilidis obitum, Theo-

poſt Baſilidis obi-

tu Theodorus filius imperat.

dorus filius imperavit, qui Borissium (quem Hodunum alii vocant) nobilitatis antiquæ virum, purpuratorum Principem legit, in suam ipsius, & familiæ suæ ruinam. Erat quippe Borissius, litterarum quidem ignarus, sed juncta comitati astutia plebi charus simul & venerandus; & qui crudelia nomine Principis machinaretur, quibus deinde palam interventu suo discussis, invidiam, odium, execrationes Principi, sibi favorem & clementiæ laudem conciliaret. Et addebat gratiæ quod sororem Borissij duxisset Theodorus vxorem. Cum videret itaque technas suas ad intentum adoleviſſe, Demetrium vnicum Theodori fratrem, et tandem Theodorum ipsum, aut ferro, aut veneno, tollere statuit. Quod facile ipsi efficere, cum ipsius arbitrio prope omnia agerentur, & fratrum juvenculus alter, alter, qui et imperabat, fanaticus, & vel ipsius Basilidis parentis judicio, tintinabulis per templa pulsandis aptior, quam Imperio videretur. Actum erat de vastissimo prope terrarum Orbis imperio. Sed comprehendit Deus sapientes in astutia sua, & quem primo & maxime sublatum volebat, juvenculum Monarchæ fratrem Demetrium, ad tollendum tandem Borissium reservavit: tanto cum eiusdem Tyranni ludibrio, vt interfectum lætaretur, qui in perniciem eius vivebat. Quippe

Borissius Theodoro & Demetrio fratri ejus insidiatur.

Borissii

Borissii in Demetrium technas sollicita Principum Mater advertit, & consilio omnino salubri, filiolum suum periculo maturè subduxit. Cum enim sicarii ad necem Principis properarent, puerum qui Demetrium ætate & ore referret, in ipsius, callidè, strato locavit: quem immissi percussores (qui minus eum, centum à Moscua Urbe, ad Vielikam, milliaribus educatum, noverant) ibidem pro vero Demetrio jugulavere: fama deinde astu Borissii sparsa, peste Demetrium periisse, qui in exitium tamen ejus crescebat. Borissius interim de Demetrio porrò securus, jam quoque paulatim Theodoro Monarchæ imminebat: quem deinde, Annos 36. natum (ut communis fama est) veneno sustulit: hoc quoque ei indulgente fortuna, quod Theodorus Gerniam conjugem suam, sororem vero Borissii, provinciarum omnium administratricem testamento fecipsisset.

Demetrius evadit.

Theodorus veneno perit Anno 1698.

Itaque Gernia mox, Borissii suasu, in monasterium sacrarum Virginum, extra arcem, intra tamen adhuc Moscuæ muros, secessit: experimentum factura, quid de ipsa & Borissio fratre Moscovia universa sentiret. Quid itaque? Monasticam, Mundi tædio, profiteri se simulans, administrationem imperii, in Cnesios Boriarios que

Borissius in Magnũ Ducẽ eligitur.

(ſenatus hic & nobilitas gentis eſt) omnino reiiciens. Populus, fucata jugiter Boriſſii comitate demulſus, ad Gerniam properat, & obſervans ſacrarum Virginum ſepta, lamentabili Gerniam voce precatur, ne ſe tempore tam periculoſo deſerat; Cneſiorum quippe & Boiariorum ſuperbiam averſati, & ſi quid ſequioris ſexus prudentiæ deſit, eſſe Boriſſium fratrem, Theodori Imperatoris ſui ſocerum, cuicunq; oneri parē: tuto huic imperii graviora committi poſſe. Gernia tergiverſari, inſtare populus univerſus: nec illam, nec penetralia virginum relicturus, niſi æquiſſimis, ut putabant, poſtulatis ſatisfieret. Jamque res, ultra tumultum, prope ſeditionem erat, cum Boriſſius foras venit, & aptis tempori verbis, fluctuantes, ad malaciam animos revocavit: nec ſe à petitis illorum omnino alienum oſtendit, dummodo Cneſii & Boiarii in partem ſollicitudinis veniant. Et ſic quidem tunc ad pauculos dies inducíæ. Cum vero interim Regina, omni ſæcularium rerum cura à ſe abdicata, monaſticam verè profiteretur, & pro Gernia Alexandrinæ nomen aſſumeret, tum populus magis moveri, & Baſilio Salo Calfio Cancellario Regni, convocanti ſe & hortanti, ut Gneſiis Boiariisque fidem obſtringeret, in faciem reſtitit, & concordibus

votis

votis Boriſſium Reginæ fratrem, Principatu digniſſimum nominat: hunc eſſe cui fidem addicere paratiſſimus ſit. Boriſſius, qui præſens erat, ad honorificas de ſe voces exurgens, modeſte ſe excuſat, ignoſci mediocritati ſuæ petit, & (quo deſiderium populi irritaret, & Cneſiorum Boiariorumque invidiam effugeret) in vicinum primo templum, mox, à populo vociferante retractus, inter excuſationes ſubdolas, in monaſterium virginum integrum cum ſorore menſem ſe abdidit. Augetur conatus populi, cui reſiſtitur; & creſcit, qui irritatur, affectus. Totius itaque menſis ſpatio, undique fugam metuens, clauſtrum obſidet, & ſororis interim Reginæ, & ipſius Boriſſii oportunis, importunis vocibus aures pulſat. Et Boriſſii quidem, ut admitti ſe ad gubernacula Regni patiatur, & imperii faſciam, diadema, & inſigne capeſſat: Reginæ, quatenus apud meritiſſimum de ſe fratrem preces ſuas interponat, tandemque perſuadeat, quas millies mereatur, faſces admittere. Ille ſumpta modeſtiæ larva, tanto confidentius renuit, quanto ferventius petebatur, & ſubdolè, quibus appetebat imperium, modis, negat: Hæc autem expugnari ſe tandem paſſa eſt; & hujus precibus & interventu, paulatim ille. Cum enim jam temporis mora, quodammodo detrito

fivore, matura omnia viderentur, Cneſiis pleris-
que Boiariiſque, ob vulgi pertinatiam, conſenti-
entibus, populo cum ſorore ſe ſiſtit, & tandem
Ruſſiæ & Moſcoviæ Imperatorem, Caſanenſium,
Aſtrachanenſiumq; Regem, & variarum Regio-
num Principem, à voti compote populo, ſalutari
ſe paſſus eſt. Inde feſtivi ignes, & inter millia tin-
tinabulorum, gratulatoriæ voces exceptæ: & ad-
debat confirmationi regiminis, quod Tartaros
Crimenſes, interregni tempore provinciam in-
greſſos, coactis mox centum, vel, ut alii volun
trecentis armatorum millibus, multis velitationi-
bus ſecundis, retro ageret. Itaque ea fallacia, iis
artibus, doliſque, Boriſſius, ſive Hodunus, impe-
rium Moſcoviticum, faſces, & diadema, invaſit,
ut invaſiſſe jure videretur.

Demetrius in Livonia liberalibus ſtudiis operam dat.

Interim autem in ejuſdem imperii ſpem De-
metrius adoleſcebat, & victo paulatim duro Mo-
ſcovitarum genio, laudabilem civiliorum Euro-
pæ gentium humanitatem induebat. Adeoque
& in Livonia liberalibus imbutus ſtudiis, & loqui
eleganter latinè, & ſcribere didicit. Et poterat
hoc ſeptem annorum ſpatio, quo Boriſſius impe-
ravit. At jam, adulta, cum ætate, regnandi libidi-
ne, vindicias familiæ ſuæ, & univerſæ Moſcoviæ, in
uno Boriſſio meditabatur. Sed *vana erat*, quod di-

citur,

citur, *sine viribus ira*. Quemadmodum regia vitis, sine sustentaculo, prona fatigat humum, sustentaculis autem erecta, matureſcit citius, magè fructifera est, & viridantibus deinde foliis, suaveolentibus quoque botris, & aliis gratiarum generibus, ipsa sui sustentacula recreat; ita Regiæ familiæ Principem, flexum à fortuna deorsum, sublevamine & auxilio, citius ad consequendi imperii maturitatem, & fructus confidentiæ suæ convenientes progenerandos, indigere videbat; quod deinde, gratitudinis ergo, viridi semper affectu, & multi-granis gratiarum botris, reficeret, & prosequeretur. Quid itaque? Polonia in facie erat, formidabile jam olim Moscoviæ suæ regnum, & ad intentum magnanimi adolescentis potentissimum: nec dubium erat hanc ipsam sollicitare, dummodo saltem desolato fides adhiberetur. Tentandum duxit. Cum esset ergo à catholica fide non alienus, potentibus in Polonia Societatis Jesu Patribus, primo personam suam aperit, & quod felix faustumque, fidem invenit. Præsertim cum altero breviore brachio, & verruca in facie, notabilis esset, quæ in vero Demetrio fuisse, nemo erat qui inficiaretur. Adhæc ingenio acri, præsentia animi liberalitate, comitate, non indignum se regali prosapia proponebat. Additum efficax quoque, à

Patribus Societatis in Polonia se aperit.

que, à prudenti adolescente promissum: fore, si patrium recuperasset imperium, cultus divini maximam rationem haberet, & Moscoviam, ad Ecclesiæ Catholicæ unionem, universam adduceret. Non spernenda visa conditio. Itaque res tecta primum, monitoq; Romano Pontifice (ad quem & Demetrius ipse literas non inelegantes sua manu latinas scripserat) commedatitias ad Poloniæ Regem & proceres impetravit. Primum ad potentem in Regno Sendomirienſem Palatinū Georgium Mniscum, supplex introducitur, spe clam facta, ut, si voti compos fieret, ipsius, in quam oculos cōjecerat, filiam uxorem duceret. Igitur à Sendomirienſi & genero ipsius Visnovizcio, ad Sigismundum III. Poloniæ Regem introducitur, & quod summū votorum erat, legitimus Moscoviæ hæres apparuit. Et, ut habent hoc desolati principes, quod misericordiam facile sui similium excitent, dignus auxilio visus est: præsertim cum res tota in non modicū Ecclesiæ (cujus Sigismundus studiosissimus erat) & Regni ipsius commodum vergeret. Itaque Polonia tota delectus, & Sendomirienſi Palatino large pecunias subministrante, brevi temporis spatio, decem milliū coadunatus exercitus. Additus necessarius belli apparatus, et promissis invitata Cosacorū itidem decem millia.

Ad Sigismundum III. introducitur.

Polonorum ope Regnum recuperat.

Hoc

Hoc exercitu Boryſthenem ſuperat: & ad Czernichoviam prima proſperitas, cum Urbs ipſa, præſentiam hæredis adorans, ipſius partes ultro ſequeretur. Altera ad Putiwlam fuit: cum ſub Michelovitzio Soltokevio, præſidium octo Volochdenſium Coſacorum millium, ad Demetrium cum ipſa acie tranſiret. Inde ad Novogardiam primum belli fulmen: ibi aciebus inſtructis acerrime dimicatum. Sed Boriſſio, centum millium exercitu, numero prævalente, Demetrius damnum tulit: Sed non, niſi ut irritaretur. Mox enim, cum ad Rilſcum arcem ſe recepiſſet, & Boriſſiani, victoria feroces, petulantius inſultarent, aciem inſtruit: & miro fortunæ ludibrio, victus antea, equitatum victorum concidit, peditatum internecione delevit. Hoc alterum belli fulmen: quod mox quinque vicinas arces, & inter illas Bialogrodam, centum quinquaginta majoribus machinis munitam, cum univerſa Severia, ad Demetrium traxit.

Sub hæc ſcriptæ à Demetrio ad Boriſſium monitoriales litteræ: ſe reſpiceret legitimum Regni hæredem, & imperio, quod injuſte invaſerat, mature cederet. De cætero, oblatis familiæ, & ipſi conditionibus optimis, quod vellet monaſterium ingrederetur. Has litteras cum in *Boriſii mors An. 1605. exeunte Apr:*

 præ-

præsentia, obliquorum Polonicæ Reipublicæ Legatorum, Daniæ Suecięq;, legeret, excandescens subito corruit,& magna vi sanguinis,per os, nares, & auriculas fusa, pariter animam exhalavit.

Interim Cromo arci, (quam elata prima victoria pars exercitus Borisiani obsederat)subvenire placuit. Et ibi ab initio acriter certatum: sed ad Demetrium, cum exercitus parte, Petro Busmanio, à Borisianis transeūte, absoluta mox victoria Demetrius potitur. Septuaginta in castris machinę repertę, & tam vastę magnitudinis aliquę,ut singulas bini viri brachiis circumdatas, vix complecterentur. Ut ergo in castris, sic et Moscuę secuta animorum mutatio. Et jam ad Demetrii nomen exultante populo,uxor Borisii vidua, cum filiolo suo et filia [post mortem *Borisii*, ne et illi ludibrium deesset, in mariti solium,paulo ante collocata] jam, ab eodem, in custodiam traditur. Mater, Demetrii adventum metuens, lethale poculum hausit, et liberis propinavit. Quo illa quidem et filius periit, sed filiola, contraria statim potione sumpta, supervixit.

Uxoris Borisii & filii interitus.

Biduo post solutam Cromi obsidionem, magno Procerum consensu, Demetrius Moscuam petiturus, viam ingreditur, undique per vias occur-

occurrente, ad novi Principis ſpectaculum, multitudine. Ac tandem, viceſimis caſtris, ſumma magnificentia, Regiam Urbem ingreſſus eſt. Et mox, feſta omnium acclamatione, Ruſſorum Imperator, Magnus Moſcoviæ *Dux*, plurium Regionum Princeps, & Aſtrachani Caſanique Rex, ſalutatur. Denique, ad occaſum vergente Auguſto, honorificentiſſime accerſita Matre (quæ procul à Metropoli, ad exiguum monaſterium, à *Boriſſio*, ablegata fuerat) illi pedes obviam ivit. Et illa præſente ſolitis ſolennibusque Ceremoniis, mauguratus eſt: Cui Nicolaus Cnemicovius, Societatis Jeſu Pater, luculenta & elegantiſsima Oratione congratulabatur.

Demetrius Moſcovia Dux.

Secura, ut videbatur, pace domi forisque parta, proxima, de bene meritis Polonis rependenda gratia, cura fuit, Itaq; trecentorum equitum, ſub Theſaurario Regni, Athanaſio Roſclovio, ad Sigiſmundum Regem decreta legatio eſt. Tum publicæ actæ, pro auxilio, gratiæ: deſponſata Demetrio Marina, Georgii Mniſzek Sendomirienſis Palatini filia: & fiduciariæ mox Cracoviæ contracte nuptiæ, prœeunte in verba, Bernardo Maczieiowſcio Cracovienſi Epiſcopo Cardinale. A Palatino deinde, Rex, Sponſa, Legatus Moſcicus, & Perſarum Regis, qui tunc ad-

Legatus Demetrii in Poloniam, & fiduciariæ nuptiæ, cum Sendomiriẽſis Palatini filia.

erat, Nuncius, convivio excepti: & dona, à Demetrio, Sponsæ, ac Parenti ejus missa, (quę ducenta aureorum millia excesisse feruntur) tradebantur.

Demetrius apud suos male audit, & tandē in ipsum ōjuratio. DeConsol: ad Mar:

At in summo nunc erat & præcipitio Demetriana felicitas: & verisimum tandem apparuit, quod Anneus, *Nulli fere & magna bona, & diuturna contingunt: Non durat, nec ad ultimum exit, nisi lenta felicitas.* Hęc ipsa, qua benefactoribus suis Polonis gratificari volebat, benevolentia in exitium cessit, & prępervido prurientis voluntatis desiderio, se fortunamque suam, in exitium miser juvenis prącipitavit. Quantum enim Polonis benemeritis tribuebat, tantum apud Russos odii colligebat. Prąsertim cū septuaginta familiæ nobiles, aut sanguine *Borisium*, aut favore contingentes, extra Imperium deportatæ essent, ut eorum (sicut fama, vel invida, vel maligna sparserat) bona extraneis, & hęreditariis quodammodo Moscoviæ hostibus, Polonis distribuerentur; adeoq; novorum hominum in Russiam, coloniæ introducerentur. Accendebat sinistros sermones, *Basilius* Szuiscius, ni fallor, illius Johannis Szuiscii Plescovienśis olim Prąfecti, cum à Stephano Rege, & Johanne Samoscio oppugnaretur, frater. Hic belli paulo ante,

sub

sub Borisio, Generalis, cum aliis, post Borisii mortem, fortunam Demetrii quoq; respexerat. Sed novi mox iterum Imperii pertæsus, cum omnes in adulationem effusi, ad pedes Imperatoris novi procíderent, pertinaciam, spreto periculo, solus servavit. Insuper insigni contumelia Magnum Ducem traducens, advenam eum et terræ filium (quod talibus circumstantiis gravissimum erat) nominare solebat. Itaq; crimine Læsæ Majestatis damnatus, cum ad supplicium duceretur, & jam jam carnificis ictum exspectaret, mira Demetrii Imperatoris clementia, et vitam, et dignitatem pristinam recuperavit. Sed, ingrato quod feceris, perdidisti. Quippe Szuiscius, Scharabęi instar, Demetrium, à quo vitam acceperat, pungere non desinebat. Et post beneficium pejor & audacior factus, cum pluribus aliis, in Demetrii, qui ipsi Spiritum dederat, necem conjuravit. Et, quod amplius, parricidii satelles & latro, pręmium sperabat, Imperium Domini. Ne vero putes sanguinem tantum sitiisse, divitias pariter anhelabant, et adventantis Sponsæ gazam prestolabantur: quasi ejusdem sceleris esset, parricidam simul et raptorem esse.

Et jam Sendomirienſis Palatinus, cum filia Sponsa, & numerosa nobilitate Polonica, Cracovia *Demetrius cum Sendomi-*

vienſis Palatini filia nuptias celebrat.

via & à Sigiſmundo Rege diſceſſerat. Sed lentè progrediebatur, quaſi non omnia proſpera ominaretur. Ut longinquitatem tamen itineris colligas: cum exeunte Januario abire cępiſſent, non niſi Majo menſe Moſcuam pervenere. Ibi diebus aliquot quiete conſumptis, tandem de ſolennibus cogitari cæptum. Et jam ad magnificentiam comparatis omnibus, ipſo illo menſe Majo, in Palatio Regio, verba faciente Ruſſorum Patriarcha, Sacris matrimonii vinculis, Demetrius & Marina, conſtricti ſunt. Ut autem Imperator quoque Imperatrice frueretur, à Palatio ad Templum, Attalicis veſtitum aulęis, eodem magnificentiæ tenore migratum eſt. Ibi aurea corona tempora redimita, Ruſſorum Imperatrix, Magna Moſcoviæ Dux, variarum Regionũ Princeps, Aſtrachanenſium, Caſanenſiumque Regina, more ſolito, ſalutata eſt. Veſpera deinde illa & nox Hymenæo pariter Comoque dicata.

A Szuiſcio, & conjuratis occiditur. Anno 1606. 16. Kal: Januarii.

Dum autem ſequentes dies, haſtiludiis, ludicris, tormentorũ fragoribus, & ſimilibus aliis lętitiæ argumentis conſumuntur, interim cum conjuratis Szuiſcius, Tragædiam ſuam inſtruit. Et eo confidentius, quod paulo ante, adductorum ex Polonia ſecum Germanorum ſatellites, Ruſſis gratificari volens, Demetrius dimiſiſſet,

Itaq;

Itaq; Sabbatum, quod in 16. Kalendas Junias incidebat, cœdi destinatum: ipso etiam Demetrio harum rerum penitus non ignaro. Qui jam ab aliquot retro septimanis, ut sibi caveret monitus, quod Germanos satellites tam leviter dimisisset, serio dolebat. Hinc subitarias aliquot, è Livonibus, Gallis, Anglis, Scotis, Poloniſque cohortes conscripsit: sed hoc imminentis fati erat leve solatium. Szuiscius enim cum conjuratis jam summo mane aderat, fama interim per Urbem sparsa, Polonos in armis esse, & ad internecionem Russos delere constituisse. Itaque ab omni parte tumultus: & aliis ad prędam, aliis ad Polonorum cædem discurrentibus, Szuiscius cum suis in Demetrium vertitur, sub id majus tintinnabulum, in incendii signum, pulsari imperans, ut Demetrius excitaretur, et, quod hoc casu solebat, extra conclave procurreret. Excitatus Demetrius, cum satellites fugisse adverteret, & majus aliquod, quam incendii, periculum suspicaretur, acinacem Turcicũ corripit, & per fenestram sese dimittens, luxato, pręcipiti lapsu, femore, à circumfusa turba capitur, & in aulam majorem, in qua externorum Principum Legati audiri solent, Szuiscii jussu, ducebatur. Non statim tamen insitam generositatem posuit. Cum enim

enim è Boiariis, hoc est nobilibus, unus, proditionem illi, vitamque sceleratam objiceret, stricto acinace, medium dissecavit. Inde conversus ad Proceres, alloqui populum petiit, ut, quicquid esset, palam confiteretur. Sed conjurati hoc illi negaverunt, & in miserum irruentes, non uno vulnere confecere. Sic ut illud ibi verissimum fuerit, quod in Ruffino Claudianus,

& non infecto puduit mucrone reverti.

Ne vero ultima Demetrii verba, & genuina confessio ejus, in vulgus spargeretur, Germanum, quem unincũ penes se habebat satellitem, simul interfecere. Tum in vulgus sparsum, impostorem Demetrium fuisse; adeoque ultra mortem crudeles, in defuncti cadaver sevierunt. Et fune, per pudenda, transmisso, per calcata viarum stercora, ad forũm traxere. Ibi sanguine lutoque fœdatum, in mensa quatriduo extensum jacuit, utrica quoque fistula, quo rustici Poloni utuntur, in os inserta, cum denario, quasi pro musici cantus auctoramento. Sendomirienſem, quod diversorium delectis firmatum haberet, insessis aditibus, claudere contenti, ad aliorum Polonorum, & miserę Sponsæ gazam diripiendam discurrere, quę una cum Germanorum Polonorumq; direptis opibus computata, integras viginti tonnas auri excessisse dicitur. Post

Post publicam hanc rapinam simul & lanienam, quasi re optime gesta, à Boiariis, Cnesiis, & Basilio Szuiscio, in consilium itum, & de novo rursus Principe eligendo serio deliberatum. Sed quid multis? Tantũ in Szuiscio parricidium valuit, ut hic plus quam Catilina, præ aliis omnibus eligeretur. Cujus mox in Demetrium furor recruduit, & ut se Ducem legitimum faceret, illegitimum illum publico scripto demonstrare conabatur: hæreticum subinde, veneficum, impostorem, transfugam, & sacrilegum nominando. Postremo ad plenam impostoræ fidem faciendã, cum sub id, insolito his mensibus, gelu fruges ubique adurerentur, ad divinam hoc in Demetrium iram retulit, non, nisi penitus annihilato ipsius cadavere, leniendam. Itaque mox reëfferata, ut ita dicam, plebe, Demetrii, ægrè nuper mandatum terræ, corpus eruit, & illo publicè cremato, cineres in aëra sparsit.

Szuiscius Magnus Moscoviæ Dux.

Cæterum ut verissimum supra, de Demetrio, Romani Sapientis dictum erat, ita & verissimum hoc, de Basilio Szuiscio, doctissimi Severini Boëtii

Quicquid, præcipiti via,
Certum deserit ordinem,
Lætum non habet exitum.

Demetrius suppositius in Szuiscium.

Quippe vix Demetrius erat occisus, cum ilico

ſuppoſititius, immo nondum viſus Demetrius fuit exortus, qui Szuiſcium perſequeretur: ita adgubernante fortuna, ut qui legitimum verumque peremerat, à ſuppoſititio & nondū viſo vindicaretur. Res eſt. Poſt Demetrii obitum, qui res in Moſcovia turbatas malebant, Coſacis ſe adiunxerunt, & iterum fugiſſe Demetrium, aliumq; pro illo interfectum dicentes, ipſius adhuc partibus militabant. Et, quod mirere, rumori ex eo fides acceſſit, quod eodem, quo tumultuabatur, tempore, quatuordecim vacua generoſis equis loca, in hippone reperta fuerint, quos fugiens ille, ut vulgabatur, abduxerat. Itaque hi Demetriani in Szuiſcium omnino feroces, terribiles, per annum & alterum, Moſcoviæ toti vaſtitates intulerunt. Ad extremum, ut fucus magis coloraretur, inſigni temeritate, Demetrium, qui nullibi erat, quendam de ſuo corpore creaverunt.

Sigiſmūdus III. in Moſcoviā movet.

Interim Sigiſmundus III. Poloniæ Rex (cujus Legati per biennium jam & amplius captivi Moſcuæ detinebantur) variis injuriis irritatus, exercitum militemq; legit, & mox Smolenſcum verſus in Moſcoviam movit. Cæterum quod illud Smolenſcum, quis ſitus, conditio, ſtatus, quia ad rem pertinere videtur, breviter aperiemus. Præſertim cum illud, quam diu erit, & fortaſſis etiam

iam cum non erit, VLADISLAI IV. victoriarum, illustre monumentum futurum sit.

Smolenscum ergo non exigua Russiæ, ad Boristhenē, natura pariter & arte munitissima Urbs est, et, quod claritudini addit, turribus & vastissima arce famosa: Hanc, allecti sæpius opportunitate loci, Magni Moscoviæ Duces astu & ferro tentavere. Sed eripi Reipublicæ Polonæ non potuit, nisi Polono Duce; qui, ad magnum Sarmatiæ damnum, ad propriam patrię suæ perniciem, quod mirere, tamen inventus est. Is erat Michaël Glinski, nobili Rhutenorum Principum familia natus, cęterum virtute bellica longe famosior. Hic in Germania adolescens, sub Alberto Saxoniæ Duce, tum temporis in Frisia belligerante, rebus, per omnes militiæ gradus, strenue gestis, celebre sibi nomen pepererat, tandemque, moribus Germanorum imbutus, in Patriam redux, apud Alexandrum Poloniæ Regem authoritatem adeptus, eo loco fuit, ut graviora quęque negotia ipsius arbitrio committerentur. Tartaros ea quoque clade affecerat, quali à Witoldi tempore Lithuani postea nunquam. Una illi, Regis causa, cum Johanne Zabrezinio, Palatino Trocensi, Lithuaniæ Marscalco, discordia nocuit, non tam sua, quam Zabrezinij ipsius culpa. Cum enim A-

Smolenscum describitur.

exandro Rege, componente dissidium, ac postea mortuo, Sigismundus succederet, mox Johannes Michaëlem, crimine affectati Imperij, & proditionis Patriæ accusavit. Cujus injuriæ Glinscius omnino impatiens, rogavit sępius Regem, quatenus communi judicio, ut tantum à se crimen depellere posset, causam discerneret. Sed, pręoccupato Regis animo, petitio locum non habuit. Itaque ad Vladislaum Hungariæ Regem, Sigismundi fratrem proficiscitur. A quo litteris & Oratoribus, quibus, ad cognoscendam causam, Rex monebatur, impetratis, quod æquum videbatur non una via tentavit. Sed incassum, omnia Zabrezinio discuciente. Quid itaque? Indignitate rei permotus, tale facinus, Regi, aggressurum se dixit, quod ipsi sibiq; mærori, esset aliquando futurum. Mox iratus domum se contulit, & impetratis, clam, à Mosco, salvi conductus litteris, ulciscendi libidine flagrans, in Zabrezinium, qui in villa tum, circa Grodnam, erat, toto impetu fertur. Cumque, ne elabi posset, dispositis circum ędes militibus, immisso percussore quodam Mahometano, in lectulo dormientem interimit. Ita Zabrezinium ultus, ne, sine utilis fidei tessera, ad Moscum accederet, Lithuanica quædam castra aggreditur. Sed, superveniente

Regis

Regis exercitu, cum par non esset, Moscuam fugit. Ibi, à tum regnante Basilio, famosi istius Johannis Basilidis Patre, honorifice satis susceptus, illi author fuit, Smolenscum, à cujus obsidione, paulo ante, cum clade recesserat, denuo obsidendi; fore enim, dummodo sibi Smolenscię Ducatus concederetur, ut Urbem tantam Imperio Moscico, se Duce, adjiceret. Assensit Basilius, certus se nihil daturum, si vicisset. Itaq; Glinzcius Urbem, arcta iterum obsidione, pressit: & adimens omnem defendendæ arcis, prędidio, sua prędentia, spem, vi, astu, industria, corruptione, deditionem extorsit, Anno, post Christum natum 1514. et, ab hoc tempore, Smolenscum Moscoviticum fuit. Ne autem ulterius esset, Sigismundi Tertij Poloniæ Regis, prudentia, virtus, industria, effecere.

A Polonis obsidetur. An. 1609

Ergo Anno Christi 1609. obsidione premi cęptum & aditibus ubique intercluśis, turribus, munimentis, propugnaculis, & multis, paulo ante, exoticis artibus, sollicitatum est. Adeoque Mosci de Scuto Imperij sui jure solliciti, ad Bialam numeroso exercitu congregato, solutionem à longinquo minabantur. Non tulit præsumptionem illorum Sigismundus Rex. Sed ipse Smolencensem obsidionem continuans, Stanislaum Zolkevium, felicissimum exercituum Ducem, aliquot

Mosci cædunter.

militum millibus instructum, in hostes misit. Qui magno animo Biallam in hostes profectus, congregatum ibi Moscorum exercitum dissipans, reliquias in Zarembam (munimentum sic vocant ex arboribus terraque in modum fortalitii structum) pepulit, et, ne esset qui evaderet, statim obsedit.

Interim à tergo Smolensçum urgebatur. Et tantum Sigismundi, juncta virtuti, industria valuit, ut aliæ quoque, pręter Moscovitas, Nationes, ne caperetur, in sollicitudinem verterentur. Quid ergo? Sueci, Gothi, Wandali, & quicquid populorum latet sub hisce nominibus, sub Carolo Sudermanniæ Duce, in defensivum, offensivumque, cum Moscis, fœdus coäluere. Et sane horum quoque intererat, ne Urbe tam opportuna, commoda, & munita, Polonica potentia stabiliretur. Pręsertim, cum jam legitimum & hęreditarium Regem suum, & Principem, à quibus desciverant, timere didicissent. Ergo, sub Pontio Gardia, novus hostis, novus exercitus, et, quod mirere, in ipsa Moscovia. Et tanta quidem erat Szuiscio Duci exterorum fiducia, ut jam non tantũ de reprimendo Demetrio, sed Smolensçensi obsidione levanda, cogitaret: ad quod, si ad Zarembam Zolkevium oppressisset, momentum allaturum arbi-

Sueci jũgunt se Moscis.

arbitrabatur. Quare hunc viginti quinque millium exercitum eo destinat.

Sed intellexerat jam Zolkevius propositum ejus, & parum mox interesse docuit, cum Suecis dimicaret an Moscis, cū multis pręliaretur an paucis. Immo tanti nō æstimavit, ut, relictis duobus ad Zarembā millibus, quinq; millib⁹ ipse & centum militibus, his obviam copijs processerit. Et, absoluto quinque horarum itinere, in Clussinensibus campis assecutus est. Res Moscis Suecisque prodigio similis & temeritati visa est, cum de fuga potius, quam pugna, Zolkevium cogitare arbitrarentur. Sed dispulit ille, pręsentia sua, pravæ opinionis nebulas, nec temeritatem, sed virtutem esse, fortitudine pariter & exitu pugnæ demonstravit. Eâ siquidem militari arte, eaq; ferocia hostes aggressus est, ut circūfusæ, & à lateribus, & à fronte, paulo ante, catervæ, quasi uno momento dissiparentur: & tam numerosᵒ exercitus, à quinq; millibus deleretur. Pontius Gardias, exterorum Dux, inter fugientes erat: Sed, eodem fortunæ cursu, Sarmatæ & illum, & receptaculum ejus Ostrosciam arcem aggressi, benevolentia exteris facta, & abeundi facultate concessa, victoriam sequi coegere. Nec Zaremba, suorum clade audita, diu tenuit, sed Polonicam quoque felicitatem suspi-

Zolkevius Suecos & Moscos vincit.

ciens,

ciens, ad deditionem se ipsam humiliavit.

Lissovius Moscoviã vastat.

Alia parte, Lissovio Duce, Poloni, totam victoriis Moscoviam peragrabant. De cujus Ducis militiæ moribus, mira Petricius. *Mora fuit apud eum*, inquit, *& lassitudo formidata: in aviaq; & remota progressis, si quis obhæsisset, ne index ubi alij versarentur exstaret, necatus relinquebatur. Quærere pontes vadaque illicitum: pro ut usus aut necessitas inciderat, in altum se immittere, nihil trepidanti animo, & transnatare profunda equo, aut eodem amne gurgitibusque mergi necesse erat.* Hoc Lissovius modo intima Moscoviæ viscera lacerabat: & citius Oppida spoliabat, quam venire nuntiaretur. Demetrius quoque suppositicius imminebat, immanis æque ac spurius. Non omnino tamen infelix, qui plurima, etiam circa Moscuam Urbem, Castella occuparet.

Histor: Rerum Poloni:

Et Demetrius suppositicius.

Boiarii ergo Cnesiique, à tot hostibus in angustias summas redacti, quo pax generalis imperio toti conciliaretur, Szuiscium rogavere, Titulũ Magni Moscoviæ Ducis, Reipublicæ pacique donaret. Fecit ille, tot cladibus humilior redditus, facilius, quam rogabatur. Et Imperii insignia, Sceptrum, cum purpura ponens, relicto quoque Palatio, privatas in ædes secessit: & mox assumpto cucullo, ad Zudnovam Monasterium, ultro migravit.

Szuiscius imperio se abdicat.

Itaq;

Itaq; jam, absque Magno Duce, Moscovia erat: nec legitimus quisquam futurus (ita quippe inter Senatores convenerat) nisi qui suffragiis omnium eligeretur. Difficile fuit, cum in tres partes divisa nobilitas, Patriarcha cum suis Basilium, Basilii Galitchini Ducis, Primi Moscoviæ Senatoris, filium: Telephus vir nobilis, cum suis, Demetrium suppositititium: Mscislavius, vir maximę authoritatis, & Polonis addictus, VLADISLAUM Principem, tunc temporis quindecim annos natum, & Vilnæ agentem: & jam nunc tamen, è longinquo, virtutū & generositatis suæ radiis, Moscorum animos afficientem, nominaret. Et Patriarchæ quidem ratio potissima erat, in ipsa Provincia potius, quam extra, Magnum Ducem quærendum: præsertim cum non adeo adhuc Moscovia Prudentiorum Virorum sterilis esset, ut in illa Imperio dignus inveniri non posset. In oculis Basilium, Basilii Galitchini, primi Senatoris & prudentissimi viri, prudentissimum filium esse: cui nihil, ad eminentiam hanc, natura negasset; adeoq; Imperio admovendum videri, cui, omnium judicio, nihil, nisi inauguratio sola deesset. Sed in contrarium erat, quod remediū publicis malis, & totius Imperii salus quæreretur, quæ ex hac electione sperari

Moscorū de novo Duce deliberatio.

Patriarcha Basilium, Galitchini Ducis filium suadet.

posse non videbatur. Quid enim Galitchini filium ad Polonorum & Demetrij vires debilitandas, momenti allaturum? Szuiscium quoque in Moscovia natum fuisse, quod si suffeciisset, abdicationem ejus non fuisse postulandam. Telephus, quia pro Demetrio supposititio affectum potius, quam solidas rationes adduxerat, ab initio statim non placuit: præsertim quia electionē illam plus turbarum, quam concordiæ, allaturam apparebat. Mscislavius Polonorum potentiam, legitimi Demetrij cæde, & rapina publica Moscuæ irritatam, ob oculos ponebat: Insuper Legatos eorum biennio integro amplius detentos, & non una injuria Regnum ad arma provocatum. Jam à Zolkevio auxiliares copias cæsas, & Pontium Gardiam in vinculis esse. Lissovium intima Moscoviæ viscera lacerare: ipsum Sigismundum Regem, Imperij quodammodo Scutum, Smolenscum obsidere. Et quid ab omnibus hisce nisi extremam ruinam metuendā? Satius ergo videri Vladislaum Principem, cujus virtutes Regiæ passim celebrentur, in Magnum Ducem eligere: quo uno & mala imminentia tollerentur, & facile, pulso Demetrio, pax toti Imperio conciliaretur. Hęc sensentia, etsi corda percuteret, tamen, ob ingenitum fere, in Polonos,

Telephus Demetriū suppositiū.

Mscislavius Vladislaum Principē.

lonos, odium, tum quidem locum non habuit.

Itaq; periculosa Moscoviæ scissio erat. Sed, cum salutare nihil, communibus votis statuetur, casus occasionem obtulit. Telephus enim, turbatioris ingenii vir, patefacta aliqua porta, intromittere Demetrium Moscuam statuit. Quod Mscislavius subodoratus, Zolkevio scribit, quam posset agglomeratis passibus Moscuam festinaret: in mora periculum esse. Et eam Urbem videri, quæ nec contemnenda, & si defenderetur, maximum Vladislai partibus allatura momentum videretur. Zolkevius, occasione lętus, victricia circumagit arma, et, demonstratis, per Moscos, viarum compendiis, opportune adfuit, cum jam Urbs à Demetrio oppugnaretur. Itaq;, quot Mscislavius petiit, millia Urbi immisit: quæ juncta Moscis, sub Syolticofio Duce, qui jam antea Regi Polonię fidem obstrinxerat, tam acriter restitere, ut, eodem quasi momento, & Urbem tuerentur, & magna clade Demetrium, trans fluvium Moscum, submoverent. Tum, capti centeni aliquot nobiles, quo clementię fama colligeretur, statim, sine Lytro, omnes dimissi.

Telephus Demetrium Moscuã vocat.

Mscislavius Zolkevium.

Demetrius à Polonis caditur.

Verissimum est, ut magnes ferrum, ita humanitatem, victoriæ junctam, mentes trahere. Se-

cuta quippe ingens ſtatim animorum mutatio, & omnes, relicto, tanquam Impoſtore, Demetrio, favorem, ut ſuetum eſt, proſperę fortunę dicaverunt. Pręſertim cum Mſcislavius Galitchino author fieret, ne Moſcoviam periculo majori exponeret, nec onus ſuſciperet, cui par (pręſertim ſi rurſus Szuiſcius affectaret Imperium) futurus non videretur. Poſt maturam deliberationem aſſenſit Galitchinus. Et mox omnes Moſcovię Senatores, triumphalem Pompei vocem ſecuti, *Orientem potius quam Occidentem Solem adoravere*. Et ut Vladislaum Principem, qui jam magnus virtutibus erat, magnum titulo quoque facerent, communibus, quod æquiſſimum eſt, ſuffragiis, in Magnum Moſcoviæ Ducem elegere.

Omnes in electionē Vladislai conſentiunt.

Itaq; tentorio, pro more gentis, inter Urbem, & Polonorum Caſtra, erecto, quo pacis & concordię cōmodis maturius fruerentur, Mſcislavius, Galitchinus, univerſa nobilitas, & Patriarcha gentis, Vladislao Sigiſmundo, Sigiſmundi III. Polonię Suecięque Regis, & Magni Lithuanię Ducis, filio, Suecorum, Gothorum, Wandalorumque hęreditario Principi, tanquam Magno Moſcoviæ Duci, juravere. Zolkevius autem, nomine Sereniſſimi Vladislai Principis, conven-

Vladislaō in Magnū Moſcoviæ Ducem electio. An. 1610 Menſe Septem:

tos

tos inter Gentem & Principem articulos, jure-jurando viciſſim confirmavit. Et mox Decretum electionis, & litteras, Magni Moſcoviæ Ducis titulum continentes, & confirmantes, ad Sigiſmundum III. ad Smolenſcum, in caſtra miſit. Tum ad lætitiam verſi Proceres utriuſque gentis, ſe muneribus invicem proſequebantur. Et, poſt ſolennes tintinnabulorum pulſus, tormentorum boatus, vulgi voliferationes, ad arcem, cum Zolkevio, migravere. Ibi Sexcentis, quod dicitur, luciniarum ferculis, opipare paſti, Salutationes invicem propinaverunt. Demetrius omnia, per Exploratores, edoctus, deſertis, quas circa Urbem occupaverat, arcibus, cum ſuis præcipiti curſu fugit. Et ad Polonos ſuorum aliis, ad Moſcos aliis deficientibus, ipſe tandem vivus in manus hoſtium venit, & in rheda propria jugulatus eſt.

Demetrii ſuppoſititii exitus

Maxima cum Smolenſco difficultas reſtabat, Et quamvis ita Zolkevium inter & Moſcos convenerat, ut illud Sarmatiæ reſtitueretur, adeoque & ſuppetiæ nullæ illi mitterentur; tamen illud, ſub Præfecto ſuo Michaële Boriſzowicio Sehino, annua amplius obſidione debilitatū, ultra Moſcoviam quoque pertinax, nolebat, niſi iiſdem cum illa conditionibus, ligari. Poſt centum

Smolenſcum ſub Sehino, pertinax.

tum enim annorum (quibus Moscis servierat) obsequia, ne Polonicum esset, Moscoviticum videri voluit, & deditionem quidem, sed Vladislao Principi, tanquam Magno Moscoviæ Duci, non Sigismundo III. ut Poloniæ Regi, facere. Contra Magnus Lithuaniæ Cancellarius Sapieha nitebatur: aliamque cum illis, quam Moscis, agendi rationem esse demonstravit. In hos quippe Poloniæ Regi nihil juris esse: in Smolenscum autem, tanquam incontroversum, ab antiquo, Lithuaniæ membrum, jus Regi, ut Magno Lithuaniæ Duci, vel Moscovia ipsa concedente, omnino competere. Quare, omissis subtilioribus rationibus, ad Clementiam Regiam potius, quā inutiles distinctiones, confugerent. Secus; non aliter cum illis, quam Rebellibus, actum iri. Sed frustra omnia. Obfirmato enim Sehinus, ad omnem eventum, animo, pertinaciter resistebat. Præsertim cum diuturna, iis in locis, & pluvialis hyems immineret, et, ebulliente paulatim Borysthene, deserturos stationes Polonos opinaretur. Sin minus; Urbem esse, cum qua occumbere, non inglorium videretur. Utrumque fere accidit. Nam, intumescentibus aquis, potiorem militem Sigismundus in hyberna deduxit: Sed, victa mox hyemis asperitate, non aliter ac si respirasset,

rasset, animosius, ineunte vere, iterum obsidionem aggressus est. Sed resolutio Regis intra Sehini Moscorumque pertinatiam erat, quâ, omnis conatus ejus, irritus reddebatur; adeoque Rex obsidionem solvere proponebat. Tum illud memorabile, Bartholomei Novodworsii, Equitis Melitensis, Poloni. Hic, intellecto Regis proposito, magna fiducia illum accessit. Et, *ignoscat Regia sua Majestas*, inquit, *quod Solus ego Regiam suam Majestatem à proposito suo dehorter. Octo dierum moram supplico, & pauculos sumptus, & hanc Urbem, per Dei gratiam, Regiæ suæ Majestati tradam.* Et, quos sumptus, inquit Rex. *Centum Centenarios pulveris*, respondit. Sed, edissere rationem, ait Rex, quomodo hanc Urbem trades. *Cum Regia sua Majestas*, Respondit, *hanc Urbem primo, ante biennium, obsidione clauderet, canalem ego, ferreis cratibus munitum, sub mœnibus animadverti. Has ego crates, toto illo biennio, varijs instrumentis ferreis, frangere & tollere penitus laboravi. Et ne Mosci (qui aliquoties me laborantem in mœnibus audierunt, & canem esse putantes, ossa rodentem, lapidibus impetivere) me animadverterent, hyeme vestem Griseam glaciei similem, æstate viridem gramina exprimentem indui. Adeoque hostes fefelli, ut sublatis jam cratibus ferreis, fossaque facta, Dei gratia, salvus suæ*

Novodvvorscius Regẽ ad expugnationem hortatur

Regiæ

Regiæ Majestati, frustra tentatum hactenus, ad disjicienda, subjecto pulvere, mœnia, ruinam hyatumque faciendum, occasionem offeram—. Simulet itaq; aliis partibus Regia sua Majestas assultus, & divertat Barbaros, ego interim, cũ minime, & qua minime hostes putabunt, parte ruinam faciam, & subito cum delectis irrumpam; adeoq; citra sanguinis effusionem—, Regiæ suæ Majestati, Urbem tradam—. Rex Novodworscii Oratione lętus, ipsoque collaudato, centum centenarios pulveris dari jussit, et, prout petierat Novodworscius, oppugnationem instruit—.

Smolenscum armata manu expugnatur Anno 1611. 4. Non. Jun.

Itaque Anno, post Christum natum, 1611. 4. Non: Jun:, divisis, ad irruptionem, copiis, seorsim (quo æmulatio vires adderet) Polonis, Germanis, Hungaris, Cosacis, totidem, una vice, locis, Urbem aggreditur. Dum pugnatur, dum resistitur, Novodworsius, accenso pulvere, stratisque immani ruina mœnibus, à tergo, & inopinantibus Moscis, cum delectis irrumpit, & facilę Poloni, citra jacturam militum, Urbe potiuntur. Ad arcem vero pugna recruduit. Sed mox, ut fit, Clamor, strepitus, & consternatio; turbabant, animos: frangebant oppugnantium, ab extra virtus, ab intra, depascens armamentarium, templa, ædes, & omnia, ignis. Quæ cuncta, in

miſerorum Moſcorum horrorem, nimium momentis creſcebant. Ad extremum ergo ceſſere, & Smolenſcum Sigiſmundo III. Poloniæ Regi, ſuo interitu, Poloniæ membrum permiſere. Hoc eis genio famæ, in malis, indulgente, ut Urbem, inter paucas, ſua ſtrage, memorabilem facerent. Biennalis ſiquidem obſidionis ſpatio, amplius, quam ducẽta Moſcorum millia interiiſſe dicuntur. In expugnatione vero ipſa, octo millia, ferrũ & flamma conſumpſit. Michaël autem Boriſzowicz Sehinus, Prẽfectus Urbis, jucundo ſpectaculo, vivus in Polonorum manus venit. Quem Sigiſmundus III, etſi ut rebellem punire potuerat, tamen, ut Moſcorum animos ſibi conciliaret, in Vladislai filii, electi Magni Moſcoviæ Ducis, gratiam, vita denatum, captivum duxit. *Sehinus capitur.*

Parta hac tam inſigni victoria, tempus reliquum Sigiſmundus, ordinandæ Provinciæ, & [quo Vladislao filio ſuo, electo Magno Moſcoviæ Duci, magis conſuleret] Moſcoviæ ipſi impendit. Ne vero in abſentia filii ſui, quicquam in Imperio illo innovaretur, Baſilium Szuiſcium, cum Johanne & Demetrio fratribus, per Zolkevium Ducem, in Poloniam abduci curavit. Qui, inſigni novercantis fortunæ ludibrio, Sigiſmundi Regis triumphos, in comitiis ipſis Warſavien- *Sigismũdus Provinciam ordinat.* *Szuiſcius in Poloniam abducitur.*

 ſibus,

sibus, cum Sehino capto, postea nobilitavêre.

Jam itaque indubie, Vladislaus Princeps, legitimus erat Magnus Moscoviæ Dux. Quippe, quod æquissimum est, liberis legitimisque omnium votis, cum dignissimus omnium videretur, electus, litteris publicis, & Moscorum juramentis confirmatus. Et profecto, mira naturæ indulgentia, prudentiorum quorũq; judicio, sufficere, & illi, & quantumcunq; imponere fortuna posse videretur, oneri par existimabatur. Nihil ergo deerat, nisi Moscorum constantia. Sed quid pars levitati gentis? ad perfidiam paulatim degeneravit, & publico Senatorum scelere, ex Cnesiis, sive Magnatibus, unum, Michaëlem Fedrowicz, Principe Vladislao relicto, in Magnum Moscoviæ Ducem elegerunt. Et successu temporis iterum Moscua Urbe potiti, multos per annos, vario Marte, cum Polonis dimicavere; ad extremum eo etiam præsumptionis progressi, ut Smolenscũ, quod Alexander Gonzevius, Palatinus Smolenscensis, Romana virtute tuebatur, denuo obsidione premerent.

Vladislai virtutes.

Moscorũ, aliũ Ducem eligentium, levitas, & in Polonos arma.

Irritari Sarmatia videbatur, & tangi generositas nobilissimæ gentis. Quid ergo? Serio tandem in ultionem excanduit, et, indulgentiis à Summo Pontifice quoque concessis, qui sacram illam mili-

Horribilis Moscoviæ devastatio An. 1617.

militiam, contra Schismaticos, sequerentur, Anno 1617. non uno exercitu Moscoviam ingressa, omnia sursum deorsum miscuit. Mosci, quasi una manu, à Smolenscensi obsidione fugati, et, terrore deinde latius dato, Provinciæ singulę devastatæ. Tum quoque Vladislaus Princeps, accepto à Patre exercitu, Moscoviam suam ingressus est; lætus quod occasionem bellandi nactus esset, qua spargere generositatis suę indicia posset, nec otio domi desidioso corrumpi cogeretur. Et, aversari se ejusmodi, factis ostendit, de quibus idem, quod jure de Prętore illo Romano, Seneca: *Hic Vatia situs est.* Sciebat enim, quod non palpatur, ærugine ferrum corrumpi, quod pulsatur autem & teritur, candorem pariter & fulgorem oculis intimare. Et hominem otio saginaque sua diffluere, ignavia prorsus corrumpi: laboribus autem & strenue gestis ad gloriæ victoriarumque radios, ad laudabiles triumphorum fulgores, teri quodammodo & contrectari. Verbo, Generosus apparuit. Hoc est (ut Seneca vult) *ad virtutem à natura compositus.* Itaque insigni fortitudine, & felicitate, arces & Urbes varias aggressus, quæque obvia subjugavit. Non Novogrodekum, non Starodubum, non Czernihovia restitit. Sed integrę Provincię, Severia Czernihoviaque, ad ipsos usque

Ep. 55.

Ep. 44.

Vladislai expeditio prima, & victoria.

Prȩcopenſium Tartarorum fines, Vladislai impetu expugnatæ, jugum admiſere. Adeoque Vladislaus Princeps, continuis, expeditionem primam, victoriis, illuſtravit. Poſt hæc nihil intactum tota Moſcovia fuit. Rezania vaſtata, Wolodimeria ſpoliata: Novogardiæ majoris minorisque ditiones populatæ. Transmiſſi, Tanais, Moſcus, & Volga, fluvii. Aſtrachani & Caſani Regna exhauſta. Permij & Pizarri ad paupertatem redacti. Populi ad cingulum terræ, & adorantes Auream Anum, pellibus, ſubſtantia, & divitiis ſuis exuti. Ad uſq; Caſpium mare, glacielem Oceanum, & horridam perpetuis nivibus lappiam victoriis penetratum. Verbo. Tanta Polonorum pertinacia & reſolutione, temeraria Moſcorũ levitas caſtigata, ut, ſpreto Moſcoviæ gelu, multa millia, prȩſertim Liſſovio Duce, non ignem, non tecta, non domos villasve, longo temporis ſpatio ſubierint, niſi ut aut exurerent, aut ſpoliarent. Itaque tot continuis cladibus Moſcoviæ Imperium deformatum, cum nec in agris amplius villæ, nec in villis, ſi alicubi adhuc caſu ſteterant, homines reperirentur. Cum Urbes & Oppida in ſolitudines abiiſſent, & immania tantum, vaſtiſſimarum Provinciarum, cadavera ſupereſſent, Poloni, conceſſis Michaëli quatuordecim annorum induciis,

Inter Polonos & Moſcos

ciis, dimissis quoque Johanne & Demetrio (Basilius quippe in captivitate obierat) Szuiscíis, Sehino etiam & Magnatibus aliis, juramento tamen prius prestito, se nunquam in Poloniam arma resumpturos, fessa etiam victoriis arma posuerunt; ut deinde, majori cum fructu, sub Rege Vladislao (cui Severia Czernihoviaque Provinciæ, & Magni Moscoviæ Ducis titulus, & jus permittebatur) resumerent, & summa, perfidæ gentis, ignominia, vindictam consummarent.

quatuordecim annorum inducia. eodem Anno 1617.

Etenim, si rem penitius inspiciamus, non sine occulto quodam fortunæ sensu, ob binas potissimum rationes, ad gloriam tamen Vladislai utrãq; hanc perfidę gentis, in præjudicium ejus, culpam, Superos permisisse videbimus. Tum ut felicitas ejus adversis radiaretur, &, utrum prospera porro mereretur, infortunio probaretur. Sed, quod Sapienti in suis calamitatibus accidit, omnem fortunæ iram quodammodo reverberavit, & ante se fregit, eandem semper faciem servavit, placidam, & inconcussam. Quod in non modicam Vladislai laudem *Ille* enim *qui se lætis rebus non inflavit, nec mutatis contrahit, adversus utrumque statum invictum animum tenet, exploratæ jam firmitatis.* Adeoque hæc illi, in infelicitate quodammodo, felicitas contigit, ut nosset simul & vinceret, rerum

Moscorũ rebellio in gloriã Vladislai.

Sen: Consol: ad Hel:

naturę alteram partem. Tum etiam ut gentem inimicam, & perfidam, cum ſuo Tyranno, majori Vladislai gloriæ & ultioni reſervarent. Nec enim triumpho, ab omnibus propemodum ſęculis inaudito, famoſiſſimus Regum poſtea evaſiſſet, niſi inimica gens materiam, in ſuam ipſius ruinam, perfidia ſubminiſtraſſet.

Reſurgat ergo paulatim, ſub Michaële ſuo, Moſcovia; ſi reſurgere eſt, ad pręcipitium elevari. Reſurgat, inquam, & elevetur; ſed *ut lapſu*, quod Claudianus, *graviore ruat*. Interim legitimum verumque Magnum Moſcoviæ Ducem Vladislaus agat, Michaël Scenicum & Tyrannum: quousque eo gloriæ aſcendentem Vladislaum videamus, ut titulum, Majeſtati ejus minorem, ultro projiciat: adeoque, cum Magno Pompeio, non minoris gloriæ, facere Magnos Duces, quam vincere, judicet.

CA-

CAPVT TERTIVM.

ARGUMENTUM.

Vladislaus IV. vulnerati Patris vitam servat.

SUMMARIUM.

A natura inditam Regum reverentiam esse: hac tamen posita, in templo Sicarius Sigismundum Regem vulnerat. Ictum ad verticem directum Opalinsci virga excipit. Vladislaus, in Patrem pius, subvenit, è periculo liberat, & Sicarium persequitur. Rex non, nisi absoluto Sacro, à templo discedit. Ambiguus de illo rumor, sed ubi populo se vivere ostendit, pietas Vladislai passim collaudata. Hæc carmine ab Authore concepta. Sigismundi Regis clementia, Sicarii supplicium.

Reverentia erga Reges à natura.

QUemadmodum natura commenta est Regem, ita mortalium animis quandam, subjectam Majestati, reverentiam indidit, ut faciem eorum augustam, tacita mentium nostrarum angustia, adoremus. Et recte hoc quidem secundum Apostolum. *Omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim Potestas nisi à Deo.* Quis ergo naturæ refragetur & legi? Non nisi, in hoc casu, qui naturam ipsam, & divinæ legis reverentiã quo-

quoque posuerit. Quamobrem tam arctam humani generis, cum fastigio regali, concordiam, consensus mortalium voluit, ut lesæ Majestatis damnârit, qui verbo, ne dicam ferro, violaverit. Hoc tam grande, tam immane nefas, ut ut in aliis aliquando gentibus auditum fuerit, in observantissima Regum suorum Sarmatia, ante hanc diem nunquam. Et nescio quomodo tandem tam impius, in fidelissima gente, unus inventus fuerit, qui sacrosanctam, hac ex parte, Poloniam, Regis parricidio primus deformare conaretur. Nos hoc nobilitati Sarmaticæ, & familiæ, dabimus, ut nomen Sicarii (nec enim nominare fas est) supprimamus: ut hac saltem ratione, quasi in Polonia nunquam fuisse videatur. Res est.

Sigismundus III. Warsaviæ ad sacrum vadit.

Piissimus Sigismundus Rex, ut erat Catholicę religioni addictissimus, ita ipsi laudabili more inveteratum, Sacrificio Missæ prius Deoq; vacare, quam ulli negotio Regni, se applicaret. Itaq; cum Warsaviæ ad templum procederet, Sicarius: Sed quis ille? si familiam spectes, nobilis: si mores, mortalium perditissimus. Saltem unus ex illis, de quibus recte Cordubensium decus, *qui multa Principibus debent, sed multa & imputant: quibus nunquam tam plene occurrere ulla liberalitas potest, ut cupiditates illorum, quæ crescunt, dum implentur,*

Sen. Epi. 73.

exsa-

exſatiet. Satis enim conſtat hunc peſſimum Parricidam, licet mente captum, maximis, à munificentiſſimo Rege, beneficiis affectum fuiſſe, & cui ſingularia, præterquam, quæ nobilibus aliis in communi præſtantur, contigerant. *Sed memoriæ minimum tribuit, quisquis ſpei plurimum.* Lethen fluvium biberat, & beneficiorum oblitus, in pravum omnia verterat. Vere Seneca. *Quemadmodum ſtomachus morbo viatiatus, & colligens bilem, quoſcunque accepit cibos, mutat, & omne alimentum, in cauſam doloris, trahit: ita animus cæcus, quicquid illi commiſeris, id onus ſuum, & perniciem, & occaſionem miſeriæ facit.* Talis, inquam, hic nefarius, benevolentiam & pietatem Regis, in occaſionem ſui maleficij vertens, foribus abditus, aſperatum ſaxo malleum, roſtrato mucrone, in caput (horreo dicere) prætereuntis Regis attollit; opportuno tunc flagitio, cum Vladislaum Principem, Primoresq; ſequentium, occupatos & ſuſtinentes à tergo turbam, ipſe etiam, porta paulum ad limen adducta, moraretur. Sed ictum, fallente manu, levi tantũ genæ vulnere, bis in humerum manubrio illiſit. Tertium jam ad verticem directum, obverſus Lucas Opalinſcius, Marſchalcus Curiæ, virga retinuit, infregitque. Plures parabat, cum ad nuntium rei Princeps Vladislaus accurrit:

Lib. 5. de Ben.

Sicarius Regem vulnerat. An. 1620

Vladislaus Sigismundum patrem servat.

quem ut Sicarius vidit, metu nefarium subeunte pectus, relicto vulnerato Rege, fugit. Sed vindicandi Patris (cui, opportuno adventu suo, salutem, dubio procul, attulerat) piissimo studio ardens, fugientis, acinace Turcico, terga sequebatur, et, inflicto percussori vulnere, in frusta concidisset, nisi alii, non commiseratione scelesti, sed quo suspecti latius sceleris indicio reus servaretur, indignantem, & precibus, & amicabili complexu cohibuissent.

Detestatio sceleris.

Subeunt animum, immani istius flagitii occasione, verissima, efficacissima, & prorsus quasi innuentia tam grande nefas, Romani Philosophi verba. *Ecce nescio quæ non ex Philosophorum domo clam, sed ex medio conventu, populos gentesque damnatura vox mittitur:*

Lib. 7 de ben.

Non hospes ab hospite tutus.
Non socer à genero, fratrum quoq; gratia rara est,
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti.

Hoc jam amplius est. Beneficia in scelus versa sunt: & sanguini eorum non parcitur, pro quibus sanguis fundendus est. A subdito in Regem, prô dolor! vidimus: tam herculè innocentem, ut si ingratum excipias, in cujusque subditorum suorum sinu tuto potuisse dormire videretur.

Jacebat interim ille humi (quippe interea, dum

dum Vladislaus Princeps Sicarium perſequére-tur, per lęve lubricumque pavimentum, gravi lapſu conciderat) & hęrentibus cunctis, cum auxilium, periculi cujusque, aut ſuſpicionis, tardaret metus, lęſa aliquamdiu Majeſtas attonitis ſpectaculo fuit. Tandem primus Johannes Kalinſcius, adiuvante per manus Bonaventura Rogaſcio, acceptum medium terræ adlevat. Accurrit & Johannes Zebrzydovius Enſifer Regni, ſimulque voce, manu, ſtricto gladio, deteſtatur ſcelus. Hæc autem pietas, etiam in hac miſerabili facie rerum, Regis erat, ut non, niſi peracto Sacrificio, educi templo voluerit.

Sigismũdus à terra ſublevatur.

Ejus mira pietas.

At jam ambiguus, ſine authore, rumor, Urbem pervaſerat: & aliquod grande nefas admiſſum quilibet ſciebat, quale eſſet neſciebat: cum ſibi quisque pro fantaſia, quod non acciderat, ſcelus fingeret, & diverſa invicem ſuſpicarentur. Inde in publicis viis, incerta quærentium pariter & reſpondentium, ſermones varij. Donec tandem conſtanti fama innotuit, eſſe Sarmatiæ Regem à Sarmata vulneratum. Qui, ô, tum concurſus! quis tumultus! Res, inaudita hactenus, prodigio ſimilis viſa eſt. Et, ut eſt gens ſuo affectiſſima Principi, ploratu omnia miſcuit, cum quaſi mortuum fleret, quem vivere non compe-

Ambiguꝰ Varſaviæ rumor.

rissset. Et quamvis ab aulicis, esse absque periculo Regem, & in melius valetudinem ire, spargeretur; tumultus tamen sedari non potuit, nisi oculis omnium probaretur. Quid itaque? Rex ipse Sigismundus, ut incredulam æque ac piam plebem absolveret, absterso sanguine, in publicum prodiit, & aspectu mutuo, plebi, incolumitatem propriã demonstravit. Tunc, decretis per templa donis, actæ Deo publicæ, crebris orationibus, gratiæ: genus armorum, quo necem Regis parricida tentaverat, edicto publico, vetitum & abrogatum. Præmium sublevanti à Regina torques aureus, & triginta sestertium millia: à Senatu autem, bona percussoris, dono data.

Sigismũdus populo se ostẽdit.

Vladislai pietas laudata.

Vladislaum interim Principem, tanquam defensorem Regis, Servatorem Patris, & publicę pietatis exemplar, quilibet intuebatur. Et jam non adeo de vulnere Regis, quam affectu adolescentis, sermo erat: & maximum aliquando futurum, qui jam & à puero magnus omnibus erat, & Magnus Moscoviæ titulo, & maximã pietatem ostenderat, omnes ominabantur. Nec sine exemplo omen erat: quia & olim Scipio, prætextatus admodum puer, adversus Annibalis ferrum, Patrem Scipionem defenderat, & postmodum maximus, & Affricanus, & Patre major evaserat.

Pro-

Profecto Sarmatia illi Sigiſmundum Regem, Sigiſmundus debebat filio vitam: non ſine imminentium Paterno Sceptro filiorum dedecore. Nuper ſic cecini.

Nero quisquis erit, vel quisquis Domitianus
More fuat ſævo: quem diri pectoris atrox
Propoſitum cruciat, cognati ſanguinis urnas
Fundere purpureas; adeo poſitoq; pudore,
Imperij cauſa, pravaque cupidine Regni
Cædibus immitem tetris juvat eſſe Tyrannum.
Hic (immane nefas!) naturæ legibus ipſis
Ruptis, nec fratri parcet, nec utroque parenti.
Sæviet ut regnet: fluat undæ ſanguis ad inſtar,
Viſcera ſcindantur matris: Pater ipſe veneno
Evomat infelicem animam: dum Sceptra Tyranno,
Auſpicio infelix diro, ſcelerata capeſſat.
Oſmanidæ faciunt: præcedunt funera faſces
Impia ſacrilegos. Immani barbarus auſu,
Sanguinis oblitus genitricis, per mare rubrum
(Impulſu flatu præpoſtero ab ambitionis)
Navigat ad Portum Regni. Procul eſte maligni
Phalarides, Scythicique procul diſcedite mores.
Scipio Sarmaticis exortus nuper in oris,
Prætextatus adhuc, rhomphæa jam Genitorem
Protegit, Annibalis diro mucrone petitum:
Gratus in exemplum. Felicem dicite gentes,

Quem non regnandi ſtudium, de tramite legis
Naturæ pepulit: quique exſpectare Parentis,
Et fatum, & Sceptrum potuit, non præcipitare:
At Vladislaum miraclum dicite gentes:
Ne regnet, juvat eſſe pium, ſervare Parentem.

Cæterum ut mirabitur virtutem illius ſera poſteritas; ita parricidæ ſcelus, execrabitur toties, quoties occurret. Præſertim cum & ingratitudinem hujus, & raram Sigiſmundi clementiam conſiderabit: tum quoque in Sicarium ſe exerentem, cum omnes ſupplicium meditarentur. Seneca, de apibus, inquit. *Rex ipſe ſine aculeo eſt. Noluit illum Natura, nec ſævum eſſe, nec ultionem magno cõſtaturam petere: telumque detraxit, & iram ejus inermem reliquit. Exemplar hoc magnis Regibus ingens. Eſt enim illi mos, exercere ſe in parvis, & ingentium rerum documenta minima agere.* Imitari Clementiſſimus Sigiſmundus voluit, & more optimorum Parentum, qui maledictis infantium ſuorum arrident, beneficia etiam in percuſſorem ſuum congerere. Itaque nec acerbum quicquam, nec indignum locutus, Parricidam in animo ſuo abſolvebat, & velut innocentiâ donans, pro percuſſore, ſuas apud Senatores preces interpoſuit. Sed aliter, ad juſtitiæ normam, viſum Primoribus. Et quamvis nefarium palam mente captum conſta-

Clementia Sigismundi.

Lib. 7. de Clem.

constaret, hoc tamen veniam illi & misericordiam omnem exemit. Quid ergo? Quæstioni subjectus, nec tortura, nec igne, nec ullis pœnarum experimentis, conscium tanti sceleris aliquem nominavit. Magnum profecto innocentiæ Sarmaticæ experimentum, quod percussorem ejusmodi, ante hanc diem, neminem suorum habuerit: unicum hodie solum: nec hunc fortassis, nisi insanum. Quamvis tamen & sic ille, in læsa Majestate Regis nimius. Ergo judicio publico damnatus, exemplo omnibus & spectaculo destinatur. Et primo quidem arreptum lictores, in obviis viarum capitibus, noxias facinerosi carnes, candenti ferro lacerant, & deductum extra Urbem, in fastigiato, erecto ad hoc ipsum, Theatro, aptatam, malleo rostrato, dexteram, flammis adurunt, nudisque jam fluentem ossibus, cum læva amputant. Inde, admotis quadrigis, distentum alligant, & in diversum concitatis equis, in partes quatuor convulsere: quibus ad extrema combustis, cineres in aërem dispersi. Faxit Deus, ex illis nunquam ejusmodi Sarmatiæ Phœnix, in posterum, enascatur.

De nefario supplicium sumitur.

Partis Primæ, Libri Primi Finis.

GE-

GESTORUM VLADISLAI IV.

PARTIS PRIMÆ

LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

Vladislaus Osmanum Turcarum Imperatorem vincit.

SUMMARIUM.

TUrcæ qui: discordia Christianorum proficiunt: Origo belli Valachici. Gratianus unde, & quis. Gratianus Valachiæ Princeps: ad Polonos deficit, Zolkevius in Valachiam movet: fortissime sæpius cum Turcis pugnat. Gratiani interitus. Zolkevius inter continua prælia Poloniam versus movet, & tandem, ob suorum dissidia, cum quinq; millibus occiditur. Prodigia in Polonia & metus. Sigismundi Regis circa bellum sollicitudo. Hotkevicium Zolkevio successorem facit. Hotkevicius Lubomirscio in Valachia se conjungit. Osmanus Achomati succedit: adulatoribus aurem præbet: cum septingentis millibus in Valachiam movet, Trecentorum Cosacorum fortitudo. Cosaci se Polonis jungunt. Vladislaus Princeps in templo Warsaviæ vexillum in Turcas accipit. Omnia victo-

victoriæ. Warſavia ad Tyram proficiſcitur: Exercitui de victualibus providet. Hotkevicio ſe jungit, ejus, in varijs oppugnationibus, virtus. Magna & horribilia prælia. Coſacorum in caſtra Turcica irruptiones. Hotkevicius, licet æger, ad prælium è lecto ſurgit, pugnat, & vincit. Karacaſſius Baſſa in caſtra Turcica venit. Terribilis Polonicorum caſtrorum oppugnatio: Karacaſſius cum quatuordecim millibus interficitur. Hotkevicius moritur, cujus muma Lubomirſcius obit. Generalis & ultima Polonicorum Caſtrorum oppugnatio. Vladislai virtus. Oſmanus deſperabundus à Vladislao Pacem petit. ignominioſam ipſi, glorioſam Polonis impetrat. Turcæ priores diſcedunt. Vladislaus cum magna gloria in Poloniam redit: Oſmanus autem Conſtantinopoli interficitur.

TUrcarum ignobilis Scythica gens eſt, & vel ab antiquo ad Caucaſum Montem, à vicinis contempta, ab Europæis, admodum curioſis, vix ſolo nomine cognita. Et profecto omni compoſitione corporis ad ſervitium natis, neſcio quo fato acciderit, imperare. Latis quippe Schapulis ad ſarcinas ferendas accomoda, puſilanimitate ad bellum inhabilis, prorſus mancipium à natura refert. Et quo uno nomine formidabilis eſt, abnegantium Chriſti fidem, gentium robore habet. Quamvis *Qui, & unde Turcæ.*

Discordia Principum Christianorũ proficiunt.

ne sic quidem aliquando futura victrix, nisi discordia Principum Christianorum, integra prius Imperia, quam ipsorum ferocia dissolvisset. Pronum erat nuda Provinciarum latera, mutuis sauciata dissidiis, ad casum, vel levi concussa motu, tandem perducere. Ita Armenia, Mesopotamia, Syria, Palæstina, Asia minor, sive Natolia, Trepezuntium, Græcia, & Ægyptus, cervices submisere. Adeo ut verissimum sit, quod filiis suis Micipsa: *Concordia res parvas crescere, discordia res maximas labi.* Cæterum qui populi dentes, quod dicitur, ostendêre, vel morsu levi laceratam, abegerunt. Castriotus & Huniades, copiis non adeo numerosis, sexaginta sæpius, octoginta, centum, immo & trecenta millia cecidere. Ad unam Hungariam, quod mirere, jam à sęculis fere tumultuatur. Cessit tamen, post Schander-Begum Epirus, & Hungaria mutilata, ex parte Turcica est. Una, contermina gentium, & infesta Barbaris, Polonia inviolata persistit: non quia impugnata non fuit; sed quia concors, fortis, & felix. Maximum vero, quod habuit unquam, discrimen, à levibus Valachis habuit. Et discrimen cæpit cum dissidium. Verum enim vero, ut rem penitius inspiciamus, occasionem belli, Valachiam, breviter perlustremus.

Salust. bello Iugur:

Digressio ad bellum Valachicum.

Vala-

Valachia duplex est. Qua Tyram & Poloniam respicit, à modico, quo irrigatur, Moldava fluvio, Moldavia nominatur. Qua, ab Oriente, ultra montes est, Valachię nomen retinet: quamvis subinde & Transalpina vocetur. Cęterum hæc tota Regio, libera primum, inde plurimorum dominio vacillare, ad extremum labi cæpit. Defuncto Stephano, primo, post Bazaradum, Principi, duo, Stephanus & Petrus, filii fuêre. Stephano jus Primogenituræ, Petro, turbido adolescenti, vulgi favor, Imperium promittebat. At, quod in ejusmodi casu fieri assolet, tumultuario plebis motu, Petrus prævaluit. Stephanus, vectigalem Casimiro Magno Valachiam promittens, hujus opera, ad fastigium paternum evasit. Cæterum Petrus, maxime post Casimiri mortem, proniori ad pacem, Stephano infestus, tumultu sæpius omnia populari miscuit, & occasionem Turcis, Bulgariam, Serviam, & quicquid à tergo, occupandi præbuit. Exterriti iterum, vicino periculo, Valachi, in Polonorum rursus clientelam concessere. Sed Postliminio, ad veteres, de successione, turbas revoluti, altera Provinciæ parte, Valachia proprie dicta, à Turcis mutilati fuerunt. Et Moldavia sola restitit Polonorum ope. Postquam vero Mahometi secundo Cōstantinopolis, & quicquid superat

Valachiæ descriptio.

Ejus divisio, & Poloniæ vectigalis

à Turcis subjugatur.

erat Græciæ, cessit, tunc demum & ipsa ad Turcas conversa est. Hinc vetus, Sauromatas inter & Turcas, de Valachia, quæstio: illis legitimi Dominij jure repetentibus: his ferro partam, ferro defendentibus; & ad majorem securitatem, pro suo arbitrio Principes, attamen Christianos, præficientibus. Poloni, etsi armis jus suum prosequi facile sæpius potuissent, tamen, & ob expertam sæpius Valachorum perfidiam, & quia omnia prius, quam arma tentanda ducerent, cautius & lentius procedebant: donec tandem Gratianus, ad extremum & ipse perfidus, ostentata occasione, recipiendæ ex voto Valachiæ pruriginem affricuisset.

Hinc vetus inter Turcas & Polonos, de Valachia, quæstio.

Gratianus Polonis spem recipiendæ Valachiæ facit.

Erat Gaspar Gratianus Græcii in Styria natus, mediocris ingenii vir, ad opes tamen & divitias parandas proniore. Has quia assequi, in Patrio Solo, non adeo erat proclive, cum grandiore natu fratre, ejusdem ingenij viro, domestica paupertate pressus, Constantinopolim migravit. Cæterum coëmendarum gemmarum, & alibi distrahendarum studio tenebantur. Quod ut felicius paulatim successit, lucro compendioso illecti, Constantinopoli sede locata, per Christiana pariter, & Mahometana Regna, ut spes lucri, animo concepta, impulerat, vagabantur. Ita Gratianus in Italiam quoque delatus, venundatis, Magno

Quis ille Gratianus.

Hetru-

Hetruriæ Duci, mercibus, ex occasione callidus, ad aliud animum vertit, ex quo, præter Lenocinium lucri, gratiæ quoque publicæ plurimum, à Turcarum præcipuis, aucuparetur. Videbat Liburni non ignobiles domi Turcas, ad triremes, ut mancipia contempta, damnatos, intollerabili labore vexari. Horum ad octoginta præcipuos, ut plurimum Constantinopoli ortos, stipulata pecuniæ summa, redemptos, ad propria revehit. Obstupuit Constantinopolis Christiani factum, & quod avaritia erat, misericordiam interpretabatur. Igitur ad insolentiam rei commota Urbe, quasi momento, portus & littora complebantur. Et dum inter mutuas natorum & consanguineorum congratulationes tumultuatur, rumor ad Achomatem Cæsarem deferebatur: qui, accersitum Gratianum, cum fidum sibi putaret virum, Ducatu Naxiæ & Bissacensi donavit. Inde, imperata, ad Matthiam Christianorum Imperatorem, legatione, quia ex voto perfecerat, redeuntem Valachia auxit. At Gratianus originis suæ memor, ut tacito præsentem fortunam sensu mirabatur & adorabat; ita inconstantiam ejus & ludibria verebatur & metuebat. Et poterat hoc meritissimo jure, ut qui infaustos Turcarum, & breves in Christianum favores; & infida, levia, & novos subin-

Ejus calliditas.

Valachia Princeps constituitur.

Ad Polonos defectionem parat.

de anhelantia Dominos, Valachorum ſuorum ingenia noſceret. Quapropter, perinde Turcarum favori, quam fidei Valachorum diffiſus, ut alias vires potentię Turcarum opponeret, eodem, quo ante ſubfuerat, jure, & ſe, & Valachiam, Polonis ſubjicere ſtatuit. Quod ut eo commodius faceret, de Turcis identidem oblique loquendo, & Polonos veteres elevando Dominos, nobiliores Valachorum & mobiliores, in partem traxit; & per hos Valachiam prope univerſam. Præſertim cum veterum Dominorum memoria nondum eviluiſſet, & æquitatem tributi, Polonis olim penſitare ſoliti, & Turcarum immodicas exhauſiones perpenderent. Quid ergo? Gratiano Valachia aderat, Gratianus Polonis, dummodo reciperetur. Quod ut fieret, alia gravis cauſa & fere neceſſitas Polonos urgebat: Sed quæ originem traxerat ex eadem Valachia. Quamvis enim publice, ante Gratianum adhuc, quaſi neglecta fuiſſet, tamen privati nobiles, indignabundi quod non aſſereretur publico ſumptu, privato repetierant. Et inter alios tam feliciter Dux Corecius Samuel, ut victis, non uno prælio, Turcis, gravi rabie Achomatis Cęſaris animum commoveret. Ad extremum tandem, cum publicę deſereretur, cæſus, in manus hoſtium venit. Cum vero, paulo poſt, alius,

Cauſæ quibꝰ Poloni ad recipiẽdũ Gratianũ movebãtur.

alius, collectus quoque privatim exercitus, in Valachiam introduceretur, & iniquitate fortunæ, ad Dziezam fluvium circumventus, paludibus, sylvis, insidiisque, clausus, ad internetionem, die tota concideretur; ita animus Mahometanis crevit, ut, quasi Poloniam, in tantillo exercitu, delevissent, ad debellandam, si ita visum Superis, omnino animarentur. Cæterum quia, restincto privatorum bello, causa illis in publicum minus suppetebat, ad antiqua revoluti, Zaporovienſium Cosacorum incursiones obtendebant. Sunt autem Zaporovienses Cosaci, ad Borysthenem, vagus, infra Kyoviam, populus: qui, postquam, pulsis Tartaris, Tomakowkam, & alias Borysthenis Insulas occupavit, opportunitate prædaque allectus, Ponto Euxino se credidit, & Pyratica ad divitias crevit. Hos compesci, à Poloniæ Rege, Turcæ volebant. Et interim ipsi Tartaros in fertilia Podoliæ & Volhyniæ loca immittebant. Itaque utrinque querimoniæ. Ad extremum, ut controversiæ dirimerentur, à Turca Skinder Bassa, à Polonis exercituum Generalis Stanislaus Zolkevius, Commissarii constituuntur. Tum illud insigne Georgii Sbaravii Ducis, qui Barsada Oppidum publicæ paci donavit. Cum enim prolatis Skinder Bassa, Imperatoris sui litteris, quibus, nisi Bersada, cis Axiacen, hoc

est,

est, parvum Borysthenem, Oppidum dirueretur, re infecta discedere jubebatur, ostenderet. *Ne Dij siverint*, Georgius inquit, *ut per me vestra & Reipublicæ Pax distineatur. Deferam mox in planum Bersadam. Patria illic causa & cura vacabit.* Et subjecto, per Piascovium, igne, delevit. Sed patuit per postulata ejusmodi, tentari Sarmaticam patientiam potius, quam pacem peti. Quippe jam Turcæ nihilo mitiores, injurias Cosacorum, Poloni ut persequerentur, instabant: callido doloso; consilio; ut illos, cũ Poloni exasperavissent, præmiis & libertate promissa, per defectionem, in eosdem averterent. Sed patuit dolus, et, re infecta, ab invicem discessum. Cosaci vero, vulgata de suo excidio fama, in Mohometanos atrociores, non jam proxima mari littora vastare contenti, interiora Turcarum exscindere sunt aggressi: tanta audacia, ut Constantinopolim ipsam suggressi, Imperatorem Venationi vacantem, intra mænia trepidum paventemque compellerent. Capi & abduci potuisse, si festinassent, argumento est, quod, incendio deletis suburbiis, Thracica præda graves, ad naves & propria impune migrarint. Tartari cum has clades vindicare velle præsumerent, Podoliam & florentissima Russiæ latera, urebant, vastabantque: sed tot cladibus fere,

Ex petitio.

Semel & iterum, inter Polonos & Turcas, frustra pax tentata.

quot

quot incursionibus, ad sua rejecti. Itaque cum vetera utrinque redirent. Zolkevii iterum & Skinder-Bassæ conventus. Sed omnia vafrities Turcæ, & mutatio rerum discussit. Quippe jam, pro Achimate Cæsare, Osmanus filius imperabat, ferocis ingenii adolescens, & pro ætate incautus, qui vix vigesimum annum attingeret. Insuper improvidi adolescentis animus, à Legatis rebellium Ferdinandi Secundi Imperatoris Romani, propria causa, in Sarmatas accendebatur. Haud perinde formidoloso sibi futuro Germanorum Cæsare, si Poloni per acies distinerentur. Quid ergo? Otsinovium, super firmanda fœdera, Constantinopolim, à Sigismundo Rege missum, ab aula Osmanus, à conspectu, ab Urbe repulit; & jus eatenus gentium, & legationis Sacra violavit. Hoc in Annum, post Christum natum, 1620 incidit, cum spem inter & metum Gratianus tumultuaretur.

Osmanus. Achomatis succedens, ferocior in Polonos.

Cum ergo Polonis Bellum præ foribus esset, an in tutelam Valachia cum Gratiano recipienda, supervacuum videbatur discutere. Conditionibus certis admissus est, & in Patrocinium ille libens concessit. At jam Skinder-Bassa, non Commissarius amplius, sed belli Dux, Osmani jussu, militem colligebat. Et tanquam

Gratianus à Polonis recipitur.

non cum Polonia tantum, sed Valachia quoque bellum gesturus, extra suspectæ Provinciæ limites, attamen in propinquo, delectus habebat. Omnia à vicino anxius speculabatur Gratianus: & jam spe, fiducia, metu, ratione, subinde fluctuans, non uno modo distrahebatur. Aliquando, alio translatis opibus, circumspicere fugam: aliquando, conscripto exercitu, & Polonis juncto, Mahometanis cuspidem ferrumque obvertere: quandoq; etiam, cum nondum omnem veniæ spem, apud Osmanum, præcisam crederet, ad obedientiam ipsius, proditis Polonis, redire meditabatur. Præsertim cum Turcas (quos honoris quodammodo gratia, sed revera ut secretiora ejus rimarentur consilia, circa se habebat) nondum, ulla contumelia affectos, abegisset.

Skinder Bassa in Valachiã movet.

Dum hæret, dum incipit, dum desistit, dum mutat, dum affectus varij, tractum in diversa animum, lancinant, jam, accito Dialet Gereo Galga, Chami Reguli Scytharum fratre, & Kantimiro, cum numerosis Tartarorum copiis, ingenti exercitu Skinder Bassa appropinquabat. Tum vero Gatianus, vicino incendio magis sollicitus, cum metuere, quibus consilia jam ejus patebant, Turcas nimium quantum inciperet, necessario (nisi quidem perire omnino vellet) Polonos

lonos respexit. Et hi quidem jam septem millia congregati, Stanislaum Zolkevium, Generalem exercituum Ducem, & Cancellarium Regni, non conditionibus, ut ante, cum Skinder Bassa, sed armis disceptaturum, quoquo duceret, sequebantur. Cæterum apud Sarmatas dubium erat, an in limitibus Regni hostem opperirentur, an superato Tyra, in Valachiam & aliena transirent. Sed cum Gratianus, viginti millium stipulato exercitu, insuper Turcicas extenuando copias, quæ centum millium erant, paucorum millium faceret, prior Sententia sedit, & posterior locum, cum applausu omnium, habuit.

Itaq; Zolkevius, cum prius se, cum Johanne filio Rubiescovienſi Capitaneo, Sigismundo Regi, si ita visum Superis, & Sarmatiæ piamentū obtulisset, Tyram copias, insigni militum alacritate, traducit. Ilico Valachiam universam, prona in majus semper & mendacium fama, perambulat, Polonos jam terra potiri, & numeroso exercitu, armorum quodam diluvio, Moldaviam inundavisse. Fecit, verbo suo, Gratianus callide, famæ & mendacio fidem. Et præcipites, in temeraria arma, Valachi, Turcas, qui circa Gratianum adhuc, opprimentes, subito trucidavere. Verum enim-vero non detestabilis omnino audacia Va-

Et Zolkevius in Valahiā movet.

lachorum fuiſſet, ſi idem ad perſeverandum, qui ad incipiendum, animus hæſiſſet. Sed mox, paucitate Polonorum cognita, pœnitentia ducti, cum ipſo Gratiano ſuo, fluctuavere. Nam & ipſi paulatim Polonos deſerere, & hic, Chocimum, conterminam Ruſſiæ arcem, flectens, quomodo, per Pokuce, in Germaniam fugeret, circumſpicere cæpit. Sed præoccupavit Zolkevius ea conſilia, & vana, inter inutiles moras, reſpondentem, ſeverioribus litteris ad caſtra vocavit. Quibus territus ille, certo ſi abnuiſſet, exitio, paruit: & paucis ſuorum comitatus, ad Polonos accedens, mutua invicem ſimulatione lætitiæ, fraudi lita um eſt. Zolkevius autem circumſpectus Imperator, de rei ſumma ſollicitus, ſincerum Skinder Baſſæ exercitus numerum, expiſcari ſtatuit: efficaci ad hoc, ſed fruſtraneo, tum quidem, Stratagemate uſus. Cum enim Gratianus Sobrius calliditati minus pateret, convivio primoribus Valachorum exceptis, propinari vinum largius imperavit, ratus, quod fieri aſſolet, poſt ſolutum curis animum, ſequuturam mox intemperantiam linguæ. Sed hac parte Gratianus impenetrabilis fuit: utpote qui exercito, per mercaturas, ingenio, inter cęteraMercurii ſacra, tacere didicerat. Onus ergo Caſtrorum Gratianus porro, nullum præſidium erat. Tan-

Gratianus in Ca ſtra venit

Tandem, ad Cetſoram, vetera Johannis Zamoſcii Caſtra, Zolkevius, cum ſuis, ingreſſus eſt: & Odrzyvulſio exploratum miſſo, Vallum & Foſſas interim, dirutas partim, & vetuſtate collapſas, reparari juſſit. Quod à militibus, Gratiani fallacia, procul abeſſe ſimulantis hoſtem, traductis, ea ignavia factum eſt, ut etiam, quod intempeſtivis fatigarentur operibus, cum murmure, palam indignarentur. Sed Odrzyvolſcius trepidus, inſequente hoſte, in Caſtra reverſus, non inertiam modo diſcuſſit, ſed, ad opus perficiendū, mutuam exhortationem induxit. Nec hoſtis tunc quidem certamen auſus, nocturna meditatione Belli, ad futurum prælium, militem acuebat. *Zolkevius, ad Cetſoram, caſtra munit.*

Ut primum autem, diſcuſſa caligine noctis, Phœbus lucem Europæ gentibus attulit, priores Turcæ, & Tartari, vix dimidia tamen ſui parte, quadraginta millia congregati, in aciem cogebantur. Nec detrectavere Poloni certamen. Quin immo tanta ferocia hoſtem aggreſſi ſunt, ut latera frontemque reſolventes, alio ſubmoverent. Tum vero illud Hermanni Dönhoffij, ſtrenui bello viri, egregium: qui, cum leves Sarmatarū, alia parte, ad Hieraſſum olim, nunc Prutum fluvium cohortes, à denſis Tartarorum catervis premi videret, aſſumptis aliquot equitum turmis, *Prima Polonorū victoria An. 1620 16. Sept.*

mis, impetu tam opportuno subvenit, ut & reponeret hosti, eodem momento, periculum, & veli-
tes, vacillantes antea, ad ultionem accenderet; adeoque, eadem vehementia, Tartari, verterentur in fugam, quâ, ad victoriam, venerant. Et jam exitium hostibus imminebat, nisi pernicibus equis feciſſent, ut deeſſent, qui cæderentur. Crevit hoc ſucceſſu Polonis animus, & imperfecta victoria quodammodo irritati, ut abſolverent, juſti prælii aleam à Chiliarchis ſuis, & Zolkevio, flagitabant: tam importune, quaſi in craſtinum raptaturi prælium, niſi ducerentur. Et jam Zolkevius cum Tribunis, an committendum prælium, deliberabat, cum errabundus Tartarus, à vigilibus interceptus, centum millia hoſtium adeſſe primus dixit, & affirmavit. Ea res non modice, cum Ducibus aliis, Zolkevium ipſum turbavit, & in maturiorem, futuri prælij, aleam, deliberationem traxit. Sed inhærebat propoſito miles, qui nullatenus tantam multitudinem hoſtium credebat, quia non viderat, & ſi fuiſſet, quur fugientem ejus diei aciem non reſtauraſſet? Animum præterea faciebat, Zolkevij virtus, et, raro quodam Cæleſtium munere, nunquam interrupta hucuſque felicitas: nec inaſſueti, vel in

Moſco-

Moscovia nuper, parva suorum manu, ingentes copias debellare. Zolkevius autem nihil de fortuna præsumere, & omnium circumstantiarum momenta considerare. Tandem, cum procul à domo, seu differret pugnam, seu anticiparet, subsidium nullum speraret, & annonæ caritas, incassum moras trahentibus, immineret, ardore & ferocia militum uti statuit: præsertim cum primis ausis, aut metum hosti, aut fiduciam igni, non ignoraret. Militibus igitur, ad corpora curanda, dimissis, de sanguine hostium, & victoria cogitare jussit.

Secunda Polonorũ victoria, sed difficilis, & cruenta 17. Sept.

Postera die, simul ac illuxit, inclusa duobus carraginibus acies, ad hostem processit. Tum vero & Turcæ & Tartari, in acies conglobati, quo uno pugnandi genere valent, in Polonos impetu incurrêre. Sed, Theophilo Sembergio, tormentorum fulmine, hostem percellente, pari, à Sarmatis, violentia, sunt reiecti: tanto Tartarorum damno, ut difficilior ipsis, per cadavera suorum transitus, quam per exercitum esset. Inde, in aperto campo, pugna. Sed, multitudine abundante Turca, maiori Polonorum periculo, cum, inter Primores, Zolkevij duo, inclinantẽ restituentes aciẽ, telis frequentib⁹ obruti, equis, vindictam spirantes, defluerent. Samuel Korecius, autem

non

non ita pridem, Constantinopoli, captivitate elapsus, ultricia, in Turcarum cuneos, arma circumtulit, & inimicis suis immersus, qui consereret secum, singulari certamine, manum, acie tota quæsivit, &, cum fremitu, nullum invenit. Konecpolscius, primus, post Zolkevium, Dux & Collega, ubi Vexilliferum circumventum, à globo hostium, vidit, præcipiti inter hostium tela cursu fertur, & duobus, manu propria, trucidatis, Signiferum aquilamque Polonam servavit. Inde prælium anceps, varium: cum, dissoluta carraginum una, periculum ad Polonos rediret. Mox obfirmatos utriusque partis, in mutuam lanienam, milites, tenebræ diviserunt. Non infelix Polonis prælium videri poterat, cum Turcarum tria millia quingenti, Sarmatarum non nisi quinquaginta trecenti cecidissent: nisi, in tantillo numero, cæsorum etiam paucitas æstimaretur.

Panicus timor in castris Polonicis.

Inde Sarmatarum castra panicus timor invasit: cum nox, pervigilium, tenebræ, diurni prælii difficultatem, in metum curamq; intenderent. Augebat Tartarorum, inassuetæ pertinaciæ pugna, qualem antea nunquam expertos se meminissent. Insuper tot hostium millia, formidabiliori, quam antea, numero, mentem complebant. Facilem illis suorum jacturam esse, cum Hydræ illi,

illi, totidem quasi, quot resecarentur, capita, in prælium renascerentur. Illos à tam paucis conteri impossibile videri, se, si adversum quid contingeret, quasi unico ictu, resecari posse. Hæc omnia obscuritas & caligo noctis, nova novaque semper imagine, in majus porro fovebat. Quæ deinde illucescens dies, quasi in exitium imminens, alternabat. Ingessit opportunum tandem, Gratianus, flagitiosæ & erroneæ menti, scelus. Quippe ille, cum, præsentium rerum diffidentia, vereretur, ne traditus Skinder Bassæ, controversiam belli, supplicio suo componeret, medium se trepidantibus intulit, & aggregando pericula, ut suum evaderet, fugam suasit. Patere recto per Pokuce, aut per Transylvaniam, obliquo itinere, ad Penates, reditum, se, si sequerentur, Ducem fore. Alliciebantur his, faciles per metum, animi: & nihil, ad cætera, deerat, quam opportuna flagitio nox. Quæ ubi paulatim obscuritate pudorem obduxit, Gratianum timidissimi quique: hos, velut amentiæ quodam contagio, constantiores, ad Hierassum, seu Prutum fluvium, sequebantur. Et jam clamantium & tumultuantium murmur, ad Ducum, & Zolkevij aures ferebatur: qui, quid ageretur, ignari, vocantium invicem & abeuntium, strepitum sequebantur. Deinde, re cognita, cum, ne fuge- *Gratianus cum multis Polonis*

fugit, & interficitur.

fugerent, nec persuadere Imperio, nec authoritate, nec precibus valuissent; amnis, sævitia hostium, & proprium cujusq; periculum persuasit. Interim, qui proximi Gratiano fuere, aut Hierasso amne absorpti, aut in adversum littus eluctati, à Scythis, & Valachis trucidabantur. Solus Gratianus exitium, quod evaserat, ad breve tempus, latebra distulit. Quippe unius Valachi tugurio, spe præmij, abditus, mox ejusdem perfidia trucidatur. Hoc unum ei, post mortem, indulgente fortuna, ut mors ipsa, in Proditore vindicaretur. Cum enim Valachus interfecti Principis caput, Alexandro, qui Osmani jussu jam Gratiano successerat, deferret, non præmio eum, non favore dignatus, simili in Proditorem ultione pensavit.

Nulli dubium erat, & expugnari, ea nocte, ab hostib⁹ potuisse castra, & copias potuisse deleri. Sed tutatus est tunc quidem Deus & fortuna Polonos: & aliam potius Tartaris Turcisq; mentem, quam Sarmatas invadendi, dedit. Cum autem turbatio, pœnitentia, dolor, & quædam animorum verecundia invicem & confusio, inhabiles ad pugnam copias reddidisset: tum illud callide, à Zolkevio Duce, inventum, ut injecta spe quadam concordiæ, totos integros octo dies, Skinder Bassam, tractationum simulatione eluderet, & exercitum

Zolkevii prudētia.

citum interim & omnia confirmaret. Postquam nihil amplius irreverentiæ militum erga Duces, nihil discordiæ invicem, nihil in exercitu confusionis advertit, Classico milites ad Concionem vocavit. Tum venerabilis ille canitie rebusque gestis Senex, ferro per confertos egrediendo hostes, ad propria remeare persuasit. Quippe satius esse, si secus accideret, vel glorioſum in acie mori, vel, si faverent Superi, in Sarmatiæ suæ limitibus, pro salute Patriæ suæ excubare: quam in perfidæ Valachiæ finibus, & siti, & famæ, & inutili morte consumi. Inde caput suum, si aut dandus, aut hauriendut sangvis, in omnem fortunæ aleam devovit. Verbo, & multum, in senili pectore, non consilij modo, sed virtutis etiam virere ostendit: & constantia, nullique periculo cedente vultu, ad iter & alacritatem exercitum universum confirmavit. Itaque nihil jam, confirmatis ad omnia, deerat, nisi imperare. *Milites ad reditū in Patriā adhortatur.*

Zolkevius ergo, præsenti militum alacritate usurus, extra Vallum, Munitionesq;, copias universas educit, & ad vesperam. 29. Septemb. ordine composito iter ingreditur. Tum demum delusos se tractationibus hostes sensere, et, tanquam ferro pudorem vindicaturi, ab omni latere circumfundebantur. Sed, fœda clade rejecti, ad opportuniora, *Poloniam versus movet.*

tuniora, inutilem violentiam, distulere. Transeundus erat, mediâ noctis, Zolkevio fluvius: dimidia ergo copiarum parte, Polonica infestare agmina pergebant: dimidia, ad alteram, qua transeundum erat, fluvioli Ripam, præveniebant. Quis non, sic intercluſis copiis, debellatum dixisset? evaserunt. Turbabantur quidem, primo impetu, fluitantes, labantesq;, Polonorum ordines: mox tamen, totis connixi viribus, cum gloria perrupêre contrarios, & ad alterius quoque diei auroram, inter infestas subinde, & inopinatas Barbarorum incursiones, viam continuaverunt. Tum vero profundam intrantibus vallem, vix spatio consistendi dato, tota Skinder Bassæ manus, in subjectos, è superioribus jugis, quasi Cœlo missa descendit. Aderant omnia ad terrorem composita, tympanorum pulsus, tubarum clangor, armorum fragor, totiusque exercitus clamor: quæ omnia in formidinem multiplicabant, pro vario Montium Valliumque situ, repercussæ voces. Et jam Barbari, non quasi ullatenus rejiciendi, sed exhortationibus mutuis, ad certam, conceptam animo, lanienam, præcipites in Sarmatas ferebantur. Secius accidit. Poloni enim, in orbem se colligentes, & quotidiano periculo cautiores, è jugis montium Tartaros Turcasque pronos; adeoque impotentes

Variis in locis conflictus, ferro viam facit.

Ejus periculū & victoria. 1. Octob.

tentes equorum & sui, hastis, telis, bombardis, omnique armorum genere, certo Barbarorum exitio, excipiebant: sic ut nihil temerarijs fuerit, & audacioribus reliquum, nisi perire. Polonorum autem inconcussa acies, per hostium cæsorum cadavera, pedetentim progrediebatur, et, ingenti tandem gloria, in tutiora cacumina montium, felix evasit.

Skinder Bassæ dolus fruſtraneus.

Non erat quod faceret amplius Skinder Bassa, cum hoc, quod certissimum videbatur, non succesſisset. A violentia ergo ad dolum conversus, ad Duces, ficta modestia, mittit. *Non internecinum cum Sarmatia Bellum geri. Satis gloriæ sibi, si Valachiam recuperatam, suo Domino redderet: proinde conditionibus agerent. Satius esse stipulata Pace, cum fructu ad propria, quam periculo suo redire.* Patebant Zolkevio fraudes: Sed quia, à tot laboribus, erat necessaria militi quies, compendio duxit, vicissim simulare. Ad speciem ergo Christophoro Drusbicio misso, ipse interim militem, optata refocillatione, ad imminens, quod suspicabatur, prælium animabat. Providentia Ducis saluti fuit. Skinder Bassa enim, detento Christophoro, recentes jugiter copias accersebat. Inde, sufficienter confirmatus, in Polonos, prima diei vigilia, ut putabat, improvisus ruit.

Ex petricio.

Sed, ſpe ſua deceptus, pari, qua venerat, violentia retro actus, non niſi pudorem & cladem domum retulit. Nec tamen ideo Zolkevium, ad veſperam rurſus moventem, inſequi & impugnare deſtitit. Sed tumulum ſtativis ejus imminentem, adulta jam die, præoccupans, Sarmatas Sagittis arcebat. Cæterum, per continua prælia, ad audendum etiam aliquid, lixæ & calones erecti, in clivum enitebantur, et, mirum! deturbatis hoſtibus, obtinuere.

Polonorũ periculũ & victoria.

Aderat jam quarta Octobris dies, & novum quidem, ut conſueverat, ſed prælium longe graviſſimum. Poloni enim immenſam planitiem, & undecunque inſeſſam hoſtibus, ingredientes, in omnia difficilia ſimul incidebant. Terra erat aquarum egens, et, qui tenui alveo præterfluebat, Reuta fluviolus, à Turcis inſidebatur. Pulvis inſuper, prætergreſſæ æſtatis ardoribus, ſolutus, & tenuis, cum à vento & equitibus moveretur, in ora ferebatur. Itaque, quo ad incommoda & circumſtantias loci, novæ hic iterum Cannæ. Sed longe Skinder Baſſa aberat à felicitate Annibalis, & Zolkevius ab infortunio Pauli. Quamvis enim Turcæ, vento, pulvere, opportunitate, pugnarent, Poloni tamen, cedere neſcii, è carriginibus, neceſſitate, & quodàmodo ex deſperatione pugnabant. Et

virtu-

virtutis & constantiæ comes fortuna aderat. Hostes enim tam animose repulsi, ut præcipiti cursu se recipientes, obstantes è suis occiderent, ut ignominiosæ fugæ viam facerent. In hoc tam periculoso Certamine, ut mirabile poterat videri evadere; ita miraculo propius erat, vicisse.

Tum demum desperatio hostes invasit, & Polonos, ferrea pectora, inexpugnabiles, insequētis diei silentio, & languido tympanorum tubarumque sonitu profitebantur. Itaque, cum octo dierum itinere, & continuato prope certamine, Skinder Bassa, cum centum suorum millibus, in tam pauca millia, nihil effecisset, & jam ad Tyram non nisi stadia quadraginta restarent, stultum duxit, tanto cum suo dedecore, diutius quodammodo Pædagogum agere. Quare cum Dialet Gereo Galga, mœstus, ubi tum erat loci, remansit; solo Kantimiro, modica copiarum parte, postremum carpendo agmen, domum euntes, prosequi jusso. *Turcæ de victoria desperāt.*

Sed nihil actum tam insigni virtute, tot præliis, tot victoriis, tantoque favore Cœlestium. Quippe tot, ab uno hoste, triumphos, ad extremum Sarmatæ, una fatali discordia & seditione corruperunt, nec ob ullam aliam causam se ipsos in exitiū præcipitavere, quam quia se evasisse credebant. Ob direptas, in Gratiani fuga, & confusione ex- *Seditio in Polonorū castris.*

ne exercitus, à lixis quibusdam, militibus sarcinas, in limine patriæ tumultuabantur. Urgebat Zolkevius, Tribuni, & Centuriones, paucarũ horarum iter, dum superassent Tyram, absolverent: tunc jure legitimo, per otium, agi posse. Frustra. Jam enim in rapinam mutuam rixæ adoleverant: nec pessimæ simul ac inverecundæ rei, quæ posthabita reverentia Ducum, flagitiosè cæperat, modus inventus est. Ad extremum, nocte, inter quintam & sextam Octobris, media, nefas! fugiunt raptores, & cujuscunq; sceleris sibi conscia mens signa deserit: obvia tamen pœna: cum Tartari alios, præda graves, occiderent, alios Tyras in profundum raperet. Insuper Kantimirus, ex transfuga seditionem intelligens, accersitis Skinder-Bassæ, Galgæ, & Valachorum cohortibus, animis viribusque discretos, ab omni parte aggreditur. Et resistebant utcunque, primo impetu, Sarmatæ: ad extremum tamen, tenebris, multitudine hostium, et, quod maximum erat, suâmet confusione victi, obruebantur. Quæ tum, ô Superi! Zolkevio mens? Quis animus? Pudebat victorioſum tot annorum senem, ultimum hoc abominabile nefas, per seditionem, perditæ rei. Quid ergo? Ne vivus caperetur, se frequentibus hostium telis objectans, mori voluit; ut hac saltem parte, eatenus

à Turcis internetione delentur, nocte, inter & 6. Octob. media.

nus de hoſte triumpharet, quatenus ludibrio eximeretur. Factum eſt: Hoc ad ultimum glorioſo facinore, quod Centurionem, oblato equo, ſublevare volentem, abegerit, & frameâ inflicto vulnere, equum repulerit. Inde, ubi denſiſſimæ hoſtium manus, contendens, mutilatus dextera, ignorantia demum nocturna, oppreſſus eſt. Konecpolſcius ejus collega, & fortiſſimus Chiliarcha Hermannus Dönhoff, integram adhuc victoriam morabantur. Sed mox Tribunus Dönhoff, cum plurimos non ignobiles Turcas propria manu ſua confeciſſet, ab irruentibus, velut in ultionem, undequaque hoſtibus, pluribus licet vulneribus & trucidando obvios debilitatus, pugnans tamen adhuc animansque ſuos, occiſus eſt. Magnus profecto Heros, qui, in plurimis expeditionibus fortis ſemper, victorioſus ſæpe, ad Cetſoram, paulo ante, indubiè Polonum exercitum fortitudine ſua ſervaverat, dignam familiæ ſuę, ad arma natæ, mortem, pro Republica tandem ſubiit. Eo interfecto circa unum Konecpolſcium univerſæ hoſtium vires. Et ille Zolkevium Dönhoffiumque, ut virtute, ita fortuna vitaque, ſequi volebat. Sed ipſorum hoſtium inſigni Stratagemate factum eſt, ne moreretur. Cum innoteſceret enim Ducem eſſe, quaſi ad prædam converſi, neglectum in acie deſerunt,

Zolkevius interficitur.

Hermannus Dönhoff cadit

Konecpolſcius capitur.

& submisso interim gnaro linguæ, qui, simulata fide, ductorem itineris fingeret, in præparatas insidias & captivitatem deduxere.

Zolkevii caput Skinder-Bassæ offertur.

Hæc est illa, inter paucas, nobilis, Polonorum clades. Hæ Sarmaticæ illæ Thermopylæ, ubi Spartani illi, devota ab ingressu Valachiæ, fidei, Patriæ, Regique capita, occubuerunt. Cæterum, exorto die, cum ad spolia discurreretur, agnitum inter cætera Zolkevij cadaver, capite mutilatur. Quod ad Skinder-Bassam delatum, aliquamdiu ejus oculos pavit: seu Majestate vultus in longiusculum stuporem raptus: seu vicissitudine felicitatis humanæ in considerationem abreptus: seu etiam, quod, morti proximus, meditatione ejus, occulto ipso naturæ suæ Genio instigante, ultimo hoc edito opere, detineretur. Ut ut sit, pauculas duntaxat Zolkevium septimanas supervixit.

Zolkevij laus.

Et hic est Stanislai Zolkevij exitus: Ducis, sua ætate, militaris rei scientia, nulli secundi. Prima, sub famoso illo Johanne Zamoscio, cognato suo, militiæ rudimenta didicerat: tam feliciter, ut, eo defuncto, in Generalem exercituum Ducem, inde in Cancellarium succedere mereretur. Moscovitico postea Bello, parva manu, numerosas fundere copias suetus, Basilium Szuiscium, cum Johanne & Demetrio fratribus, Sigismundo Regi

ad

ad triumphum præparaverat. Domesticis porro inimicitiis, usque ad ultimam, & fatalem hanc expeditionem, conflictatus, tandem pro Patria, flagitio suorum desertus, invictus cætera, cecidit. Sed recte Seneca. *Laus Imperatori etiam victo, & Duci redditur, si & prudentia, & industria, & fortitudo, muneribus suis functa est.* *Lib. 7. de Ben.*

Interim Sarmatia male habebat, cum sub ignoto vulnere pessime laboraret. Nihil de suorum exitio sciebat, quamvis jam prudentiores aliquid adversi suspicarentur. Alij infectatum quidem exercitum, sed, victis difficultatibus omnibus, salvum ad sua redire, disseminabant. Alij obsessum à Skinder Bassa exercitum, sed resistere fortiter, subsidij spe: quod ipsis adducere non adeo difficile videretur. Alij, silentio rerum, vel quod ab aliis aliquid jam ipsi acceperant, deletas copias, fidelioribus sibi, aperiebant. Unde mox ingens, ut fit, per Templa, per Compita, per fora, rumor: quem subita in Russiam, victoriæ suæ licentia, Turcarum & Tartarorum irruptio, tandem confirmabat. Ingens inde, per universam Poloniam, metus, quem Turcæ, immissis per Urbes & Oppida incendiariis, quibuscunq; poterant modis, augebant. Sparsa Cracoviæ, per plateas, in partes dissecta cadavera; ut alibi digi-

Varij, de exercitu, in Polonia rumores.

Metus & prodigia per Poloniam.

ti, pedes alibi, brachia & nares alibi, nusquam tamen capita reperirentur: perinde ac si Regnum à Turcis, cum Author & occisi ignorarentur, veneficiis & devotionibus peteretur. Aderant & Naturæ, vel à Deo immissa prodigia. Crebri & frequentes Leopoli, Cameneci, Luceoriæ, Halicii, horridiores etiam per Valachiam, terræ motus. Rupti ibi aliquot montes tumuliq; sedêre: ut, ubi juga fuerant, jam, horrendum! specus, & aquarum scaturigines viserentur. Hæc rumore ipso in immensum aucta, proclives ad credulitatem & inania mentes, novis subinde & pessimis imaginibus variabant. Schismatici, Unitis infesti, ne mortuis quidem parcentes, Divina humanaque miscebant: et, inter alia, Josaphatum Konczevicium, Polocensem Archiepiscopum, posito pudore, Vitebscii, summa crudelitate, trucidarunt; Deo, sanctitatem Viri, miraculis postea prosequente.

Sigismundi III. solicitudo circa Regnum.

Inter hos tumultus & hæc Reipublicæ vulnera, Sigismundus Rex, neutiquam desperans, erectus stetit. Et de remediis recte sollicitus, in Publicis Regni Comitiis, Johannem Carolum Hotkevicium, Palatinum Vilnensem, Generalem exercituum, per Lithuaniã, Ducem, Virum Moscoviticis, & magis Livonicis victoriis clarum,

rum, in Zolkevii Locum, Poloniæ quoq; Generalem nominat: & Stanislaum Lubomirſcium, Wiſnicenſem Comitem, Collegam ei adjungit; Virum fortitudine victoriisque probatum, & vel maximè inſigni liberalitate præditum; quippe non immemorem hujus Senecæ. *Nunquam magis nomina facio, quam cum dono.* Supremo Cancellariatu, Zolkevii quoque morte vacantem, Andream Lipſcium Luceorienſem Epiſcopum ornat. Decretum inſuper adverſus Turcas, ſexaginta millium exercitu, bellum gerere. Tum per totius Poloniæ Regiones delectus habiti, & inhibitum, ne quiſquam militum, auro argentoque cœlatus, quod alias familiare Polonis, in caſtris compareret. *De Vit. bea.*

Dum hæc autem in Sarmatia geruntur, interim in Turcia non feriatur. Summa autem rerum, poſt Oſmanum, in Hali & Skinder Baſſis erat. Et Skinder Baſſa quidem, difficultatem victoriæ penſans, & minuta prælia multa, in unum magnum, ſummamque rei contrahens, alienus à Bello, Pacem ſuaſerat. Hali Baſſa autem, Præfectus aulæ, inexpertus Belli, uno in Polonos odio formidabilis, per adulationem eos ſæpius ad aurem debellabat; adeoque pronum Oſmani adoleſcentis, ad Martem, animum, facile expugna- *Oſmanus adulatoribus aurem præbet.*

bat. Præsertim cum Skinder Bassam, inevitabile fatum, ad plures transtulisset. Tunc enim Osmanus ferociæ suæ relictus, post tantillam, de Sarmatia, nuper victoriam, debellandi studio ferebatur. Accendebant jugiter Hali Bassa & adulatores: esse Regnum accessu facile, nullis montibus clausum, insuper præsidio, novissima clade, nudatum. Nihil amplius desiderari, quam numerosissimo illud exercitu quodammodo inundare, & sui juris facere: nemine præterea, post Skinder Bassæ mortem, ruentem in prælia juvenem, retinente. Vere Sapiens Romanus. *Omnia sane excluserit opulenta felicitas: monstrabo tibi, cujus rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit. Scilicet qui verum dicat, & hominem, inter mentientes, stupentem, ipsaque consuetudine, pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet à consensu concentuq; falsorum. Non vides quemadmodum illos in præceps agat extincta libertas, & fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui Sententia suadet, dissuadetq; sed adulandi certamen est, & unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandissime fallat? Ignoravere vires suas, & dum se tam magnos, quam audiunt, credunt, attraxere supervacua, & in discrimen rerum omnium perventura Bella: utilem & necessa-*

Lib. 6. de Ben.

necessariam rupere concordiam: secuti iram, quam nemo revocabat, multorum sanguinem hauserunt, fusuri novissime suum: dum vindicant inexplorata pro certis, flectique non minus existimant turpe, quam vinci, & perpetua credunt, quæ in summum perducta maxime nutant.

Universas Imperii sui vires contrahit.

Hac adulantium sibi corruptela Osmanus quoq; depravatus, fiduciâ debellandi, jam quasi in titulis numerabat Sarmatiam, quam nondum attigerat. Ut autem in Provinciæ formam redigeret, tanti tamen æstimavit, ut universum, Vastissimi sui Imperii, corpus commoveret. Itaq; per Asiam, Africam, & Europam, delectus habebantur. Ægyptus, Arabia, Syria, Pontus, Natolia universa, Græcia, Macedonia, Thracia, arma, militem, apparatum, expediebant. Accersebatur (non, nisi ad præsentiam Turcici Imperatoris, castra sequi suetus) Dziambet Gereus, Magnus Tartarorum Chamus. Et jam (ut fama refert) ad septies centena millia hominum, ad parem Xerxis exercitum, Constantinopoli miles conveniebat. Quicquid toto Imperio virium, quicquid Janizarorum & Mamaluchorum, quicquid alibi roboris erat, comparebat. Aderant ad magnificentiam & terrorem, peregrinæ Belluæ, Elephantes. Camelorum vero & jumentorum innu-

innumerabilis multitudo. Diceres Tamerlanem vel Attilam revixisse, & Orbem debellatum iri. Profecto qui aderant adulatores, tum vel maxime, ad inauditum antea apparatum, fallacius obstupuere: prorsus eodem modo, quo, de Xerxe, Seneca. *Alius aiebat non laturos nuntium Belli, et, ad primam adventus famam, terga versuros. Alius nihil esse dubij, quin illa mole non vinci solum Sarmatia, sed obrui posset: magis verendum, ne vacuas desertasque Urbes invenerint, & profugis hostibus vastæ solitudines relinquerentur, non habituris ubi tantas vires exercere possent. Alius, illi vix rerum naturam sufficere, angusta esse militi castra, explicandis equestribus copiis campestria, vix patere Cœlum satis ad emittenda omni manu tela.* His similibusq; vocibus animatus Osmanus, credulus & incautus adolescens, his portentosis copiis, ut præoccuparet Danubium, agglomeratis passibus, Valachiam versus movebat.

Lib. 6. de Ben.

Et jam fama adventantis Potentissimi hostis Poloniam pervadebat; cum Vladislaus Princeps, electus Magnus Moscoviæ Dux, hunc, suo parem animo, deposcere hostem, & Osmanum hunc, alterum veluti Xerxem, sibi à Patre Sigismundo debellandum permitti, rogare non destitit. *Habet enim hoc in se generosus animus, quod conci-*

Vladislaus affectat adversus Osmanum mitti.

Senec. Epist. 39.

quod concitatur ad honesta. Neminem excelsi ingenij Virum humilia delectant & sordida: magnarum rerum species ad se vocat & extollit. Sigismundus Parens, Generosissimi filii precibus, ut flecteretur, adductus est: cum & singularem ejus indolem, virtutem, fortitudinem, perspectam haberet, & felicitati adolescentis quoque à puero multum confideret. Itaque, cum Stanislaus Lubomirscius, promptioribus copiarum assumptis, Tyram præoccuparet, & transitum Polonis, ab utraque fluvii parte, munitionibus, si quid hostis moliretur, firmaret: cum Johannes Carolus Hotkevicius, incertum consilio, an quod hostem tanti non æstimaret, alias, Jaroslaviæ, nuptias celebraret, ad bella & prælia se præparavit. Delectus fortissimorum, non plurimorum, militum, ratus multum ab exercitu turbam distare, sedulo procurabat. Quorum cum octo millia in armis haberet, jam non ulterius cunctandum ratus, itineri se accinxit.

Priusquam autem Urbe egrederetur, istius non immemor, *à Jove principium*, Summum Warsaviæ Templum, pro felici expeditionis eventu, vota facturus, ingreditur. Tum vero populus tota Urbe concitari: circumsistere aras: complere sacraria, portas, vestibula, Scamna, &

In templo Vexillum in Turcas accipit.

editiora loca, quacunque aspici poterat, cum litigio, præoccupare: in Vladislaum corpora oraque protendere: & interim, dum pascerentur oculi, fiduciam inter & metum, sollicitudinem inter & spem, animo tumultuari. Subibat enim Osmani Imperatoris potentia, exercitus Turcici ineffabilis multitudo, campus Sarmatarum sanguine frequenter imbutus, & sub Stanislao Zolkevio, bellicosissimo Viro, novissima, fortissimorum militum, clades. In hæc omnia, tam infausta, tam ardua, tam periculosa, & eventu summè dubia, modicis hisce copiis, adolescentem immitti. In contrarium rursus variabat animos, perspecta adolescentis, à puero, indoles, & stupenda virtus: inde militaris rei, supra ætatem, comparata scientia, cui confidere plurimum, ab hâc emanantes victoriæ, docuissent. Insuper, divino Cœlestium munere, fluentia ex voto omnia, oblatum ultro juveni, quam speratum erat, à Moscis Imperium: Verbo: nullo unquam infortunio bellico corrupta & interrupta felicitas. Inter hanc mentium & rationum luctam, Franciscus Diottalovius Nuntius Apostolicus, Sacrificium Missæ peragebat. Quo propemodum jam finito, admotum altari juvenem intuens, omnia illi, à Domino exercituum, Deo, felicia, fausta, fortunata,

nata, ſolenni precatione, & aſtantium omnium votis, expetiit. Inde, benedicto adoleſcenti, vexillum conſecratum, in eoque triumphalem teſſeram, & victoriā præſcriptam, cum hoc vere Chriſtiano lemmate, *pro gloria Crucis*, in manus tradidit. Accendit amplius Chriſtianam turbam, lecta in vixillo cauſæ pietas, & egredientem Eccleſia Principem, votivis acclamationibus proſequebatur: ambigua interim, cui eventui, cui fortunæ permitteretur: rediturumne aliquando cum victore exercitu; an ultimum jam & ſupremum videns, proſequeretur.

Omina victoriæ circa Vladislaum.

Sed mox omina non infelicia ſcrupulos extenuabant. Vix, relicto limine templi, publicam ingredienti viam, mulier obviam progreſſa, auſpicium boni eventus, binos panes obtulit. Quid aliud hoc, niſi proſperorum fertilitatem, & non unam, geminata felicitate, victoriam portendebat? Vultus, inter allapſum populi fluctusq;, adoleſcenti plenus ſui, proſperæ gerendæ rei fiducia lætus, & quaſi victoriam & triumphum ſpirans; inſuper animos omnium, diſcuſſis anguſtiarum nebulis, ſpei ſerenitate illuſtrans, quid aliud erat, quam occultum, triumphantis in corpore Genij, felixque præſagium? Certiſſimum erat, quia contrarium Oſmano acciderat.

Constantinopolim ille tristi, & in prodigium rugosa facie egressus erat. Terruerat eum Patruus Mustaphas, cui in somnis sæpius Osmanus visus, quem prodigiosæ magnitudinis serpens persequeretur. Ipsimet Osmano, nocturna quiete, obversata Patris feralis imago, minas intentaverat: egredientique, cui maxime insueverat, pavida è somno mulier, ac si profusum manantemque cruore vidisset, illecebris metuque adhæserat. Dissuadentem insuper expeditionem, insigni probitate virum, iratus occiderat, immemor eum Osmanum quoque nominari. Ibant ergo in invicem, ætate propemodum & statura pares, cæterum armis, animis, omnibusq; diversi, adolescentes: relinquentes, quo se inflexura felicitas esset, Terrarum Orbem, sui exspectatione, suspensum.

Omina Vladis circa Osmanum.

Osmani dolus.

Interim Osmanus, per Capudzi Bassam, Vevellium Italum Candiensem, Christianum licet, compositum tamen ex astutia & calliditate virum, cum litteris, ad offerendam pacem, in castra Polonica miserat: vel quo promptiores ad bellum Sarmatas, injecta concordiæ spe, segniores redderet: vel quo metu, ut putabat, territos, ad eas, quas ipse proponeret, pacis conditiones, invitaret. Sed Lubomirscius, in castra non admisso Vevellio, omnia ad Hotkevicii adventantis præsenti-

sentiam distulerat. Hic autem, postquam cum Lubomirscio sese conjunxit, Theophilum Szembergium cum litteris Vevellio addidit, & Osmano, non esse, nec fuisse unquam Poloniam, à pace, alienam, indicavit.

Hotkevicius Cosacos accersit.

Hotkevicius autem, in utrumq; sedulus, licet Szembergium pro pace dimisisset, necessaria bello non minus providebat. Quoniam vero, ad summam rei, non parum facere judicabat, Cosacorum, cum exercitu suo, conjunctionem, eos continuis nuntiis accersere non desistebat. Illi autem repugnabant, nisi Tyram copias universas traduceret, & juramento, nullatenus pacem aut fœdus Regem & Rempublicam Polonam inituram, nisi iisdem conditionibus reciperentur, caveret. Alterum, fide obligata spopondit: alterum opere ipso statim adimplevit. Hotkevicius enim, ipsius etiam Sigismundi Regis jussu, exercitum, qui præter Vladislai Principis octo millia, non nisi septendecim millium erat, decimo septimo Kalendas Septembris, in alteram Tyræ ripam, in Valachiam, ad Hotimum Oppidum, vacuum tunc, & præ timore, desertum, transtulit: postquam octavo Idus Augusti Lubomirscius ante-venisset.

Copias trans Tyram, in Valachiã ducit. 17. Kal. Sept.

Castra deinde locata, ut à peritissimo milita-

Polonicorum castrorũ dispositio.

rium rerum, Duce, loco maxime opportuno. Tergum tutum faciebat Hotimum Oppidum, arce, in prærupto & excelso sita, munitum. A fronte planities fundebatur, eliciendo hosti, conserendæq; pugnæ, oportuna; coercita tamen prolixitate, nimiæ multitudini inutilis, & in qua uti se toto hostis non posset. Lævum latus ad Tyram fluvium protendebatur: ad cujus propinqua, valles, & humus modo depressa, modo elata, inæqualiter sinuabatur. Dexterum virgulta pone internata, sylvasque, & cavas etiam vias, sinusque habebat, struendis occultandisq; insidiis aptos. Istud Hotkevicius sumpsit. Lubomirscius in dextero consedit. Media Vladislao Principi relicta sedes.

Vladislaus providet ne Turcæ in Sarmatiam ruant

Hic suo, quem secum habebat, exercitu, ad Tyram, ut erat avidus conficiendæ rei, jam quoque pervenerat: & protinus in Hotkevicii castra concessisset, nisi providentia illi non nihil cunctari suasisset. Verebatur ne, viribus in unum collatis, per sublicium, à Turcis confectum, pontem, Osmanus partem sui exercitus, in Sarmatiam subinde immitteret, & indigenas, pro quibus servandis in prælia proficiscebatur, Turcæ depopularentur. Insuper ne à fronte se cum exercitu præliante, Barbarorum incursionibus aditus occuparentur, & eatenus Sarmatis à tergo subsidium & penu

penu clauderetur. Quã provide hoc & prudenter! Jam in istud consilium, à Bernavio Valacho, vetusto in Polonos odio, & per frequentia Podoliæ latrocinia claro, persuasus Osmanus propendebat. Sed hac Vladislai Principis cautela, insuper nuntiata Kantimiri clade, et, paulo post, paucorum Cosacorum fortitudine retardatus, sententiam in pejus flexit.

Kantimirus castra Polonica aggreditur.

Kantimirus, antequam, quem maxime abesse volebat, Vladislaus Hotkevicio sese conjungeret, aliquid audendum ratus, quinque selectissimorum Tartarorum millibus, Hotkevicii castra accessit. Tribus millibus, adversam Lubomirscii castris, sylvam occupavit. Duo millia, ad Tyræ marginem, destinata Zaporovienſibus Cosacis castra, celeriter transire, & à latere inopinatos Polonos agredi jussit. Factum fuisset, nisi Piotrowscius, tum forte ab excubiis Tyræ rediens, in illos, jam transgressos fossam, fortuito incidisset. Aderat ergo huic, quod primum hostile apparuit, pugnandi necessitas: sed periclitanti, excitati, per tumultum pugnæ, viciniores, subsidio venere. Tum vero, promptissimo quoque deleto, cæteri in fugam versi. Acrior cum Lubomirscio pugna fuit. Jam enim Kantimirus oppugnatum venerat Lubomirscii castra, ne periculum à leva imminens, à distractis, impetu suo, Polonis, adverteretur.

tur. Sed, illis duobus millibus, cum clade, rejectis, Lubomirscius non sustinens se oppugnari, educens copias in apertum prorupit. Tum vero tam acris, continua, et, præter Tartarorum morem, pertinax pugna, ut vir viro, pes pedi conjungeretur, & alterum alter amplexus, mutuis vulneribus sternerentur. Immo Tartarorum unus inventus est, qui, per confertissimos Polonorum ruens, non ante pugnare desiit, quam, perfracto capite, ante ipsa munimenta concideret. Lubomirscio dedecus videbatur, tam diu cum vili hoste pugnari. Ut ergo insigni aliqua virtute, imposterum ipsi confidentiam demeret, denuo, ut ipsius sequerentur exemplum, animatis militibus, sua cohorte, quasi recepto spiritu, in pertinaces invehitur. Reliquæ ipsius copiæ, exemplum Ducis imitabantur. Quid porro? Cessere Tartari, & ad sylvã denuo versa fronte, hunc à tergo pertinacię suæ fructum reliquere, quod tecto late cadaveribus campo, eundem sanguine suo purpurarint.

Pertinax Tartarorum pugna.

Insignis eorum Clades. Anno 1621. 31. Aug.

Vevellius interim, Szembergium circumducendo, à Polonicis ad Osmani castra, ab invicem non nisi sedecim Leucis distantia, migrando, viginti & unum dies insumpsit. Novissime, passim ludibrio habitum, ad Osmanum perducit. Hic, immane! quantum facilitatem Polonorũ, ut metum

Osmani præsumptio & Tyrannis.

tum acceperit: non aliter ac si debellasset, quos ad concordiam pronos videret. Ergo, quasi peracto bello, finem incōstantiæ perfidiæq; vindicta facturus, Valachos, quos, ob innatam ipsis levitatem, cōtemnebat, omnes trucidari jubet. Quadringenti ferme, quos vescētes simul dies, simul quietos nox habuerat, diversis è tentoriis, à Turcis, extracti, interfectique. Nec Alexander, Princeps eorum, eandem & ante se Principum sortem evasit. Exitus ejus eam causam famamque habuit, quod prohibere transitum Polonis in Valachiam & Hotimum firmare præsidiis omisisset. Peracta hac cæde ferox, quasi parta ingenti victoria, triumphabat: non considerans, facile esse inermes captosque occidere, & fere idem quod Martialis:

Barbam vellere mortuo Leoni.

Cœterum hanc intempestivam & insipientem quodammodo ejus ferociam, centum triginta, sed armati, sed in acie, Cosaci humiliavere. Horum quadraginta millia, subsidium bello, & debitum Imperatoribus Polonis ferentes obsequium, per Valachiam appropinquabant. Quacunque vero ibant, cædes, populatio, terror; adeo late, ut Alexander, paucis ante finem suum diebus, Urbem Valachiæ Jassum, omni fortuna, apparatuque belli instructam, præ metu deseruerit. Sed ea, à Cosacis

Quadraginta Cosacorum millia versus castra Polonica proficiscuntur.

intacta, ab ipsis Valachis direpta est: nam Cosacorum populatio cauta, intra Oppidum Sorokam stetit.

Jam vero memorabile illud, & inauditum hactenus ab ulla gente, paucorum Cosacorum, fortitudinis & virtutis exemplum, posteris consignare aggrediar: & vererer ne, propter insolentiã sui, fidem alibi inveniret, nisi scirem Thermopilas inveniisse. Una cohortium, centum triginta numero, longius effusa, cupidine prædæ, inter Kutnerum & Sotsavam Oppida, à Turcis circumventa est. Attacta, impugnata, pressa, tam diu, tam ferociter restitit, ut, desperata victoria, Barbari, plurium legionum opem, à Cæsare invocarent. Osmanus, audito Cosacorum nomine, eorum jam ante audacia, & sæpius accepto damno, provocatus, ut in illis sævitiam suam expleret, & gentem universam, in hac quasi manu, vindicaret, ad delendos, immane exercitus sui corpus, insigni levitate movet: et, triginta passuum millia emensus, in aperto campo adeptus est. Cæterum jam septuaginta eorum, conspecta innumerabili Turcarum multitudine, pavore correpti, ad proximas montium specuumque latebras, profugerant. At quanto glorioſius erat mansisse? Timoris & ignaviæ pæna quasi obvia fuit. Osmanus enim ora specuum, sarmen-

Paucorũ Cosacorũ prodigiosa virtus

sarmentis virgultisque complens, igni fumoque vivos suffocavit. Reliquos sexaginta, tot centenis millibus hominum circumdatos, vivos capere nitebatur. Illi vero orbe facto, vim vi repellere, cędere alios, alios obtruncare, & perniciē in hostes vertere, indefesso robore non desistebant. Immo opportuna occasione, erumpentes, promptissimo quoque trucidato, inter cæteros, Kur Bassam occidunt, & aliquot hosti vexilla eripiunt. Osmanus desperans jam vivos capi posse, dirigere tormenta jubet, & immani machinarum gutture, immixtos flammis globos, in pertinaces, jaculari: ut, si quo modo posset, hoc saltem victoriæ frueretur, tantillam manum campo dimovisse. Frustra fuit. Omnia quippe adversa, Cosacorum constantia vicit, & igneos tormentorum globos, ad adultam usque noctem, fortiter toleravit. Tunc beneficio tenebrarum, virtute, aut fraude, penetrare hostes tentavere. Non adfuit fortunæ favor, quæ, Herculeis plane viris, non in longum vitam, sed in sæcula famam, extendere decrevisset. Ergo retro acti, carragine se claudentes, rotas curruum suorum defodiebant, terra obruebant, & scrobes moliebantur, quibus, adversus tormentorum ictus, tuti, ex occulto, in patescentes, irruentesq; jacularentur. Quod plus fortassis famæ, quam fidei, habitu-

rum est: per triduum Osmanus, infinita mortalium multitudine, in hanc tantillam, taliter munitam, manum, armis, tormentis, ferroque incubuit, & incassum. Restitit enim illa fortiter, & suffecit. Ad extremum, non arte, non marte subacta: sed dum invicem, ut custodias frustrarentur, vitabundi, secundo, per noctem, effugium quærunt, singuli in manus hostium venere. Macte beatissimos, meo judicio, viros, & Lacedæmoniorum gloriam longe superantes. Illi quippe trecenti, & ad Thermopylas: hi non nisi sexaginta numero, & in aperto campo, parem Xerxis exercitui multitudinem fatigavere. Et primi omnium, maximo Turcarum ludibrio, Orbi patefecere, hanc immensam molem posse debellari, cum pauci sustinuissent. Ipse Imperator Osman°, videre cupidus homines, qui tot per annos, vires Turcicas spernerent fatigarentq;: qui tam parvo numero, in miraculum crescente audacia, quodammodo generis humani vires derisissent, omnes in conspectum suum adduci jussit. Adducti, quot à tormentorum globis supererant, triginta numero, et, prout illis nulla cultus affectatio est, plerique laceri, & tantum sagulo leves. Mox ergo pudore, indignitate, ira, in rabiem & crudelitatem versus, ut erat pronus ad ista Osmani ani-

ni animus, direptum à latere ferrum, amplius quam denis immersit. Inde fatigatam manu sua sævitiam, porrecto alteri ferro, explendam tradidit: ut eorum saltem palpitantium exspirantiumque aspectu frueretur, quorum in acie vigorem tolerare non sustinebat. Inde fortitudine virorum in animum redeunte, duorum, qui nondum interfecti restabant, vitæ pepercit: non misericordia aliqua, sed calliditate ductus, ut altero, muneribus blanditiisque corrupto, corrumpendis viciſſim Cosacorum castris, & pollicitationibus, ad defectionem, sollicitandis, uteretur: alterum, pro emisso, fide data, morte sua, ni se sisteret, compensanda, pignori ac vadimonio, pro alterius reditu, reservaret. Quod ut eo commodius fieret, & Cosacos, ab Hotkevicii castris, segregaret, aditus omnes, quibus transeundum erat, universo exercitu præoccupavit: ut, si quid emissus, ad alienandos animos, Cosacus effeciſſet, occasione uteretur.

Osinànus frustra Cosacos ad se allicere tentat.

Interim, quo per simulationem quietis, destinata segregaret, remittere Szembergium jubet, spem pacis Hotkevicio ostentans, si arma poneret: interjectis minis, si in contrarium niteretur. Additur simul Vevellius, litterarum comes & actor. Quam inania humana consilia! Utrobiq;

ſpe ſua deceptus eſt. Coſaci enim, ſpretis promiſſis, armisque Cæſaris, compoſiti munitique inferunt ſe porro in medium ipſius agmen. Turcæ, circumfuſis undique copiis, animosè reſiſtebant: quaſi jam rejicere millia quadraginta confiderent, cum ægre, non ita pridem, ſexaginta eorum potuiſſent. Itaque, per ſemineces, per integros, Coſaci pergentes, multa tandem Turcarum cæde, in liberum & Polonica caſtra emerſere. Idem dies ipſos & Szembergium, cum Baptiſta Vevellio, ad Hotkevicium tulit: & collocati à dextera caſtrorum parte, qua Tyras præterfluebat.

Coſaci ad Polonica caſtra emergunt.

Hotkevicij prudẽs factum.

Cæterum Hotkevicius, præſentiens Oſmani & Vevellii ludificationes, repoſitis in ſinum ſuum litteris, Oſmano reſpondit, antequam perlegiſſet: & paucula admodum, obſcura, et, tenui mentione pacis, contemptum potius, quam reſponſum ſapiuntia. Quam provide & prudenter id fecerit, apertæ mox Oſmani litteræ oſtenderunt. Turcico enim ideomate ſcriptæ erant: qua relicta, ſi pacem ſincere voluiſſet, familiari aliqua Polonis lingua uſus fuiſſet. Sed jam hoc, ab Hotkevicio, nefas vindicatum erat, antequam viſum. Itaque Vevellius Ludificator, non incorreptus, à Polonis remiſſus: & interdictum pariter, ne, ſi de cætero ludificari præſumeret, reverteretur.

Oſma-

Ofmanus, ſpe ſua dejectus, his Hotkevicii litteris, magis in ultionem excanduit: nec vana erat, nec ſine viribus ira, ſi, ut inſtructa numero, ita virtute fuiſſet. Promovit interim caſtra, ut, ſi poſſet, Sarmatas multitudine & præſentia ſua terreret. Primũ vis magna pulveris appropinquare viſa. Dein, magis magisq; exagitata arida humus, latius ſuffudit cœlum, denſaque caligine montes & plana intexuit. Nec mirum: cum præter equorum, ad pugnam adductorum, vim, ſupra decem Camelorum: bubalorum vero, neceſſitati & cibo deſtinatorum, ſupra viginti millia, tenuioris arenæ cumulos commoverent. Ad hæc quatuor inuſitatæ magnitudinis Elephantes, magnificentiæ Barbaræ cultum, & delicias portantes, mole ſua fatigabant humum. Centum quindecim grandiores machinæ, quarum aliquæ quinquaginta quinque librarum globos impellebant, numeroſis boum jugis trahebantur. Inſuper infinitus ille exercitus: tot equitum, tot centena peditum millia, ſuis diſtincta legionibus, gradiebantur. Tandem, quater mille paſſibus, à Polonorum caſtris, ſpatium, quantum in tria eminentia juga exurgebat, expandebatur-que; tantum, ſupra citraque fuſis in immenſum agminibus, occupavere. Tum credita magis, cum imma-

Ofmanus caſtra ſua, Polonicis caſtris oppoſit. 2. Sept.

Turcicorum caſtrorum facies.

immanis illa exercitus innumerabilis moles visa est. Quamvis nec integra videri potuerit, cum trium montium planis devexisque sparsa, expansa, pendula, vix oculis terminari posset. Dilapsa nonnihil pulverulenta caligine, erectoque prætorio, signum, ad sua promiscue figenda tentoria, datum est. Tunc immensa illa castrorum facies, in canitiem velut hybernam, quasi momento exalbuit. Humiliora usq; ad Tyram, suis seorsim castris, Tartari occupavere: cætera Turcæ.

Osmanus castra Polonica despicit, & oppugnat.

Inde Osmanum juvenili ferocia & curiositate plenum, cupido, distinctius Sarmatica videndi castra, invasit. Altissimam itaq; cum Primoribus suis turrim ascendit, & paucitatem Polonorum, & castrorum angustias contemplatus, præ multitudine sua contemnens, in temeraria vota erupisse dicitur, non gustaturum se panem, priusquam & hæc expugnata fuissent, & Sarmatæ internecione deleti. Approbavit, felix sæpius antea, Ussaim Bassa, Silistriæ præfectus votum, & summam sibi certaminis, ab Imperatore permissam, alio æque temerario voto, non reversurum se nisi victorem, obligavit. Et, quod periculosissimum erat, devoti, in aciem, Turcæ, mutua alacritate coibant. Actum erat de Polonis, si ad

eorum

corum excidium vota valuiſſent. Sed illi, contra animoſi, tanti non æſtimavere, ut, relictis caſtris, in apertum prorumperent, aciemque, ante ipſa munimenta, inſtruerent. Lubomirſcio dextrum cornu permiſſum, Hotkevicius ſiniſtrum duxit: quicquid ad Tyram vergebat, obiectis levibus munimentis, tenuit Saporovienſium Coſacorum exercitus. Hos adoriri prius Turcis viſum, quod clauſis nondum, commiſſisque cum alijs, munimentis, etiam itinere feſſos, opportunos magis, & faciliores fore opinarentur. Quo Poloni autem diſtraherentur, Dziambet Gereũ, ipſis, & Kantimirum, cum Tartarorum exercitu oppoſuere. Initium pugnæ à Tormentis in Coſacos exonerandis factum. Qua præiverant globi, Turcarum fortiſſimi, & ſolennius devota capita, ſequebantur. Iamque oppugnatio pertinax erat, maiore, cum fruſtra peterentur, Coſacorum fiducia. Addidit hanc, effuſum ad ſpectandum, ex Hotkevicij munimentis, caſtrenſe vulgus. Rati enim in ſubſidium id ſibi veniſſe, protinus ex munitionibus, in apertum, effuſi, in Turcas ruunt. Tunc, ubi clamore concurſuque invicem conſonuere arma, qui ſpectatum venerant, fugiunt, & unâ, quod antea alacritatis attulerant, ſecum auferunt. Itaque incumbentibus, majori niſu, Turcis, gradum paula-

tim retro, ad munimenta, dedere. Oportune laborantibus suppetias Hotkevicius tulit. Quippe, intentus ad omnia, discrimen viderat, & jam proximam, prout instructa stabat, Cosacis subsidio, legionem admovebat. Mox omnia proniora his, graviora Turcis: & quominus, votorum obliti, statim fugerent, sui memor, Ussaim Bassa retinebat. Pudebat enim generoso animo Ducem, toties victorem antea felicemque, jam ultimo, juramento devotum, successu irrito, indignabundi Imperatoris faciem subire. Pugnabat ergo jam, non vincendi fiducia, sed retrocedendi metu. Removit hoc unum, ad plenam Cosacorum victoriam, fortuna obstaculum, & obnoxium ictui, Silistriæ Præfectum, Ussaim Bassam, ignea, è militari tubo, glande costas traiectum, è medio sustulit. Tunc fugientes Barbari, ignominiosa suorum clade, perfectam, sub crepusculum vespertinum, Hetkevicio & Cosacis, victoriam reliquere. Quam feliciter dimicatum fuerit, sparsus cadaveribus campus, ditantia sagulo leves Cosacos Turcarum spolia, & quinquaginta tantummodo è suis desiderati, ostendêre. Captus insuper Minoris Asiæ Præsidis cognatus: sed, non uno vulnere saucius, vitam liquit. Lubomirscio dextroque cornui indictum sæpius clamore bellum, quam gestum fuit: seu di-

Ussaim Bassæ mors, & Polonorum victoria.

stractis,

ſtractis, mutua diſcordia, animis: ſeu, quod victoriam, poſt Turcas, Tartari deſperarent.

Oſmani rabies & Polonorũ de promovendis armis, deliberatio.

Quæ inde Oſmani rabies! Quæ Sarmatarum alacritas: Ille triſtitia, moroſitate, furore, familiaribus ſuis intolerabilis, temere effuſi juramenti, acceptæ cladis, & victoriæ hoſtium pœnitens, ſibi ipſi tormentum erat: & pertinaci, in mentem propriam, crudelitate, intempeſtiva temeritas vapulabat. Hi, multiplici felicitate animoſiores, jam de armis ulterius inferendis, & promovendis, in penitiora Valachiæ, caſtris, cogitabant. Ejus ſententiæ ſenſusque Hotkevicius ipſe erat: Homo revera magnanimus, qui gerere bellum, quam ducere: victoriam potius domum, quam pacem: gloriam meditari, quam quietem, mallet. Sed alii, ſcrupuloſius omnia ponderantes, contrarium, hærendumque cenſebant: eſſe enim quandam etiam, in cunctatione, victoriam: periculum in proſperis, fortunam ſuſpectam in felicitate ſemper. Nullum deinde, ad vincendum, potentius telum videri, quam ex neceſſitate hoſtis non pugnare.

Principis Vladislaæ prudẽtia.

Cum hæc controverſia diſſentientium finem non inveniret, omnium ore concluſum eſt, Vladislaum Principem, qui in procinctu erat, exſpectandum, ejusque ſententiam, aut ſi quid hac de re

Sigismundus Parens illi in mandatis dedisset, hoc audiendum, amplectendumque. Hic autem vere Regius adolescens, insigni providentia, Sarmatiam, de cujus salute agebatur, ab incursu hostium, pro virili tutatus; hoc insuper prudentissime proviserat, ut in tempore laboranti exercitui, de commeatu prospiceretur: incassum fortitudinem & vigorem sperandum ratus, si inopia & egestate debilitato corpore, ad solita & egregia, militis animus, sollicitaretur. Cum jam autem utcunq; exercitui prospectum esset, & coætaneum æmulumque suum Osmanum, oppositis castris, ferociam suam exerere, Sarmatas impugnare, & victoriam meditari, inaudiit; ut ætatem ætati, Majestatem Majestati, & temerariæ, adversarii sui, ferociæ, solidam virtutem opponeret, junctis cum Hotkevicio copiis, trajicere Tyram, destinavit. Multis, generosissimi adolescentis, præceps ad heroica animus, scrupulo erat. Quippe non nisi viginti quinq; Polonorum, quadraginta Cosacorum millibus, & Reipublicæ, & illius salus, committebatur. Quibus tam paucis copiis, potentissimum Terrarum Orbis Monarcham, & quasi generis humani vires aggredi, plurimis minus consultum videbatur. Sed vere Sapiens Latinus. *Fortitudo contemptrix timendorum est: terribilia & sub jugũ libertatem*

Hotkevicio se cõjungit. 3. Sept.

Senec. Epist. 88.

tatem noſtram mittentia, deſpicit, provocat, frangit. Ergo, quod dicitur, *virtute Duce, comite fortuna*, Tyram trajiciens, reliquo exercitui ſe conjunxit. Tunc Hotkevicius, Lubomirſcius, & Primates cæteri, adventum congratulati, & feſtis tormentorum, in Turcica caſtra, boatibus, gaudium ſubſidiumque ſuum teſtati, ad determinandam præcedentis diei controverſiam, convenere. Tutiſſima, Principi Vladislao, placuit: depromptis etiam, hac ſuper re, Patris ſui Sigiſmundi litteris: quibus, non omittendam prælii aleam, aut porro promovenda caſtra, ſi certa ſe offerret occaſio, jubebatur. Alias cunctari magis ſuadebant, donec cum tota, Sarmatiæ univerſæ nobilitate (quæ centum ſeptuaginta millium fore dicebatur) ſubſidio caſtris veniret. Promptum quoque tunc diploma dicitur, quo, multo Hotkevicii cū honore, modus tamen præſcribebatur id aggrediendi, in quod Commiſſarii, ad id Bellum à Senatu dati, conſenſiſſent, iviſſentque ſimul cum eo in ſuffragium. Quod quanquam civiliter ille accepiſſet, ſecus tamen promiſcue creditum: præſertim cum in fatalem deinde morbum incideret; quem ex mœrore limitatæ poteſtatis, toties antea obſoluti Imperii Dux, contraxiſſe dicebatur. Utut ſit: omiſſiori exinde, velut in dolore animo, bellum geſſit. Cæ-

Cæterum Osmanus, audito fragore, de adventu Vladislai Principis lætantium Polonorum, sequenti die aciem instruxit: Ut, si quando facultas daretur, concurrentibus invicem copiis experirentur. Non visum filio Regis, itineris molestia nauseabundo, pro tunc, collatis signis, præliari: sed, immissis subinde agminibus, impetum æmuli, frequenti velitatione, elusit. Osmanus postera die, quasi prælio vicisset, quia obtulerat, ferocior factus, oppugnare iterum castra præsumpsit. A prima Luce, ad meridiem usque, tormentis machinisque præluſum: post meridiem, quasi refectis prandio ad laborem corporibus, ab omni latere in munimenta incubuit. Sed nullum, ubique à Vladislao Principe, & Lubomirscio, animatis militibus, & resistentibus acriter, periculum erat; nisi ad unum exstructum muro Fanum. Hoc à Polonis non satis munitum, & nonnihil eo tempore, incuria quadam, neglectum, à Janizaris premebatur. Et jam in propinquo erat, ut expugaretur, cum, animadverso periculo, Rochanovius, peditem Vladislai, Germanicasq; cohortes, eodē, magna vi, rapiens, violentiā Janizarorū, alia quadam maiore vi, fregit, & quasi à limine exegit. Osman°, nihil in Polonos proficiēs, facile sentiebat, nisi quidē ej° diei

Polonicorum castrorum irrita oppugnatio. 5 Sept.

oppu-

oppugnationem plane irritam vellet, alio impetum transferendum. Ergo in Cosacos, tota exercitus sui mole, vertitur. Sed illi quoque, strenue rejectis Barbaris, talem addiderant virtuti dolum. Multis, ante ipsa castra, excavatis scrobibus, in eas se dimittebant, et, eatenus adversus tormentorum ictus toto corpore tuti, secure eminus hostem impetebant: cominus, inopinato exsilientes, improviso terrore & impetu in fugam Turcas conjiciebant. Laudabili profecto Stratagemate, nisi crescente paulatim ex successu audacia, omnia, apud gnaros jam fallaciæ hostes, temeritate corrupissent. In redeuntes quippe, & Stratagemate retrocedentes, solito fervore invecti, dato signo, accepti in medium, à lateribus cingebantur. Et jam, omni ex parte pressis, exitium imminebat; cum velitum, & Germanicæ Vladislai, cohortes, auxilium tulere: et, referata ferro via, ad castra eis reditum aperuerunt. Vix evaserant, cum alia Turcarum fallacia deciperentur. Rumore disseminato, capta Turcarum à Cosacis tormenta, loco, ob magnitudinem, moveri non posse, iterum eos ad temeritatem invitavere. Traxit quippe hæc vox, per se concitatos, ulterius: tantoque ardore campum, nullo amplius ejus defensore, superarunt, ut ante, sub ipsa hostium suorum castra, procur-

curriſſe ſe adverterent, quam putaviſſent. Tum vero Barbari, omnibus, in eos, portis erumpentes, ſimul illos, & venientem ſubſidio ipſis, cum peditibus trecentis, Morendam, extortis duobus vexillis, ad caſtra retro compulere. Opportune cavatam in ſcrobes humum, Sclopetariis Germanis Vladislaus impleverat: hi enim, in effuſos ad victoriam Turcas, probe, longioribus tubis, collineantes, fuſo ex inſidiis glandium imbre, impetum cohibuere. Majora in invicem molientes tenebræ diremerunt.

Atrox facinus in caſtris Polonicis. 6. Sept.

Sequentem diem, atroci facinore, Poloni, ne faſtum reddidere. Ducenti circiter Valachi, ex alimoniæ venditione, quæſtum exercebant. Ad eos ventitabant infimæ plebis homines, aleatores, lixæ, ſervitia, pretium luxus, jam pecuniam, jam pignora deponentes. Poſtea, cum hæc ipſos per luſum & libidines defeciſſent, verſa in crudelitatem pœnitentia, tempus condicunt, quo, Valachis ferro trucidatis, ſua per internetionem eripiant. Igitur, ſigno dato, tabernas effringentes, transfigunt alios, alios mactant, in flumen alios mergunt; tanta ſævitia, ut, felicitate quadam denuo ad littus ejecti, rurſus in gurgites propellerentur. Miſeranda & deformis ubique facies; cum ſanguis, rapinæ, furor, invicem miſcerentur. Nefas erat,

erat, & ſevere puniri debuerat: ſed cum per tot mortales flagitium manaviſſet, authore in patibulũ acto, reliquis, ne vulnus, talibus circumſtantiis, medendo irritaretur, Duces ignovere.

Audax Hotkevicij fortitudo.

Jam ſeptima Septembris dies erat: quam audaci fortitudine ſua, & memorabili hoſtium ſuorum ſtrage, Hotkevicius nobilitavit. Occaſionem hæc, à vigilibus Polonorum, male vigilantibus, habuit. Illi quippe, more recepto, longius ante vallum curare ſoliti, cum periculi eos in aperto tederet, ſtationem foſſa munivere. Ea confiſi, defixis pro terrore vexillis, negligentius ipſi agere, ſomno humi procumbere, ſolita munia cuſtodiasq; remittere. Adnimadverſum id à Turcis, captatoque, quo maturitas lucis ſecuritatem, calor ſoporem pariebat, ſub meridiem, tempore, ſolutos metu, repente adorti, trucidatis duobus præfectis, ſtragem latius circumtulere; adeo, ut ablatis duobus vexillis, abductisque ad caſtra duobus ſcloporum plauſtris, numero aucti, animoſiores in præliũ reverterentur. Qualis, ad nuntium rei, Hotkevicius erat, feliciſſimæ temeritatis! Ille ægritudine corporis ſuis neglecta, arma, per iram & indignationem, induit. Et, aſſumptis tantummodo quatuor haſtatorum ſignis, inſolitum caſtris ſuis nefas, vindicatum ivit. Jam vix ad teli

jactum pervenerat, cum, concitato calcaribus equo, sex Turcarum millibus sese immersit; adeo ut fusis à lateribus, tergoque, Barbaris, haustæ penitus viderentur. Solus armorum fragor, strepitus conferentium manus, vibrata in invicem tela, & fluitantia signa, vivere testabantur. Spectantium alios stupor, commiseratio alios, quasi projecto morientium, invadebat. Felix tandem eventus, stupentium, commiserantium, omnium denique utriusque exercitus, spe metuque ambiguos animos, explicuit. Ad extremum enim Barbari cessere Polonis ex necessitate pugnantibus: et, ingenti clade fracti, præcipites, ad sua castra, revolvebantur. Quot ceciderint, tradentium negligentia, in occulto est: plurimos autem cecidisse vel ex hoc ipso patet, quod sesqui hora pugnaverint, & cum facibus, totam noctem, Barbari, colligendis nobilium suorum cadaveribus, insumpserint.

Poloni prælium offerunt: Turcæ detrectant.

Hotkevicius, memorabili hac pugna victor, adeoque ferocior, adnitente Vladislao Principe, aciem insequenti die instruxit, & pugnæ copiam fecit. Tum vero patuit, quantum præcedentis diei audacia, & victoria partum: cum, succincti tantis viribus Barbari, tamen de victoria desperarent. Itaque, ad crepusculum usque vespertinum, agentibus in acie Vladislavianis, cum nulla

Turcarum signa comparuissent, rursus, triumphantium more, se ad castra recepere. Inde modestiores Turcæ, & Sarmatæ, non insultantibus adeo Barbaris, magno & continuo labore defuncti, fortunæ indulgentia, quiete fruebantur. Et si alicubi velitationes, certe ipsorum pugnantium tantum erant, non commoventibus ideo se reliquis copiis.

Porro utrumque exercitum, intolerabilior ferro, dira fames urgebat: Polonos quidem non adeo, à Vladislao Principe, non ita pridem adhuc, ad aliquam temporis moram provisos: Cosacis autem infestior erat, sua ipsorum, & Borodawcæ Ducis negligentia. Hic, Petro Konaszevicio, ob morum severitatem, à Cosacis deposito, ipsorum electione successerat: non quod melior esset, sed ad corruptã indulgentiam pronior. Omnia, sub hoc, impune, flagitia, in Patrio promiscue ac hostili Solo, per fas nefasque, perpetrabantur, & umbraticus ille Dux, ad Cosacorum arbitrium, ipsorum violentia, trahebatur. Adjecerat hoc ultimum nefas, quod, futurorum improvidus, non frumentum & victualia copiis, nõ equis alimenta providisset: prorsus quasi, ad debitum, Polonicis exercituum Ducibus, obsequium præstandum sufficeret, veniſſe. Itaque, *Fames apud Cosacos.*

consumptis, quæ obvia sibi rapuerant, in proficientem in deterius quotidie famem incidebant. Quare, in Borodawkam rabie versa, illi, suam ipsorum licentiam, pravam ipsius indulgentiam, & cætera, propter quæ ipsum elegerant, vitia, objiciebant. Occasione usus, cum aliis copiarum Ducibus, Vladislaus Princeps, ipsorum Cosacorum consensu, Borodawcam deposuit, & Konaszevicium, plurimis, sub se, in Moscovia, strenue gestis glorioſum, priori loco restituit. Tum cætera quidem in melius, præter unam famem, redibant, quæ periculosa in tam corrupto populo, & tam vicino hoste erat. Tum illud egregium Stanislai Lubomirscii fuit: qui, distincto per turmas & cohortes exercitu, sua ipsis propria alimenta distribuit. Inde Vladislaus Princeps, præsentia sua, & donativo, per Commissarios, quinquaginta millium florenorum, promisso, ad perseverantiam illos porro animavit.

Vladislaus Borodawcam ipsorum Ducē deponit, & Konaszevicium ipsis præficit.

Cosaci nocturnā Turcicorū castrorum invasionem parant: sed à pluvia impediuntur.

Ut autem aliunde, adeoque ab ipso hoste punuriæ subveniretur, placuit, Konaszevicio suadente, nocturna Turcicorum castrorum, invasio. Itaque, data tessera, secunda ferme vigilia egressum castris. Insuper id provisum à Vladislao Principe, ut, si quid adversum Cosacis contigisset, sequentibus à tergo suis Germanorum cohorti-

hortibus, virtute gentis, & armorum pondere, firmis, protegerentur. Et jam in eo erat, ut per intermissa custodiis loca, nihil sentientes sopitosque Barbaros, Cosaci invaderent, cum repente imber, ingentibus procellis fusus, cohibuit impetum, & indignabundum ad castra militem retro egit. Saluti illum imbrem exercitui Turcarum fuisse plerique dixerunt. Certe ut transfuga Turcis periculũ, quod evaserant, enarravit, tanta turbatio Osmanum, tribunos, & universas copias, invasit, quasi prorsus factum fuisset, quod fore in propinquo fuerat. Inde omnia attentiori frequentiorique vigilia munientes, occasionem animumque Cosacis, denuo resumendi, sustulerunt.

Calamitates exercitus Turcici.

Cæterum, præter bellorum & penuriæ mala, Turcarum castra, contagiosa lues invaserat: eo funestius, quod, vergente jam ad senium anno, Ægyptiis, Syris, Arabibus, & quasi ab alio Cœlo hominibus, inassuetus Europæus, maxime Septentrionem versus, aër officeret; ipsa insuper multitudine virus conferente: ita ut multa quotidie millia morerentur. Et tanto indies magis in pejus malum proficiebat, quanto Autumnus adultior, dierum accessione, fiebat. Quid ergo? Osmanus multum, singulis fere momentis, de

ferocia priſtina & præſumptione remittens, & irrita caſtrorum obſidione implicatus, an abiret, an adhuc moraretur, ambiguus fluctuabat. Et jam apparebat pudore magis, quam virtute reſiſtere. Tandem ad petendam pacem inclinatior, obtulit victoriæ confeſſionem, majoremq; ejus lætitiam quod cogi videretur. Itaque per Radulium, poſt Alexandrum, Valachiæ Principem, Vevellius iterum cum litteris, ad ferociorem quotidiano ſucceſſu, Vladislaum, Hotkevicium, Lubomirſcium, cæterosque Polonorum Primates, mittitur: qui, Epiſtolâ petitam pacem, ore perſuaderet. Nec abhorrebant Sarmatæ, maxime ob Coſacorum penuriam famemq; ſolliciti. Placuit Jacobum Zelenſcium, decora proceritate corporis, & prudenti animoſitate inſignem, cum Vevellio, ad Oſmanum remittere. Tum truces Turcarum, ipſo veniente, vultus, verba, minæ, & alia plura, ad terrorem compoſita, quo Zelenſcii animum, Polonorum conſilia, ex perterrefacto ejus vultu verbisque, quoquo modo, colligerent. Cum vero imperterritus ille, nulla ad pavorem inclinantia reſponſa redderet, minus ſimulatione larvati, ſincerius agebant. Et ſucceſſiſſet, ut videbatur, negotium pacis, niſi interveniſſet, quo Oſmani, ex facili præſumptuoſior,

Oſmanus pacē petit: ſed Karakaſſii Baſſæ adventu cōfirmatus, ad bellum reſilit.

ſior, animus, ad nova Belli conſilia recruduiſſet. Cum enim Karakaſſius Baſſa, recentibus veteranorum copiis, ex Hungaria veniens, paucis, poſt Zelenſcium, horis, caſtra Turcica intraviſſet, quia peritiſſimus Belli habebatur, & probatiſſimus miles palam audiebat, tantos, ex adventu ejus, Oſmanus reſumpſit ſpiritus, quaſi jam debellaſſet, quos nunquam ſine clade tentaverat. Itaque, quamvis nupera ignominia & temeritate doctus, non vovere, meminiſſe debuerat, tamen iterum, cum ipſo Karakaſſio Baſſa, ad vota converſus, juramento ſe obſtrinxere, *Nusquam ſe, niſi in expugnatis caſtris, cænaturos.* Adeoq; jam Oſmanus, veluti eventus proſperioris certus, editiorem iterum locum aſcendit, ex quo proſpiciens pugnam, victoriæ ſperatæ deliciis frueretur. Omnia in contrarium cecidere: & Oſmanus, pro imaginario lenocinio viſus, non niſi oculorum & populorum ſuorum afflictionem ad animum retulit. Quippe Karakaſſius Baſſa, cum exercitum Polonum corona cinxiſſet, bipartito impetu, ad Lubomirſcianam portam, & Weieri Dönhoffiorumque Germanorum ſtationem ferebatur. Quippe pro uno Hermanno Dönhoff, jam duo, Martiæ ejuſdem familiæ, Germani fratres, Magnus, Erneſtus, & Gerhardus,

Graviſſima, à Karacaßio Baſſa, Polonicorũ caſtrorũ oppugnatio. 15. Sept.

in præ-

in prælia ſuccedebant; adeoque pro uno Dönhoff in acie nuper occiſo, jam pari fortitudine duo pro Republica dimicabant. Itaque Karakaſſius ab his magna clade repulſus, cum ex Hungaro transfuga, extenuata crebris eruptionibus Moſſinii ſtativa intellexiſſet, illac violentia verſa, perrumpere conabatur. Quod ut eo citius, & antequam ſuccurreretur, fieret, Turcæ ex equis deſilire juſſi, intermixti peditibus pugnavere. Aderat Karakaſſius, inſtabat, etiam in periculis exemplo præibat. Erat tum videre Vladislaũ Principem mediũ inter Imperatorem, & militem, et, unà cum Lubomirſcio, præſentia ſua, & opportuno ſubſidio, milites animantem. Itaq; & ibi Karakaſſius cum clade repulſus, iterum in Weieri Dönhoffiorumque Germanicas cohortes, nunquam ſine ſtrage tentatas, vertitur. Et addit illum oppugnationi dolum, quo Stratagemate quodam recederet, & inſequentes, & à lateribus, & à tergo concluderet. Et ſucceſſiſſet fortaſſe, niſi contrario aſtu, Karakaſſii Baſſæ fallaciam, Lubomirſcius retudiſſet. Cum enim Weieri Dönhoffiorumq; Germanicæ copiæ, in dolosè fugientes, longius ſe concitaſſent, & Turcæ, flexis ad prælium equis, ab omni parte incumberent, Lubomirſcius, circumactis quibuſdam Sarmatarum turmis, Barbaros à

tergo

tergo invasit. Tum vero acerrimum, & quale nunquam antea, prælium, præsertim subinde novas copias Principe Vladislao submittente. Itaque ipse tandem Karacassius Bassa, inter confertissimos pugnans, dubium à Germanis sub Weihero Dönhoffiisque, an Polonis sub Lubomirscio, sternitur. Quamvis non desint etiam qui à Lubomirscio propria manu interfectum, asseverent. Ut ut sit. Sensit ilico casum viri utraque acies: & quantum remittebant Barbari, Sarmatæ proficiebant. Novissime, fremente, desuper omnia spectante Osmano, præceps Turcarum fuga & strages. Adeo ut, ad noctem usque, Sarmatæ Germanique trucitando fessi, sanguine hostium suorum, licet sitibundi, satiarentur. Quantum apud Vladislavianos gaudium, tantum apud Osmanidas, ob quatuordecim millium fortissimorum militum, & ipsius Karacassii Bassæ jacturam, luctus & mœror. Præfectum hic Budæ in Hungaria egerat, & multa olim felicissime ausus, ad extremum, vicissitudine rerum, Sarmatis ad ignominiam fatumque patuit. Sed recte apud Senecam Diocles Carystius inquit. *Una est ad fortunam securitas, non toties eam experiri.*

Karacassius Bassæ occiditur, & Polonorum ingens victoriæ.

Lib. 7. Controv.

Verum-enimvero Osmanus, recenti hoc ac-

Osmanus pacem inter & bellum fluctuat.

cepto vulnere, ad concordiam iterum propendebat: sed anxiam & labentem momentis ad diversa mentem, tum Regum omnium Principumq;, ad hujus, ab initio, tam formidabilis expeditionis exitum, intentio oculique, tum sex annorum & amplius apparatus, sine ullo successu, Poloni-corum castrorum scopulis illisus toties, cōminutus, & prorsus inhabilis porro ad alia redditus, retinebant. Projectas ad hæc gazas prope infinitas, & computum fere, in exercitum innumerabilem, excedentes impensas considerabat.

Cosaci castris Turcicis damnum inferunt 18. Sept.

Dum hisce similibusq; Osmanus anxius, hinc inde fluctuat, geminum, sic jubente Vladislao Principe, rursus illi à Cosacis malum. Hi, bipartitis noctu copiis, medietatem adversus Turcarum vigiles locant, altera, per observata Tyræ vada, pubetenus, nemine sentiente, in ipsa Turcarum castra transiere. Ibi, incisis tabernaculorum funibus, somno sepultos suffocant, aut, tegumentis in ora projectis, trucidant. Sic cedes, aliquamdiu, frequens & magna, sine tumultu. Tandem, animadverso periculo, arma præparantibus Turcis, Cosaci qui in hostium castris erant, illis qui adversus vigiles extra præparati stabant, signum dedere: quibus, signis & clamore reciprocantibus, consternati in medio Turcæ, vigilesque ipsi, fugerunt, &

Cosa-

Cosacis, onustis Barbarorum spoliis, ad propria, viam fecere. Idem, biduo post, noctu, rursus ab ipsis, & feliciter æque tentatum. Tunc, per observata sibi vada, Tyram transeuntes, Taki Bassam, Turcarum pontem, trans fluvium custodientem, noctu invadunt, & omnibus, aut ferro, aut aqua, necatis, ipsum Taki Bassam, in lectulo repertum, occidunt: & spoliis Barbarorum graves, sine damno, ad castra se sua recepere.

Iterum damnum inferunt, & Taki Bassam obtruncant. 20. Sept.

Hac duplici clade damnoque rursus irritatus Osmanus, ne omnino contemptui haberetur, vindicias meditabatur: præsertim cum Johannem Carolum Hotkevicium, exercituum Generalem, post noviſſimam suam victoriam denuo ægrotantem, paulo post obiisse nuntiaretur. Hic enim, cum instare sibi, commune omnibus nobis, fatum adverteret, regimine & Imperio suo, in Stanislaum Lubomirscium Comitem Wisniczensem, translato, ex castris, in arcem Hotimensem, deferri se jusserat, et, biduo post, solutus humanis curis, inter mortales esse desierat. Magnus profecto Heros, glorioſiſſimus & victorioſiſſimus miles, quod, inter cætera vel ex eo patet, quod in Livonia ad Kircholmum, tribus tantummodo suorum millibus & trecentis, sedecim, sub Carolo Sudermanniæ Duce, Suecorum millia, luce clara,

Hotkevicii mors. 24. Sept.

ra, marte aperto, acie utrimque instructa, fuderit deleveritque: Et jam novissime quatuor hastatorum signis, sex millibus Turcarum in fugam versis, quasi in triumpho suo conderetur. Cæterum Lubomirscius, si, confecto feliciter bello, ad propria victor reverteretur, templum vovit *Jesu Christo Salvatori.* Audivere Superi vocem, votique compos, solvit in Wisnicz postea, quasi commilitoni Deo stipendium.

Pium Lubomirscii votum.

Cæterum Osmanus, Hotkevicii morte, Polonos fore faciliores existimans, extrema tentanda duxit. Itaque quicquid virorum in castris & virium erat, in aciem productum: tracta & in alteram Tyræ ripam, Cosacis obversam, viginti quinque majora tormenta, additis Tartarorum circiter triginta millibus, ut, si occasio se offerret, in perturbatos, ut sperabant fore aliquando Cosacos, trajecto celeriter flumine, à latere inveherentur. Nonaginta circiter aliæ machinæ, obversæ castris. Tum vero ea rerum facies, ut ruere Cœlum, & ipsa turbari elementa viderentur. Ipse Vladislaus Princeps, ut præsentia sua aderat, & verbis milites, & factis, animabat, sine periculo, ea die, non fuit: nam & proximus illi, è custodia unus, tormenti ictu stratus laceratusque, & circumvolantia undique, & ad ipsos quoque pedes cadentia, è machinis

Novissima Polonicorum castrorũ oppugnatio.

Vladislai Principis virtus, & periculũ.

chinis grandioribus, tela, imperterritus risit. Quippe *avida*, ut Anneus, *est periculi virtus, & quo tendat, non quid passura sit cogitat: quoniam & quod passura est, gloriæ pars est.* Ergo omni parte Osmanica vis circumfusa castris, quasi unum undique prælium faciebat. Sed hoc quoque Principis Vladislai felicitati fortuna indulsit, ut primus Turcarū impetus, à suis, sub Weiero, Dönhoffiisq;, Germanicis legionibus, retonderetur. Inde in Lissovienses, loco & munimentis inferiores, versa ferocia. In hos, torrentis instar, extremo conatu illati, pulsi, pellentes, nullo suorum cadentium metu, ferebantur. Perrumpere eorum munimenta, vallum ascendere, milites conturbare, audacia supina laborabant. Sed, quemadmodum nulla tempestas magna perdurat, ita quasi momento circumacta res est. Szembergius, haud procul vallo, repentinam, editiore loco, munitionem extruxerat: hanc septam levi aggere fossaque, undique frondibus arboribusque texerat, ut objecta hostium oculis, speciem internatorum virgultorum redderet. Inde duo tormenta, & aliquoties denos pedites, ibi abscondit. Lubomirscius interim, ab omnibus cohortibus, decimo quoque abstracto, assumpta insuper, è custodia Vladislai Principis, cohorte, laborantibus subveniebat. Sic alia

De prodvid.

Turcarū strages & Polonorū victoria.

quadam majore violentia rejecti Turcæ, non ſuſpectis Szembergii virgultis, tegere ſe & recolligere laborabant. Tum vero Szembergius in confertos tormentis detonuit, & ingenti glandium imbre inopinatos obruit. Erumpunt pariter, & ex inſidiis, & ex caſtris Sarmatæ, intolerabili Turcis impetu, & miſeranda Barbarorum ſtrage. Adeo ut nihil jam, per mortuos, per ſeminecès, per vulneratos, proficiens ad ulteriora fervor, niſi cedem, cruorem, & ſanguine purpuratam humum faceret.

Oſmanus pacem petit & impetrat.

Agnovit, hac noviſſima clade, inferiorem ſe Vladislao Principe, virtutique Polonicæ, Oſmanus Imperator: & proſperiora deſperans, Vevellium, ad pacem ſincere petendam, & cum eo Zelenſcium, quem hucusque detinuerat, remiſit. Profecti Stanislaus Zoravinſcius Caſtellanus Belzenſis, & Jacobus Sobieſcius palatinides Lublinenſis. Quia autem in celeritate multum momenti erat, inſtrumentum, in quo conditiones conceptæ erant, ut ſignandas Senatoribus & Commiſariis offerret, apud Andream Soldrſcium Secretariū Regium, & Vladislai Principis Cancellarium, depoſuere. Diſceptatio diu tenuit, circa coërcitionem pœnamque Coſacorum; pari pertinacia, quod in Coſacos Turcę cupiebant, id in Tartaros

taros ut fieret, Sarmatis postulantibus. Quæ controversia, cum inexplicabiles utrimque exitus haberet, oblivione condonatis consepultisque injuriis invicem, Sobiescius ad castra rediit, & instrumentum à Soldrscio, & à Lubomirscio litteras ad Osmanum accepit. Inde ambo Legati, in conspectum ejus admissi, post solita venerationis officia, & conditiones, & Lumomirscii literas obtulere. Accepit Osmanus omnia, necessitate potius, quam aliqua bona voluntate ductus. Pax autem in antiquas fere conditiones convenit: nisi quod hæc, honorifica Polonico nomini adjicerentur. *Ut Constantinopoli Sarmatiæ Reges, more aliorum Regum Principumq́, perpetuum Legatum haberent. Quemadmodum navigatione Borysthenis, Zaporovienses Cosacos Rex arceret; ita Cæsar quoque Tartaros Bialogrodienses, Tehinenses, Kilienses, Dobrucenses, & Crimenses, ab incursionibus contineret: nec ultra Otzakovum exire permitteret. Nullus demiq́ ad Valachiæ Principatum, nisi initiali fidei lavacro tinctus, eveheretur, nec ullatenus Turcicæ religionis admitteretur.* Cõditiones pacis initæ: An. 1621. 10. Oct.

Et hic est finis famosissimæ per terrarum Orbem expeditionis; maxima Turcarum præsumptione susceptæ, majori ignominia finitæ. Præterquam enim quod sex annorum apparatus, immen- Damna Turcarũ ex hoc bello.

menſos deinde, & prope infinitos ſumptus prodegiſſent, etiam Veteranorum militum, crebris hiſce oppugnationibus, ultra centum milliũ, totidem peſte aliisque caſibus, jacturam fecere; & ignominioſis noviſiſſime conditionibus cum Polonis tranſegerunt. Incuſſa inſuper Polonorum reverentia Turcis: adeoque Oſmanus ipſe, ut Bzovius, Eccleſiaſticus ſcriptor, refert, Vladislai Principis virtutem, æmulumque ſe ſuperiorem agnoſcens, ultro ipſi, legitimæ victoriæ brabæum, obtulit, miſſoq; ad illum Elephante, preſſam animo generoſitatem adoravit. Inde diſceptatio de diſceſſu fuit. Sed in hoc quoque tandem Vladislao Principi Oſmanus ceſſit: & curvato, cum ſuis, dorſo, valedicens, prior ex caſtris Conſtantinopolim abiit. Inſuper ſublicium pontem, per quem ad propria Poloni regrederentur, quaſi demiſſioris animi monumentum, integrum reliquit. Interim lætitia & congratulatio in caſtris Sarmatarum ingens; qui protentis pileis, quoad oculis aſpici poterant, Turcis valedicebant.

Oſmanus Vladislaũ Principẽ muncre honorat.

Vladislaus victor, in Poloniam rediens, ſe-

Ut autem hoc gaudio Sigiſmundus Rex, & anxia hucusque Sarmatia frueretur, Vladislaus Princeps Andream Soldrſcium Cancellarium ſuum, ut victoriæ Lauream, pacisque palmam,

Sigis-

Sigiſmundo Patri oſtenderet, in Poloniam miſit. Ipſe paulatim ſequebatur: & per congratulatorias, quacunque tranſibat, Sarmatiæ univerſæ voces, ad Patrem tandem, continuo velut triumpho, pervenit. Quis huic tunc ſenſus fuerit, facile eſt conſiderare. *Si enim* (ut Stoici ſimilitudine utar) *agricolam arbor ad fructum perducta delectat; ſi Paſtor ex fetu gregis ſui capit voluptatem, ſi alumnum ſuum nemo aliter intuetur, quam ut adoleſcentiam illius ſuam judicet*: quid Sigiſmundo Patri eveniſſe credendum, qui filium Vladislaum, à ſe verbis ſæpius, ad fortitudinem, & exemplis inſtructum, ad tantos ſubito, de hoſte tanto, triumphos, adoleviſſe videbat? Profecto, cum Patri filius viciſſet, & Pater ſibi de filio, Patri omnes cōgratularētur, duplex videbatur, Dom⁹ unius, triumphus. Warſaviam autem, primariam Mazovię Urbē ingredienti, effuſa in occurſum promiſcua hominum multitudo, ut nuper de abitu anxia, ita nunc glorioſiſſimum reditum congratulabatur. Alii autem Patriæ conſervatorem, alii Sarmatiæ & Europæ univerſæ ſcutum, alii Herculem nova quotidie monſtra debellantem, alii etiam Solem, magis magisque, virtutis ſuæ radiis, Poloniam indies recreantem, prædicabant. Et poſtremi quidem non ſine myſterio:

ſtis congratulationibus excipitur.

Epiſt. 34.

cùm oppositus glorioſiſſimus adoleſcens, Phœbi inſtar, Lunæ Turcicæ, obſcuraſſet illam, lumine fortitudinis ſuæ, & horrendam ejus eclipſin, ſua gloria cauſaviſſet.

Cæterum ut omnia Vladislao Principi fauſta, & congratulationes ubique; ita Oſmano, in contrarium, omnia infortunata, & triſtia eveniebant. Execrationes alibi, deteſtationes, & malè geſtæ rei ordinarius comes, contemptus. Tum noxiæ adulationis & temeritatis ſuæ memorem, nō moti tantummodo belli, ſed ignominioſæ etiā pacis, pœnitebat. Præcipue autem mittendorum, ex Polonia Conſtantinopolim, Legatorum, ibique, aliorum Principum more, commorandorum, eum pudebat. Ergo, ut compoſita turbarentur, & Polonos deſperatio mittendi legatos ſubiret, abire in Arabiam penitus, eoque ſedem Imperii transferre meditabatur. Patuit fatale conſilium Turcis. Itaque, majorum bellorum metu, ad palatium, Anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, conglobati, ne ipſis quidem foribus temperavere. Oſmanus, per averſam Palatii portam, trepidus ad Ager Baſſam, fuga elapſus, haud multum, imminens exitium, latebra diſtulit. Statim enim à Janizaris & aliis Turcis inventus, protractusque, plurimis vulneri-

Oſmanꝰ Conſtantinopolim reverſus, ſtrangulatur An. 1622.

neribus conciſus, confoſſusque eſt, vel, ut alii volunt, ſtrangulatus. Mox eodem furoris curſu, Patruum ejus Muſtapham, pacatioris ingenii virum, Cæſarem conſalutatum, in ſolium ejus collocavere. Et ſic Oſmanus tandem, infelici expeditioni, & temeritati ſuæ, exitio ſuo parentavit.

Partis Primæ, Libri Secundi Finis.

GESTORVM VLADISLAI IV. PARTIS PRIMÆ LIBER TERTIUS.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. Peregrinatio.

SUMMARIUM.

Vladislaus Princeps, pace foris domique parta, ut experientiam & usum sibi acquireret Anno 1624. *ex Polonia ad Carolum Archiducem in Silesia: cum illo Viennam ad Imperatorem Ferdinandum II. proficiscitur. Ab Imperatore iterum in Bavariam ad Maximilianum Electorem: inde per præcipuas Germaniæ Urbes, salutato Colonienſi Electore, Bruxellas descendit. Idem illi honor, qui olim Archiduci Alberto Belgarum Principi, exhibetur. Bruxellis deinde, per Mechliniam & Antuerpiam, in castra Bredaica profectus, omnia munimenta & propugnacula videt. Spinola directionem exercitus in manus Vladislai deponit, & illi ad mensam inservit. Omnibus perlustratis,*

tis, Bruxellas rediens, Sereniſſimæ Infanti valedicit: & ab aulicis ejus ad extremos Belgij fines deducitur. Per Mediomatrices & Lotharingiam, in Alſatiam ad Archiducem Leopoldum aſcendit. A quo maximo in honore habitus, cum Argentoratum excurriſſet, per Baſileam & Helvetiam, Mediolanum, Genuam, Parmam, & alias Italiæ Urbes, Loretum profectus, S. Vladislai ſtatuam auream offert. A Summo Pontifice litteris Romam invitatus, ibi ſummo in honore à Pontifice habetur, & Carolo V. æquiparatus, S. Veronicam viſitans, Sacroſanctam Chriſti faciem populo viſendam exhibet.

IAm pace domi forisque parta, non erat in Polonia ubi fortitudinem ſuam Vladislaus Princeps, ubi virtutem, & ſuam bellicæ rei ſcientiam, cum utilitate exereret. Non erat ubi docere ipſe aut diſcere quicquam poſſe videretur, cum omnia, quæ Sarmatiæ univerſæ erant, jam à crepundiis cognoviſſet, & pacem undique fortitudine ſua ſtabiliviſſet. Quid ergo? Pronum erat, Polonia feriante, in male occupatorum mores degenerare. *Mobilis enim & inquieta mens homini data eſt. Nunquam ſe tenet, ſpargitur, & cogitationes ſuas in omnia nota atque ignota dimittit, vaga, & quietis impatiens, & novitate rerum lætiſſima.* *Senec. de Conſ: ad Helv:*

Sed Regiæ indolis adoleſcens, ne vili otio plebeis vitiis occaſionem faceret, ut ad maxima & egregia natus, ita ad ſublimiora & honeſtiora animū vertit. Cum enim rerum adminiſtrandarum gubernaculis deſtinaretur, in mentem experientia veniebat, quæ, neceſſariam Reipublicæ clavo, prudentiam conſummaret.

Vladislaus Princeps, ut experiẽtiam ſibi compararet, peregrinari conſtituit

Cum autem variæ, ad illam ſociam ſibi acciſcendam, viæ occurrerent, nulla tamen ſecurior expeditiorque viſa eſt, quam ea, quæ, peregrinatione facem præferente, oſtentatur. Ita enim Sapientiſſimi quique: Plato in Ægyptum & alias terras: Solon in Aſiam, Ægyptum, & Indiam: alii in Chaldæam, Aſſiriam, & ad Brachmanas ſe contulerunt, ut ſapientiam, experientiam, & uſum acquirerent. Hos tantos viros Vladislaus Princeps ſequi voluit: & peregrinationem tota mente complexus, Germaniam, Belgium, Italiam peragrare: variorum Principum, Gentium, Urbiumq; mores cognoſcere: & obſidionem Urbis Bredanæ, per univerſa terrarum ſpatia famoſam, in qua omnes Mavortis artes, & induſtria omnis, quaſi in compendio, à prudentiſſimo, tum temporis, Imperatore, Marchione Ambroſio Spinola, delineata erat, luſtrare in animum duxit. Inſuper avunculi Cæſaris Ferdinandi II.

Maje-

Majestatem: Isabellæ Claræ Eugeniæ, Infantis Hispaniarum, Belgarum Principis, & consanguineæ suæ magnificentiam & moderationem: & Summi Pontificis culmen venerari. Denique invisere nucleum terrarum Orbis: antiquitates advertere: rerum naturæ præclusa rimari: et, solerti oculorum mentisque indagine, secretiora videre. Ad hæc enim *curiosum nobis natura ingenium dedit: & artis sibi & pulchritudinis suæ conscia, spectatores nos tantis rerum spectaculis genuit, perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta, tam nitida, & non uno genere formosa, solitudini ostenderet. Ut scias illam spectari voluisse, non tantum aspici, vide quem nobis locum dederit. In media nos sui parte constituit, & circumspectum omnium nobis dedit: nec erexit tantummodo hominem, sed etiam ut ab ortu sidera in occasum labentia prosequi posset, & vultum suum circumferre cum toto, sublime fecit illi caput, & collo flexibili imposuit.* Ergo naturæ ductum & instructionem Vladislaus sequi voluit, & originis finisq; sui memor, in quem venerat, in quo vivebat, famamque nominis sui, crebris, è Moscovitico, Tartarico, Turcico hoste victoriis dilatabat, Mundum videre decrevit, & naturæ, ut natura voluit, mysteria & Sacramenta scrutari. Sed nonnullam flagranti desiderio moram,

Senec. de vita beata.

moram, reluctantis Sigismundi Parentis cura faciebat: quæ tamen ipsa tandem, pravia deliberatione adulta, in consensum prudenter desiit.

Quibus comitibus.

Et jam nulla nisi de comitatu cura restabat: quæ tamen non diù anxios sollicitosque, in tanta nobilissimorum Sarmatiæ virorum adolescentumque copia, serenissimos Parentem filiumq; torsit. Imprimis Alberto Stanislao Radzivillio, Sac: Rom: Imp: Principi, Duci in Olica & Nieswiess, Supremo Mag: Duc: Lithuan: Cancellario, totius itineris reiq; directionem deferre placuit: qui & hanc Provinciam libens in se suscepit. In viæ comites Stephanum Pacium Mag: Duc: Lithuan: Notarium, & Lucam Zolkevium Capitaneum Calusiensem assumere visum est. Deniq; Adamus Kazanovius, Castellanus modo Sendomirienſis, Archicamerarius Regni, in aula Regia gratia florens, & illius fortissimi belli Ducis Martini Kazanovii frater Patruelis: Gerhardus Dönhoff, in Sac: Rom: Imp: Comitem postea elevatus, Oeconomus Regius Mariæburgenſis, Capitaneus Coszerinēsis, & Felinensis, & totius Prussiæ Cōmissarius Generalis bellic°, miles paulo ante in Valachia, sub Vladislao Principe, fortis & felix, qui Thorunnio adversus vim Suecicā Romana virtute servato, Ducis Brigensis filiam cōjugem duxit:

Samuel

Samuel Rylscius Capitaneus nunc Rabstenensis, Reinoldus von Rosen/ & Nicolaus Piglovius, Vladislai Principis cubicularii fuere.

Hac nobilissima Illustrissimorum virorum juvenumq; caterva stipatus, Vladislaus Princeps, cum Annum ageret Orbis, post Christum natum, 1624. 17. die Maij, hora ante meridiem decima, iter suum feliciter auspicatus est, nullo quidem ante se Principum Polonorum exemplo, quo subsequentibus se ipsum poneret primus in exemplar. Ergo facta Sereniss. Parentibus valedictione, osculisq; manuum Regiarum, à præfato itineris comitatu, expeditis, Warsaviæ, è conclavi regio, à Sereniss. fratribus ad currum usq; deductus est. Quem proficiscentem Rex & Regina, è fenestra Palatii, ultra etiam quam oculis assequi poterant, faustorum omnium apprecatione prosequebantur.

Warsavia discedit Anno 1624. 17. Maij.

Cæterum cum Vladislaus Princeps, ad ambiguam bellorum tumultibus Germaniam proficisceretur, antequã Paternum Regnum desereret, gratiam opemq; divinam implorandam censuit. Itaq; recta Czestochoviam versus, in utriusque Polonici Bohemiciq; Regni limitib⁹, iter direxit; ut pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramento reficeretur, & locum miraculosa D. Virginis imagine

Czestochovia Eucharistiæ Sacramẽto reficitur 22. Maij.

famoſum, magna cum reverentia viſitaret. Pervenit illac 21. Maij circa meridiem, & ſequenti die, voti compos, cum plerisque è comitatu ſuo, ſacra ſynaxi refectus eſt.

Niſſam, ex improviſo, ad Archiducē Carolum venit 24. Maij.

Tum vero à Dno Wolſcio Marſchalco Regni (qui ſalutandi invitandique gratia ad ipſum excurrerat) compendioſiore demonſtrata via, ante meridiem adhuc Lublinecum, primam hoc tractu Sileſiæ civitatem attigit, & Caroli Archiducis metropoli Niſſæ paulatim appropinquavit. Quod ut ſenſit Archidux, ad recipiendum magna cum gloria Principem multa moliebatur: ſed quæ omnia Vladislaus Princeps, jucundo Stratagemate quodam, deſtruxit. Cum enim Krapkoviciam perveniſſet, interceptis ubiq; Caroli Archiducis exploratoribus, & ſingulari cura detentis, quo famam adventus ſui preveniret, hora duodecima noctis, Niſſam magna celeritate perrexit. Et tam feliciter quidem, ut hora octava mane prius Niſſam ingrederetur, quam venire nuntiaretur. Ipſum Archiducem, nihil min⁹ quam de adventu ſuo cogitantem, in templo offendit; adeo novitate rei attonitum, ut illuſionem ſuſpicaretur. Peracto interim mutuæ ſalutationis officio, Sacro audiendo vacatur. Inde ab Eccleſia ad arcem prandiumque tranſitum eſt; ſæpius Archiduce ingeminante,

minante, ut Poloniæ Princeps tractationem tumultuariam boni consuleret; sibi enim videri, se modo hospites non habere, cum per januam rectam non intraverint; adeoque pœnitentiam culpæ, ob impeditum occursum admissæ, prandii tenuitate explerent, in crastinum omnia cumulatius affutura. Cæterum Archiduce poculum vini, in sanitatem Poloniæ Regis, Reginæ, & Vladislai Principis exhauriente, tormentorum explosionibus aër semper intonuit. Subsequentibus deinde aliquot diebus, in diversis plerumque jucundissimisque locis (quo alia aliaque, inter refectionem quotidianam, novitas oculos animumque pasceret) prandium sumptum, in quorum uno parasytus Caroli Archiducis, octo pisces vivos, singulos separatim, spectantibus sereniſſimis, deglutivit.

Inde cum ad umbilicum usque Junii, vestes aliæ, ad earundem quas adituri erant, gentium mores modumque prepararentur, Vratislaviæ per otium videndæ, Vladislaum Principem cupido invasit. Itaque 8. Jun: Cum pacio, Zolkevio, Dönhoff, & Kazanovio (quibus toto hoc itinere familiarius usus est) crepusculo matutino, illac ignotus discessit. Hoc enim propositum erat Sereniſſimi Principis, toto itineris tempore, non nosci, adeoq; & fictitium nomen assumpserat, ut commo-

Vladislaus Princeps Vratislaviam excurrit, 8. Junij.

dius Vladislai nomen & persona lateret: tum ut splendore nominis sui suppresso, præparatos hominum plausus declinaret, & omnium, victorias ejus mirantium & celebrantium, oculis ad verecundiam toties non sollicitaretur. Sed quemadmodum dies splendorem Solis, nubibus licet densis obscurati, demonstrat; ita evibrati, Sereniſſimi Vladislai Principis, virtutum radii, nullo non loco præsentiam ejus patefecerunt. Certe Vratislaviæ statim, in ipso templo, dum interesse sacrificio missæ cogitat, à militibus, qui in expeditione Valachica stipendia sub ipso meruerant, notatus fuit: quorum oculis sese caute subduxit, ut concursum curiosæ turbæ vitaret. Lustratis deinde omnibus, quæ oculos ejus merebantur, Nissam rediit.

Et jam, præparatis omnibus, destinata profectioni dies 14. Jun: aderat: cum Archidux Carolus Vladislaum Principem Viennam usque comitari decrevit; et, nequicquam renitente Sereniſſimo Poloniæ Principe, adimplevit. Cum autem prope Viennam essent, placuit Sereniſſimis, eodem, quo Vladilaus Princeps nuper, Stratagemate, adventus sui famam prævenire. Itaque uno solo curru vecti, duobus quemque comitantibus famulis, Viennam properavere. Succeſſit amœniſſimus do-

Archidux cum illo Viennam intrat 21. Junij.

lus.

lus. Tantum enim à fama venientium aberat, ut eadem die Imperator cum Imperatrice, in Suburbanos hortos, animi gratia, concesserit. Læti tam prospero successu Sereniſſimi, cum Viennam jam fefelliſſent, eodem, ad fallendum Imperatorem, cursu festinabant. Et eadem vespera, equis concitari jussis, Imperatorem & Imperatricem, cum impetu venientis rhedæ strepitu in eventum arrectos, ex improviso salutavere. O quis tum stupor! quæ gaudia! quę mutuæ benevolentiæ signa! Ruebat in alterius alter amplexum, & inter mutuas congratulationes, & varia mutui affectus Symbola, Viennam Palatiumque Cęsarium ingrediebantur: In quo, post biduum, Sereniſſimus Poloniæ Princeps, comitantibus, Radzivillio Duce, D. Pacio, & D. Zolkevio, ab Imperatore, Imperatrice, Cæsarea prole, Carolo & Leopoldo (qui sub hæc Viennam venerat) Archiducibus, in sanctiorem Domus Austriacæ thesaurum deductus est, & coacervatas à tot Imperatoribus Archiducibusque, tot annorum felicitate, divitias, cum variis stupendisq; raritatibus, & incomparabilibus naturæ artisque miraculis, ipso Imperatore omnia monstrante & explicante, lustravit.

Inde certatim Regum Principumque Legati Poloniæ Principem visitavere: & una quidem eadem- *Varii Legati Vladislaum*

Principē invisunt. a 5. Jun.

demque die, Dn. Carapha Nuntius Apostolicus: Comes de Ognati Regis Hispaniarum Legatus: & Dn. Altovitius Legatus Magni Hetruriæ Ducis. Sequuta porro quotidiana tripudia, hastiludia, jaculationes ad scopum, venationes, & exercitationes aliæ, ad honorem Principis institutæ. Quæ plerumque etiam, ipso Sereniſſimo Principe brabæum anhelante, in ipsius gloriam desierunt. Una præcipue chorea figurata, ab Imperatrice, & quindecim ex ejus gynecæo Domicellis, partim solutis, partim conjugatis instituta, plerorumq; spectantium animos in stuporem traxit. Ad illam cum promiscue homines cursitarent, facta per cōclave Imperatoris via, nemo, nisi quem Imperator ipse januæ astans voluisset, aut Vladislaus Princeps, penes Imperatorem janua tectus, ex suis esse suggessisset, intromittebatur. Multi in hac solennitate ornatum, plures saltantium Domicellarum decus & agilitatem, plurimi doctissimum ad numeros alterno pede motum, suspiciebant. Omnium vero judicio, gratia, arte, dexteritate, palmam Sereniſſima Imperatrix meruit. Hoc absoluto saltu, & decantatis Sereniſſimorum, Imperatoris, Vladislai Principis, & utriusque Archiducis laudibus, reliqua pars mediæ noctis honori Sarmatarum impensa est: cum ipsa Imperatrix, plerosque

que è Sereniſſimi Principis comitatu, & inprimis Radzivillium Ducem, ad choreas Ordinarias ſecum ducendas, invitârit, ſaltaveritque.

Cæterum Vladislaus Princeps, multis diebus, & affectui, & amori mutuo, & hilaritati impenſis, cum à febri (in quam ſummo omnium, & vel maxime Imperatoris, cum dolore, inciderat, & diebus aliquot decubuerat) convaluiſſet, ad promovendum, in ulteriorem Germaniam, iter, ſe præparavit. Et Imperator quidem diutius præſentiam ejus anhelabat: ſed votum ejus intra reſolutionem Vladislai Principis erat. Itaq; cum ulterius præſentia ejus frui non poſſet, cum Sereniſſimis filiis, & Archiduce Carolo, Vladislaum Principem, Vienna diſcedentem, ad medium milliare, extra Urbem, honoris gratia comitabatur. Cui cum vices Poloniæ Princeps rependere vellet, ante ſe Imperator loco movere non voluit, quam, valedictione peracta, mixtisque complexibus, Princeps abiiſſet.

Imperator, Vladislaum Principē diſcedentem, ad medium uſq; milliare, deducit 15. Iunij.

Reliquerat profecto magnum deſiderium ſui, & famam virtutum ſuarum non exiguam, Viennæ, Vladislaus Princeps: cum omnes ſummam ejus in armis dexteritatem, in congreſſu manſuetudinem, in colloquio affabilitatem, in rebus omnibus prudentiam admirarentur. Adeoq; & ſibi

Virtutes Vladiſlai laudatæ, & Principum erga illum ſtudium.

sibi gloriæ singuli Magnates duxerant, si ejus humanissima conversatione, vel minimo tempore, frui contigerat. Sed & fama tantarum virtutum (præter eam, quæ Moscoviticis, Turcicis, Tartaricisque triumphis, jam antea omnium animos occupaverat) Viennâ, in Germaniam reliquam, admirabili celeritate proficiscens, omnium affectus & curiositatem magis, ad recipiendum videndumque tantum Principem, erigebat. Quapropter ut primum præsentiam ejus, ab Austria in Imperium ascendentem, Germania animadvertit, tota quodammodo ad salutandum, congratulandum, invitandum, & venerandum commota est. Adeo ut (quemadmodum Cicero se Italiæ humeris, ab exilio, in Urbem Romanam, delatum gloriabatur) meritissimo jure, Germaniæ, Imperiiq; Romani Electorum, Ducum, Principum, Comitum, Magnatum, Urbiumq; liberarum congratulationibus, celebrique comitatu, Bruxellas in Belgium, ad Sereniss. Consanguineam suam, Isabellam Claram Eugeniam, se deductum gloriari possit.

Linzij ex pictura Vienna missa agnoscitur,

At, ne exaggerare rem videar, studium omnium erga eum Linzium proficiscentem, videam. Antequam eo veniret, jam & curiosa artificum manu Viennæ depictus, & eorum, qui eum ibi cogno-

cognoverant, descriptione, ita erat Linzii delineatus, ut cum Urbem, famulantium turbæ immersus, ingrederetur, & se à nemine cognitum iri existimaret, jam & à Capucinis, & Societatis Jesu Patribus, directis in eum, summa ipsius cum admiratione, oculis, salutaretur. Cum Salisburgum deinde, 23. Julij, sub crepusculum vespertinum intraret, statim ab Archiepiscopo salutatus, in sequentem diem, ad Palatium & prandium humanissime invitabatur. Quo, sequenti die, regaliter absoluto, extra Urbem eremitoria, hortum Archiepiscopalem, Salientium aquarum fontes, magna cum voluptate, lustravit. Ad Palatium, horto vicinum, cum transisset, Archiepiscopo superveniente, in eo, ex selectissimis, quibusvis confectionibus, collationem sumpsit. Altera subsequenti die, audito in sacello Archiepiscopali Sacro, & alio, extra Civitatem, peramœno superboque Palatio visitato, comitantibus Archiepiscopi Commissariis, propositum Poloniæ Princeps iter prosequebatur. Sed, ecce, vix aliquot milliaria processerat, cum in Petingensi Pago, Bavariæ Electoris Commissarii obviam venere. A quibus, nomine ejusdem Electoris, invitatus, Monachium cum eis intravit. Et aberat tum quidem Elector, gravissimorum negotiorum causa, Noriber-

& salutatur 19. Julij.

Salisburgi ab Archiepiscopo regaliter tractatur 24. Jul.

A Bavariæ Electore invitatus Monachium intrat. 28. Jul.

gæ, cum Moguntino Electore occupatus. Tamen ejus nomine Marschalcus Curiæ Baro Teringius, cum majore aulæ Bavaricæ nobilitatis parte, multis curribus, extra portas, in occursum prodiit, et, honoris gratia, Vladislaum Principem, nitidissimam (ut fama refert) Germaniæ Urbium, Monachium introducit. Quænam ibi tum gaudia, qui concursus, quæ vociferationes curiosi & promiscui vulgus, nemo facile dixerit. Exciverat Sereniſſimum Ducem Guilielmum desiderium videndi Poloniæ Principis, Ratisbonæ, ex cellulis Carthusianorum. Hic, cum Sereniſſima Electrice, Vladislaum Principem, singulari lætitia & humanitate, in Palatio excipiebat; & ab utroque, ad conclave suum, omni apparatuum splendore instructissimum, deducebatur. Nil magis autem comitatum ejus, quam Palatii, & potissimum Salæ, camerarumq; Imperialium magnificentia, superbiaque, in admirationem rapuit. Nec mirum: cum nihil hisce, tota Germania, simile reperiri, perhibeatur.

Maximilianus Elector Monachium veniens, Principē

Maximilianus Elector, ut primum Poloniæ Principem sua subiisse tecta comperit, aut suspensis, aut expeditis negotiis, Monachium properavit, et, circa horam noctis undecimam, post biduum adfuit: & mane statim Principem Vladislaum

laum adire, salutare, felicemque adventum congratulari, non destitit. Ad comites quoque Electoris benevolentia sese extendit: quibus singulis humanissime dexteram osculandam præbuit. Et prandium cum Vladislao Principe, in illo antiquario suo sumpsit, quo pulchrius aut curiosius aliquid, oculis videri posse, quivis merito dubitaverit.

Vladislaũ salutat. 31. Iulij.

Reliqui, usque ad albitum, dies, armamentario (in quo, præter magnam copiam tormentorum, ingens eorum multitudo, quæ ex prælio Pragensi, aliisque locis, à victore Maximiliano, huc translata fuerant, videbatur) domo, in qua rarissima naturæ & artis opera asservantur: sacello illo intimiore, quod *Virginũ Principi salutatæ, Genitrici Genitoris sui jam geniti gignenti sacrum, dicatumque*, & totum quasi ex auro, adamantibus, & lapidibus aliis pretiosis, compositum constructumque est; & similibus aliis perlustrandis, absumpti. Quibus visis, Vladislaus Princeps, Augustam Vindelicorũ pergere meditabatur. Maximilianus Elector, cũ Principem ab honesto proposito dimovere non vellet, generosissimo illũ equo, pretioso ephippio phalerisque superbo, donavit. Itaque Princeps, Electrici, & Guilielmo Duci, valedicens, cum Electore Starenbergam abiit:

Vladislaus Maximiliano Electori valedicit 7. Aug.

ubi, sequenti die piscatione & venatione recreati, ab amplexibus, in diversa viarum, divulsi, invicem valedixerunt.

Augusta Vindelicorum intrat. 8. Aug.

Et Vladislaus Princeps quidem, Augustam Vindelicorum, sub Vesperam sequentis diei ingressus est. Quem ubi advenisse Magistratus advertit, summo mane, honorarium vinum offerens, salutavit. Inde quicquid in civitate præcipui, aquariam machinam, templum & reliquias S. Udalrici, armamentarium, Fuggerorum domus, stabula, & equos lustravere. Aderat ipse Dominus Fuggerus, & Poloniæ Principe salutato, ipsum cum toto comitatu suo, ad cœnam nocturnasque choreas invitavit. Acquievit Princeps, & cœnam cum ipso, uxore, & sorore ipsius sumpsit. Cum vero, absoluta cœna, ad amplissimā salam deduceretur, exspectantes ibi musicos, & avidam cum tanto Principe saltandi virginum, Patritiarum turmam, veterum more, albo vestitam habitu, simplicitatem prioris seculi referentem, offendit. Nec abnuit omnino Vladislaus Princeps: sed septem aut octo gyros choreales absolvit, ne ipsarum penitus desiderium contempsisse videretur.

Noribergam ingreditur. 14. Aug.

Augusta Vindelicorum Poloniæ Princeps, per Donawerdam, Noribergam profectus est. Et

hanc

hanc quidem, mediocri promiscui vulgus concursu, intravit. Cum vero sequentis diei mane, Teutonici Ordinis Commendator, quatuor curribus Principem, ad domum Teutonicam, Missæ audiendæ gratia, deduceret, tanta hominum, Poloniæ Principem videre desiderantium multitudo confluxit, ut tectis, domibus, & plateis occupatis, vix homines hominib⁹ cederẽt, & via vix curribus rotisque pateret. Addidit, audito Sacro, Magistratus Principi Syndicum Urbis, ut Senatoriam Domum, armamentarium vetustate, magnitudine, & multitudine armorum celebre, arcem insuper sive castrum, commodius meliusque lustraret.

His magni nominis Urbibus prælustratis, per Herbipolim (à cujus Episcopo summo in honore habitus fuit) Hanoviam, & Francofurtum ad Mœnum, Moguntiam navigavit. Et aberat tum quidem Moguntinus Elector, quare à famosissimo, ob eruditionem & eloquentiam Viro, Patre Maximiliano Sandæo, Societatis Jesu nomine, salutatus, ad eorundem collegium visitandum invitabatur. Et Vladislaus Princeps, gravissimi viri eloquentia, in assensum tractus, humanissime acquievit. Visitatione vero prandioque peracto, Schapha cum suis Rhenum tentavit. Sed *Moguntiam 25. Aug.*

nobiliſſimus Germaniæ fluminum, vehementia venti, in procellas altiores actus, nō ſine periculo Principis & ſociorū ejus, intumuit. Adeo ut Vladislaus Princeps, mores ejus, in perniciem navigantium proniores, abhorrens, in proximo, uno à Moguntia milliari, pago, reliquum iſtius diei noctemque quieſceret, uſq; dum inſidioſa tempeſtas deſæviſſet. Et favêre Cœlites. Altera enim lætior ſereniorque dies erat, & Rheni mira quies, mira malacies. Veriſſimūq; illud apparuit, quod Anneus. *Nulla tempeſtas magna perdurat. Procellæ quanto plus habent virium, tanto minus temporis. Venti cum ad ſummum venerunt, remittuntur omni violentia. Neceſſe eſt iſta concitatione in exitium ſui tendant.* Ergo felices illas ad Rhenum terras, vitiferos illos ab utroq; latere montes, & veſtita pagis littora, undique uvas & vinum offerentibus accolis, ſecuri & maxima cum voluptate, præternavigavere. Bacharaci (ubi præſtantiſſimum Rhenenſe vinum naſci dicitur) à Geldriæ & Palatinatus Gubernatore, Verdugio, magno tormentorum boatu, & lautiſſimo prandio, Poloniæ Princeps excipiebatur. Cum deinde caſtrum Pfaltz (vet° quædā arx eſt & turris, rupi, medio injectæ Rheno, ſuperſtructa; quæ toti deinde Palatinatui nomen dedit) curioſius perluſtraſſet, & reaſcen-

In Rheno periclitatur.

Lib. 7. Natur.

Feliciter navigat.

reascensis navibus Boppardium versus vela faceceret, Trevirensis Electoris Commissarii, alia oneraria rate occurrentes, ipsum, Archiepiscopi Domini sui nomine, confluentiam in Palatium Archiepiscopale, hac nocte diverteret, rogaverunt: quo, importunitatis evitandæ prætextu, nonnihil reluctante, illi navem suam Sarmaticæ navi colligantes, simul perrexere, dicentes eam esse Domini sui voluntatem.

Confluentiæ, ab Electore Trevirensi, mira humanitate excipitur. 24. Aug.

Cum inter mutuas colligatarum navium civilitates, tribus enavigatis milliaribus, ad civitatem applicuissent, ecce alius, & alius honor. Stabant, in arma coacti, toto littore, longo ordine cives. Arcensia tormenta omnia, iteratis vicibus, magno fragore reboabant. Ipse Archiepiscopus Elector in porta (quæ tamen prope Palatium erat) excipiebat. Et, Electore Sarmatas in Palatium deducente, festivis, à tergo, cives explosionibus prosequebantur. Tum vero, cum Palatium subiissent, prolixiora adhuc Electoris, erga Principem, benevolentiæ studia: & in cœna, sexcentis luciniarum ferculis sumptuosissima, non extrema musica, dum corpus reficeretur, aures demulcebat.

Nec tamen hisce terminis, officiositas Archiepiscopi, circumscribebatur. Ut primum enim,

ex

Officiosus Electoris Trevirēsis dolus.

ex vicinis Sarmatiæ Regnis, Phœbus faciem suam ostendit, quasi nihil egisset, ad nova beneficia sese composuit. Initium autem à sacris faciens, Sancti Sebastiani Craneum, ad osculandum Poloniæ Principi, & universo comitatui ejus, propria sua manu porrexit. Inde ad jentaculum invitavit: sed Vladislao Principe omnino renuente, mixtis invicem amplexibus, valedixere. Putabat Poloniæ Princeps, jam sese Archiepiscopi Electoris benevolentiæ retibus explicuisse. Sed invenerat astuta humanitas ejº, quo ulterius obsequiis suis, jucundo Stratagemate, Princeps navigaret. Navem propriam suam, esculentis, poculentis, rebusque necessariis omnibus, tanto Principe dignis, ad abundantiam instrui jusserat. Tum Commissariis suis, ut non uno verborum lenocinio, Poloniæ Principem, nihil hujusmodi opinantem, in illam pellicerent, imperârat. Quid faceret Princeps? Navem ingressus est. Non ante autem officiose circumventum se vidit, quam, dum

terræque Urbesque recedunt,

Strata à Commissariis mensa, sumptuosum jentaculum apponeretur. Tum risus, joci, sales: quibus adeo Vladislaus recreatus fuit, ut instructum postea, eodem modo, prandium non aversaretur.

At

At jam vix milliaria pauca proceſſerant, cum Sereniſſimi Electoris & Archiepiſcopi Colonienſis Commiſſarii, Dominus Crivellius, cum aliis tribus, occurrerent. Salutabant illi, Domini ſui nomine, & humaniſſime invitabant. Prorſus quaſi ex compoſito, Poloniæ Princeps Vladislaus, ab Archiepiſcopis & Electoribus invicem in manus traderetur. Quin immo & Elector, cum Alberto Duce fratre ſuo, Vladislaum Principem, ſecundo fluvio deſcendentem, ad ripam Rheni, curribus, rhedis, & equis, exſpectabat. Grande piaculum fuiſſet tantum Electorem tranſiiſſe: humanitatem ſpreviſſe, nefas. Quid ergo? Relictis navibus fluctibusque, prævia ſalutatione & amplexu, terram iterum & currus aſcendunt. Ubi in late patentes campos ventum, venatio placuit. Qua recreati Sereniſſimi, repetitis curribus, Bonnam intravere. Ut primum autem cataractas portarum tranſiere, ejuſmodi ingentium machinarum fragore ſalutati fuerunt, ut rumpi cœlum, moveri terra, & omnia miſceri elementa viderentur.

Ab Electore Colonienſi Bonnam introducitur. 25. Aug.

Altera mox die, generoſiſſimus Dominus Adolphus Wolff Metternich, Sereniſſimi Wolfgangi Guilielmi Neoburgici, Juliæ, Cliviæ, Montium Ducis Commiſſarius, litteras humanitatis & officii plenas, Sereniſſimo Vladislao Principi tradidit.

Neoburgici litteræ ad Vladislaum Principē. 26. Aug.

didit. Desideraverat Sereniſſimus ille Dux faciem Vladislai Principis: ſed prægnantibus cauſis urgentibus, in Hiſpaniam, paulo ante, diſceſſerat. Non omne tamen officium ſecum trahens, has, tradendas Sereniſſimo Poloniæ Principi, litteras, in amoris & affectus Symbolum, Duſſeldorpii Commiſſario ſuo, reliquerat. Eſt enim ille Dux, ſi quis alius, benevolentiæ & humanitatis eximiæ; adeo ut, ſicut omnium aliarum virtutum ergo, ita hac quoque ex parte, tota paſſim Germania celebretur Quare & Commiſſarius ejus, ad mentem Ducis ſui, non ante à latere Principis Vladislai abivit, quam eum Bonna, ad ipſos Brabantiæ fines, obſequij & obſervantiæ ergo, deduxiſſet.

Sereniſſimi fortalitium pilei ſacerdotalis perluſtrat. 27. Aug.

Cæterum (ut ad Vladislaum Principem, Electorem Colonienſem, & Albertum Ducem, Bonnæ ſe mutua præſentia exhilarantes, revertamur) poſt prandium inſequentis diei, placuit induſtriæ Batavicæ monumentum, pilei Sacerdotalis (germanice Pfaffen Mütz) fortalitium perluſtrare. Eſt autem illud in Inſula Rheni, æquali prope divortio, à continente diviſa, munimentum, & apparetà longè ſpectantibus, prorſus inexpugnabile: quod tamen, ſub Henrico Montenſi Comite, partim Hiſpanicis, partim Ducis Neoburgici, copijs, jugum admiſit. Totum pomeridianum tempus

curiositas illa consumpsit. Postquam vero, omnib° perlustratis, Bonnam reversi sunt, generosissimo equo, phaleris & Ephippio pretiosissimo, Principem Elector donavit.

Urebat autem, Principis Vladislai pectus, desiderium illius celeberrimę Urbis, Coloniæ Agrippinæ visendæ. Itaque, absoluto prandio sequentis diei, comitantibus, Electoris, & Neoburgici, Commissarijs, navigio illac descendit. Tum vero, cum amplissimam hanc, Sanctam, famosissimamq; Romani Imperij Urbē, sub oculos suos haberet, ut solitā eius, in superiorib° ejusmodi Divis adorandis, humanitatē effugeret, latere (ut toto itinere fecerat) suarum partium duxit. Sed non adeo oculatissimæ Urbis, ingenio suo, sensum evaserat, ut non illa adventū ejus, varijs artium humanissimarum beneficijs, præcognosceret. Itaque machinæ grandiores passim, per valla, munitionesque ad congratulandum, dispositæ: coacti in arma cives militesque: Consules & Senatores, Rhedis curribusque, in ripa Rheni, ad salutandum, præparati stabant. Et juxta tantum promiscui sexus, quantum Provinciæ non strictæ sufficeret. Dum vero, inter humanissimæ Urbis benevolentiam, & Principis Vladislai modestiam, decertatur, vicit tandem ingenium Principis, & navigio littus appellens, per suos,

Coloniēsis Vrbis erga Vladislaum Principem miræ humanitas 28. Aug:

jam formanti salutationis verba Senatui, nō in hoc, sed in sequenti navigio, Vladislaū Principem esse, insinuavit. Credidit, qui neminem noverat, asserentium verbis Magistratus: Nec ante deceptum se vidit, quam è sequenti navigio, Commissarios Electoris, & Neoburgici Ducis, prodire conspexit. Interim Poloniæ Princeps, confertam turbam premens, Urbem ingrediebatur. Tanta autem erat, Vladislaum Principem videndi, curiosorum hominum multitudo, ut transitus nullo pacto, nisi per exiguam viam, quam, Satellitum officialiumque militarium opera, & baculorum adminiculo, factam, milites custodiebant, pateret. Ut primum autem hoc tecta sua subijsse Numen, & perspicaciam suam fefelliſſe Senatus animadvertit, statim, ad hospitium veniens, facta verbis, in exquisitæ humanitatis speciem concinnatis, salutatione, studiorum officiorumque suorum promptitudinem, Sereniſſimo Principi totique comitatui ejus, mira propensi animi & affectus declaratione, obtulit. Ne vero loqui tantummodo videretur, statim ad cænam, & singulos postea pastus, quadraginta coronatos, per Urbis insignia, cantaros, prætorio, ut appellant, vino plenos, viginti sibi invicem, longo ordine, succedentium virorum ministerio misit.

Sequenti die placuit Poloniæ Principi maxi-

mam

niam lustrare Urbem, & frequentia Sanctorum delubra venerari. Cum vero Civitas omnis, ad Principem, quem non noverat, & adesse tamen didicerat, videndum commoveretur, hunc jugiter morem Vladislaus servavit, ut comitatui suo immersus, innumerabilis & curiosæ plebis oculos, effugeret pariter & irritaret. Sic, deducentibus eum Consulibus, ampliſſimæ Urbis ambitum, magnifica ædificia publica, spectabiles contignationibus multis privatas domus, duobusque cornibus, semilunari concavo, Rheni præterfluentis allapsum, et, è regione Divitiensi monumentum vidit. Sic armamentarium, novæ militiæ inventis prægnans, et, præter cætera tormenta, notas per Alphabetum grandiores machinas, & Sanctos, miræ capacitatis, Apostolos, sic nuncupatos, advetit. Sic frequentissima illa Divorum Templa, architecturâ mirabilia, ornamentis varia, plumbo tecta, & Sanctorum reliquijs venerabilia subijt & veneratus est. Sic S. Ursulæ, & tot millium sociarum Virginum: Sanctorum Gereonis, Mauritij, & sociorum martyrum, ossa & sanguinem, pijssimus Princeps, christiane coluit. Cum vero, transiens adunco monumento turrim, Metropolitanã D. Petri Basilicam subijsset, & venerabilia trium Orientalium Magorum Regumque corpora de-

Varia templa & ædificia publica lustrat 29. Aug.

votus visitaret, & ipse, suis immersus, Agrippinenses hucusque fefellisset, casu, promiscue omnibus, quis esset innotuit. Aram Dux Radzivillius prior ascenderat, & porrigens Vladislao dexteram, ascendere parantem juvit; alii subsequebantur. Cum omnes autem ora, ad aram, oculosq; converterent, quis esset Poloniæ Princeps noscere curiosi, corona Vladislao Principi, omnium, ut oportebat, primo imposita est, & futuri aliquando Regis tempora ominosum diadema cinxit; hoc circūstantium omnium vociferatione & applausu, ac si jam Regem Poloniæ, quem Principem cognoscebant, coram intuerentur.

In Senatoria domo, magnifica collatiõe, à Senatu excipitur

Inde, eodem deducente Senatu, majori jam populi concursu & curiositate, munitam tutamq; ferreis portis, tormentis, vigilibusque Senatoriam domum: frontispicium, innitens, è porphyrio lapide, columnis, candido alabastro, auro, marmore, historiisque ornatissimum perlustravit. Et illam curiæ turrim, tot centenis simulacris quodammodo fastuosam, ascendit: veteris militiæ arma & machinamenta vidit: & desuper turritam Urbem, & omnia circūjacentia loca spectavit. Instruxerat autem magnificam & sumptuosam collationem, in camera illustriori, Senatus: ad hanc Princeps, post omnia, ductus est. Et acquievit,

cum

cum humaniſſimam ſinceramque Magiſtratus benevolentiam, in omnibus experiretur.

Poſtera dies, ſicut & altera inſequens, pariter magnificentiæ Urbis impenſa eſt. Hac quoq; cum laude Poloniæ Principis, & ſingulari ejus clementiæ & miſericordiæ fama, quod pauperem, ad exiguum furtum, magna neceſſitate coactum, interceſſione ſua apud judicem binoſque ſcabinos, ſuſpendio liberârit, cum jam jam ad furcam ducendus eſſet. Quam Principis virtutem, tum omnes, tum promiſcuum vulgus, quod ad ſpectaculum innumerabili multitudine convenerat, maxime celebravit. Adeoq; & ad hoſpitium Vladislai Principis, plerique ſe contulerunt, ut, cum jam vidiſſent qui liberatus fuerat, curioſiore oculo tantum Principem intuerentur, qui inſigni clementia & miſericordia liberaviſſet.

Reum ſuſpendio liberat. 31. Aug.

Noluit Vladislaus Princeps, tum quidem latere ſedulus, inter cognoſcentis ſe vulgi frequentiam, diutius commorari: ſed, actis Reipublicæ, pro ſingulari benevolentia & humanitate, gratiis, Urbem, ut advertit, & ſtatutis, & moribus, & magnificentia, veteris Romæ æmulam, quarta, poſtquam intraverat, die, prima Septembris, tandem deſeruit. Quem Juliacum verſus proficiſcentem, ſe iis tormentorum boatibus Colonienſes proſequeba-

Colonia diſcedit. 1. Sept.

quebantur. Ut primum vero Juliacos fines attigere, Adolphus Wolff Metternich, equo desiliens, Vladislaum Principem, nomine Neoburgici Ducis Wolffgangi Guilielmi (qui in Hispaniam, ut dixi, paulo ante discesserat) humanissima salutatione excepit: qua peracta, rursus insiliens equum, per Universam Provinciam porro, Commissarii munere fungens, comitabatur. Adfuere & ex præsidio Juliacensi milites sagittariique, ut Principem securitatis gratia, una cum Electoris Colonienſis Guardia, comitarentur. In plerisq; Juliacensium pagis, puellæ, tenso per adversum, vel transversum plateæ, filo, Vladislai Principis (quem ex antecedentium militum proditione, & pluma pilei alba nigraq; cognoverant) equum veluti captum detinuere; donec aliquod ipsis honorarium offerretur. Hoc plerumq; Sponsæ, sparsis capillis, fecere. Per hæc tam frequentia puellarum studia, Juliaco Princeps appropinquavit. Civitate vero ipsa jam oculis incurrente, Administrator, seu Vices gerens Neoburgici Ducis, cum Gubernatore arcis, officialibus belli, magnaque nobilium Provincialium manu, occurrit. Qui, prævia felicis adventus congratulatione, desiderium Ducis Domini sui, Hispanico itinere impediti, fruendi hac felicitate exponit: deinde Vladislaum Principem

Iuliacum venit

ad

ad civitatem caſtrumque deducit. Interim tormenta omnia, magno aëris fragore, lætitiam teſtabantur. Quin immo & Gubernator, quaſi non eſſet ulterius quod imperaret, quod regeret, quod cuſtodiret, traditis Principi clavibus arcis, omnia ſua Principi, & ſeipſum commendavit.

Inde, cum Poloniæ Princeps ſequenti die ſanctiſſimas, & non, niſi evoluto ſeptennio, publice oſtendi ſolitas, Aquisgrani reliquias, & vidiſſet, & veneratus fuiſſet, ad primos ſeptendecim Provinciarum, hoc eſt Belgii, fines pervenit. Sed, ecce, jam Sereniſſimæ Infantis Legatus, Comes de valle, tanto terrarum ſpatio, Bruxellis, in occurſum Sereniſſimi Principis Vladislai miſſus, magno nobilium numero ſtipatus, adventum ejus præſtolabatur: & humaniſſima Oratione, Sereniſſimæ Infantis nomine, excipiebat: qua abſoluta Wiſetham ſimul perrexere. Ibi, cum rumor eſſet quingentos Hollandorum equites, Sereniſſimo Principi inſidias ſtruere, Stratagemate agendum ratus, publice ſpargi juſſit, Leodium ſe vel Terlemontum verſus, iter ſuſcepturum, Officialibus interim clam monitis, tota nocte Dieſthemium eſſe properandum. Hac ſolertia & celeritate Principis Vladislai factū eſt, quod Batavi, primo, qui in vulgus iverat, rumore decepti, Leodium & Terlemontum verſus,

In Belgij limitibus à Legato Sereniſſimæ Infantis excipitur 3. Sept.

itinera incassum observarēt, & Sereniſſimus Princeps, expedito itinere, tota nocte progreſſus, octava matutina, Dieſthemium, ſalvus cum ſuis intraret. Sed cum ſopor omnes occupaſſet, ad tertiam uſque pomeridianam quieſcitur, & debitum noctis, interverſa hac parte natura, diei impenditur. Interea temporis refectio præparabatur, quæ, quoniam hora non niſi, poſt meridiem, quarta, ſumpta eſt, pro prandio ſimul & cœna ſatisfecit. Tum tenebris iterum reſtituto ſopore, ſtipulata rurſus cum nocte concordia.

Dieſthemium venit 5. Sept

Mane, hora inter quintam & ſextam media, Dominus Pacius, cum Comite de Rhekam (qui Coloniâ nuper Bruxellas præceſſerant, & nunc die antecedenti, cum Sereniſſimæ Infantis aula, in occurſum Sereniſſimo Principi, Namurcum profecti fuerant) advenere. Adeo quippe, ſparſus, ſolertia Principis, Wiſethæ rumor, invaluerat, ut Infantis aula, pari errore cum Batavis, circa Vladislai Principis iter, caligaret. Cæterum parem gaudio & feſtivis congratulationibus diem, ante hac, Belgium fere non meminit, qualiter hanc ipſam, non leviter obſtupefactum, ſenſit. Poſtquam enim Vladislaus Princeps, Dieſthemio profectus, ad illam, celebratis, à maximis, Lipſio & Puteano, Viris, miraculis celebrem, D. Virginem Aſpricollenſem,

Lovaniū intrat 6. Sept.

sem, Sacrum, musicis instrumentis solenne, audivisset, & jam Lovanio, verissimis Belgarum Athenis, appropinquaret, medio, ab illa Urbe, milliari, Comes de Nojelles, Infantis Oeconomus, cum ejusdem aula & Guardia, occurrens, Infantis nomine, Poloniæ Principem salutavit. Paululum deinde progressi, civium nonnullæ cohortes, quatuor distinctæ vexillis, ab utroque latere viæ, per medium Sereniſſimum transeuntem, festivis bombadarum explosionibus, honoraverunt. Cum portam ipsam ingrederentur, machinæ grandiores & mortaria, ut vocant, in publicæ lætitiæ signum, detonuere. Musica deinde, mixta suavissima variorum musicalium instrumentorum harmonia, Sarmatarum animos auresque demulsit; ut non tantum Belgium, sed in Belgio Musarum quoq; domicilium se intrasse animadverterent, & non uno festivitatis & lætitiæ gressu, ad hospitium prandiumque ferrentur. Hoc Regali prorsus magnificentia, Principi, in Dalensi Collegio, præparatum fuit. Ibi Hispanus nobilis, genu flexo, Vladislao aquam porrexit. Quia autem eo, quo Archidux Albertus, modo, Poloniæ Princeps, jussu Infantis, tractari debebat, nullus, nisi Dux Radzivillius, in eadem, cum Principe, camera lavit, reliquis in antecameram

lotum exeuntibus. Quin imo Infantis Legatus, Comes de Nojelles, rogatus, ut Principis mensæ accumberet, potius moriturum sese, quam id facturum, respondit. Tantum quoque Vladislai Principis reverentiæ & obsequio datum, ut neq; incolarum quisquam, neque exterorum, imo ne famulorum quidem Principis, aut spectatum, aut servitum admitteretur.

Mirus cõcursus hominũ Vladislaũ videre cupientiũ.

Cæterum cum Belgium universum, præsentiam tanti Principis (cujus famam, fractis paulo ante Orientis Viribus, & Osmano Turcarum Imperatore, ad mortem usque, victo, prostrato, humiliato, per omnes totius Orbis nationes, immensa cum gloria, properantem, mirabatur, & cujus faciem videre, inter felicia sua numerabat) sentiret, ex omnibus passim Provinciis, Urbibus, Locis, Magnates juxta ac plebei, ad videndum concurrebant. Adeo ut, cum, post prandium, Lovanio Bruxellas moveret, totum iter, quod quinque milliarium est, curribus, equis, hominibus, euntibus & redeuntibus, occurrentibus & à tergo sequentibus, ita fuerit refertum, ut forum quodpiam nundinale videretur. Et inter hanc, hinc inde approperantium, abeuntiumque frequentiam, quatuor milliaria, Poloniæ Princeps confecit. Ad quintum autem cum perveniſſet,

ecce

ecce nova reverentiæ facies, novum lætitiæ argumentum, novus honor. Quippe Præfecti ſtabuli, rhedis, curribus, & equis, occurrebant. Quorum major Comes Octavio, rhedam pretioſiſſimam, & expreſſe noviter pro Vladislao Principe factam, eidem tunc præſentavit.

Et jam Poloniæ Principi, Urbi magis magisq; appropinquanti, alii aliiq; honores deferebantur: quin immo & ipſi Hiſpaniæ Grandes, obviam illi exire voluerunt, petieruntque. Sed adeo Vladislaus Princeps recuſavit, ut Principis titulum, ſi id fieret, exuturum ſe diceret, confuſumque iri ex illis quicunque veniſſet. Attamen ne ſic quidem omnium officioſitatem evaſit. Quippe unus ex illis, humanitate fortaſſis, vel affectu, cæteros anteire cupiens, Ducibus, Comitibus, reliquisque Sereniſſimæ Infantis aulicis, in occurſum Principis feſtinantibus, ſeſe inſeruit. Ad quos cum Sereniſſimus Princeps, paulo poſt Præfectos ſtabuli, perveniſſet, omnibus ſalutatis, illum nec affatu, nec nutu quidem venerabatur; adeoq; præpoſterum ejus humanitatis officium prudentiſſime caſtigavit. Ante ipſam Urbem, cum Poloniæ Princeps jam perveniſſet, civium Bruxellenſium major pars, ſub tredecim vexillis, ordine in aciem efformato, exploſione bambar-

Varij occurrunt Poloniæ Principi.

darum, conceptam, ex tanti Principis præsentia, lætitiam testabatur.

Bruxellas intrat, vulneratur, & ab Infante excipitur

Cum autem, adulta jam nocte, civitatem ingrederetur, collucentibus undiq; tædis, rogis, facibusq;, non aliter, debellatis tenebris, quam mera die progrediebatur. Unum autem, non interruptam hucusque istius diei lætitiam, festivitatemque, velut nubes serenitatem solet, infortunium corrupit: Quod tamen insignis prudentia, clementia, virtusque Principis, tantum suum esse voluit, ne ad alios vel nutu exiens, periculum infelici reo, & publicæ hilaritati, tristitiæ nebulas intermisceret. Res est. Quia eodem, quo, glorioſæ memoriæ, Archidux Albertus, honore, Poloniæ Princeps recipi afficique debebat, more tunc temporis recepto, domitores equorum, seu Cavalirizzi, Sereniſſimo Principi quoq; occurrentes, ab utroque latere, ad Palatium comitabantur. Horum unus præmonitus, ante adventum Vladislai, ut ferrum, quo vagina gladii præmunitur, vacillans, curaret firmari, neglexerat. Jam autem, fungens quoque officio suo, in porta ipsius Palatii Bruxellensis, inter murum & currum propius advectum medius, neque, ob ingruentem equitum turmam, pedem reducere valens, manubrio gladii in murum impacto, apicem

cem ejusdem, vi pergentis currus, pedi Principis infixit. Sensit se vulneratum Vladislaus, indicium tamen doloris nullum prodidit, sed vulnerantem manu protrudens, ad aulæ majoris gradus perrexit. In gradibus soli Radzivillio Duci vulneratum se querebatur: cui, quo in loco, petenti, pedem & ocreas totas cruentatas ostendit. Horrente & attonito Radzivillio Duce, Princeps magis magisque impallescebat. Attamen, ut & peccantis saluti consuleret, & ansam tumultus majoris eriperet, rem totam, silentio tectam, dissimulavit. Quam recte, Senecam audiamus. *Nihil pulchrius existimo*, inquit, *in fastigio collocatis, quam multarum rerum veniam dare, nullius petere.* Cæterum Sereniſſimo Principi, medietatem graduum jam emenso, Infans Hispaniarum, Isabella Clara Eugenia, Belgarum Princeps, monastico virginum Carmelitarū habitu vestita, occurrebat, et, humaniſſima salutatione prævia, eundem apprehensa manu, ad ampliſſimam salam deduxit. In qua Poloniæ Princeps, donec totum transiret gynecœum, moratus, tandem, comitantibus ipsis Hispaniæ Grandibus, reliquisque aulicis, in conclave, olim Archiducis, nunc suæ commorationi designatum, descendit. Et sic quidem festivitati istius diei finis impositus. *Consol. ad Mar.*

Jam

Varia in honorem Principis instituuntur.

Jam vero quis honor, quæ reverentia, quis respectus, qui ludi, quæ convivia, omnia ad Sereniſſimi Poloniæ Principis gratiam, ſubſequentibus aliquot diebus, inſtituta fuerint, nemo facile dixerit, ſcripſeritve. Nam & Sereniſſima Infans, eodem, cum Principe, curru vecta, D. Virginem Lachenſem viſitavit: & varias variorum, interceſſionem Sereniſſimi Principis efflagitantium, prætenſiones, in ejus gratiam, omnes abſolvit, nihil negavit. Cardinalis Cuova, Nuncius Apoſtolicus, Duces, Principes, Comites, Marchiones, Magnatesque terræ, certatim viſitavere. Patres Societatis, cum ipſorum templum viſitaret, erectis arcubus triumphalibus, ſparſoque, qua iturus erat, per vias gramine, & tragicomædia, de felicitate hujus mundi, exhibita, præſentiam ejus honoraverunt. Ad S. Gudulam, tres hoſtias miraculoſas viſitaturus, tanta hominum, utriusque ſexus, multitudo, ad videndum Principem, vaſtiſſimum alias templum opplevit, quanta integræ regioni ſufficeret. Vix aditus tranſitusque Magnatibus ipſis patebat. Multorum autē, ex nimia compreſſione, vita, plurimorū valetudo ſollicitata. Apud Illuſtriſſimos Duces, Arſchotanum, Croycium, Bornevillium, Comitem Embdenſem, aliosq; Illuſtriſſimos generoſiſſimosque Domi-

Dominos, balleta, ut vocant, & choreæ, cum Illustrissimis nobilissimisque Domicellis, quotidianæ. Convivia vero, sumptu, dapiumq; numero, prorsus regalia. In quibus aliis, fercula pleraque, vexillulis, in quibus Vladislaus Princeps, Osmanum Turcarum Imperatorem, framea conficiens, spectabatur, insignita conspiciebantur. In aliis variorum Principum Magnatumq; sanitates (signum lætitiæ interim, pro more Patriæ, facientibus tubis, cultris patenas, pugnis mensam pulsantibus) propinatæ. Treverium quoque (locus hic est, Sereniſſimorum Belgarum Principum voluptati, recreationique destinatus, magnificentia, picturis, situsq; amænitate singularis) per otium visitatum: ut non uno voluptatis genere Princeps afficeretur: sed oculis quoq; & varietate locorum deliciæ quærerentur, & nova semper novaq; curiositate, nausea tediumq; deliciarum fugaretur. Quatuordecim dies integras, hæ tractationes, hæc convivia, hi honores, hæc gaudia, hæ choreæ, hæc tripudia, & hisce similia, tenuere. Præterquam quod ludicra alia, hastiludia, spectacula, in honorem omnia Sereniſſimi Poloniæ Principis instituta, & peracta fuerint.

Decimaquinta tandem, ab adventu, die, Vladislaus Princeps, recta ad castra Bredaica profecturus, 21. Sept. *Mechliniã proficiscitur.*

cturus, cum jam in procinctu esset, allato de adventu Mauritii Auriaci Principis, Bredam versus tendentis, nuncio, ab instituto deflectens, Antuerpiam iter direxit. Comitabantur Principem, præter ordinariam Palatii Infantini familiam, honoris gratia, Dux Croycius, Comes Octavius, Comes Nojelles, aliique Magnates. Per nitidissimam Brabanticarum Urbium Mechliniam iter fuit. Hujus pomerio cum appropinquasset, cives armati, & in quinq; vexilla distincti, in apertos cãpos prodiere, & Poloniæ Principem repetitis bombardarum explosionibus venerati, ad Palatium Comitum Hooghstratensium comitabantur. Mox Consules Civitatis Vladislaum salutavere, cujus intercessione, homicidæ duo, vita donati.

Antuerpia magno cum honore excipitur 22. Sept.

Altera die tantus erat utriusq; sexus, ad Poloniæ Principem videndum, confluxus, ut cum, audito in sacello Patrum Societatis Jesu Sacro, parochiale templum in transitu visitaret, vix ipsi Serenissimo Principi aditus, nisi adminiculo præcedentium esset. Cum in Palatio Willebrucensi prandium absolvisset, navem conscendit, et, faventibus fluviorum Nymphis, Antuerpiam navigavit. Magnus, ô, tum triumphus, magnum studium, magnus erga Serenissimum honor Antuerpiensium fuit. Quippe pro curribus & equis, ponte navali

vali Schaldis subjugatus. Cymbis plurimis, navis illa pulcherrima, qua Sereniſſimus Princeps vehebatur, à multis honoratiorum, in honorem, tum etiam ſummo, ante alios, videndi deſiderio & curioſitate ductorum, circumnavigata; adeo ut una etiam, quæ tres honoratiores cives vehebat, nimio feſtinandi ſtudio inverſa, rectorem & Dominos ſuos, piſcibus devorandos, effuderit. Urbi deinde magis magisque appropinquanti, exploſione tormentorum, undequaq; mirifice intonantium, Civica caſtrenſisq; lætitia excipiebat. Egredientem navi, Senatus pulcherrimæ totius Orbis, multorum judicio, civitatis, humaniſſime ſalutavit. Civium armatorum, in triginta duo vexilla diſtributorum, nonnulli ante portam, nonnulli in plateis Civitatis diſpoſiti, Poloniæ Principem, & à lateribus, & à tergo, & à fronte concludentes, ad hoſpitium (quod erat Palatium Domini Simenes, in platea, ſuper Marinam, dicta) comitabantur. Et ne ſic quidem honori tanti Principis ſatisfactū credentes, aliquot deinde horis, domum ipſam & tranſitu, & tympanis, & exploſionibus, & tibiis, laudabili in armis & affectu conſtantia, ſalutavere. Tres dies integras, Poloniæ Princeps, luſtrandæ Urbi impendit; ita quoque ſingula ſcrutatus, ut typographiam, pictorum tapetiumq; officinas,

quoq; non dedignaretur. Nihil æque tamen ac castri inexpugnabilis, Urbisque munimenta: curiæ operumq; publicorum magnificentiam: D. Virginis Mariæ picturas, ornamenta, & altissimæ turris artificium: & templi novi, domus professæ Societatis Jesu, intus ex marmore & alabastro prorsus incrustati, picturis, aureis argenteisque ornamentis, statuisque rarissimi, decorem nitoremque collaudavit.

Quarta demum die (cum pridie vesperi Comes de Salazar, alias Don Luy de Velasco, Generalis equitum præfectus, cum duobus millibus equitum, è castris Bredaicis, ad Vladislaum Principem deducendum venisset) ad Bredaica castra profectus est. Cujus adventu cognito, Marchio Ambrosius Spinola, cum aliis exercitus Primatibus, Serenissimo Principi, ad medium milliare, occurrebat. Henricus Comes Montensis, Locum tenens equitum Generalis, tribus millibus equitum, ante ipsa castra dispositis, venientem Poloniæ Principem salutabat. Cum ergo tot Heroibus, tot probatissimis belli Ducibus, tot fortissimis & exercitatissimis equitum millibus comitatus, castra ipsa ingrederetur, tremuere propugnacula universa, & vicina tellus. Quippe Spinola jusserat, in honorem Poloniæ Principis, omnes in circui-

In castra Bredaica venit 26. Septemb.

circuitu castrorum machinas, alternantibus longioribus tubis, & schlopetariis omnibus, in obsessos exonerari. Obstupuere, cum factum antea nunquam fuisset, ad insolitæ rei tumultum Bredanenses, & quis Mars, quæ Bellona, quod præsidium subsidiumve novum, in hostilia castra venisset, à vicinioribus Hispanorum excubiis, interrogavere; occulto quodam Famæ Genio, quo, fortissimum Poloniæ Principem Vladislaum advenisse, tam hostes, quam amici, cognoscerent.

Admirabile quoq; hoc, si non penitus ominosum. Sub idem tempus, cum castra Poloniæ Princeps ingrederetur, Luna viduata luce à Sole communicata, deliquium pati cæpit: quasi Vladislaum, ad arma iterum castraq; transgressum, Turcicæ Lunæ deliquii commonefaceret: aut quod passa ad Tyram, sub Osmano, erat: aut quod, ejus auspiciis, aliquando passura esset, ominaretur. Nec aliter ipse Ambrosius Spinola accepit: & non irrito spiritu dictante prædixit, Sereniſſimum Principem eum aliquando fore, qui liberæ nationis (cui brevi imperaturus esset) armis nixus, ut Turcicum Sydus æternum defectum sui, militaris luminis, scilicet gloriæ & fortunæ, pateretur, olim effecturus esset.

Sub ingressum ejus Lunæ defectus.

Spinola directionē exercitus in ipsū trāsferī, & ei ad mensā inservit.

Quin imo, motus reverentia nominis, fretus fortitudine, virtute, & victoriarum numero Vladislai Principis, magnus ille Imperator, ad prę̄sentiam ejus, persōnam, quam gerebat, exuit, & potestatem omnem, dispositionem omnem, regimen & imperium omne, salutem & securitatem totius obsidentis exercitus, denique dispositionem promptionemq; tesseræ ipsius militaris, non infeliciter in sinum ejus deposuit. Necdum satis. Ubi cœnam Sereniſſimus Princeps, in ædificio, extemporanie quidem, sed commode pro ipso præparato, sumpsit, nullus neq; Principum, neq; Comitum, neque Marchionum, neq; belli Ducum, accumbere mensæ præsumpsit. Sed Generalis ipse Marchio Ambrosius Spinola, cum Primoribus castrorum aliis, una cum Sereniſſimi famulis, mensæ inservivit, inde ipse cum aliis comedit.

Castra circuire incipit, & mira Spinolæ industria.

Ut sequens dies illuxit, Spinola nihil potius habuit, quam, cum belli Ducibus aliis, Vladislaum invisere: immo rogare, dignaretur castra circuire, sub oculis ejus universa esse, & judicio ipsius cuncta submittere. Operum enim suorum spectatorem tantum Principem desiderare, quem censorem dudum animo suo destinasset. Annuit Poloniæ Princeps, jam antea curiosus, celebrata toto Orbe munimēta lustrare. Ut vel rumore cognove-

27. Sept.

rat

rat Principis voluntatem exercitus, nihil ilico nisi tubæ & tympana, militum arma induentium fragor, & ad suas promiscue stationes se conferentium strepitus, audiebatur; adeo ut maxima illa istius exercitus moles, quasi momento temporis, legionibus signisq; distincta; & in unis castris, sed diversis munitionibus stationibusque, in armis, quasi pugnatura staret, & nutum Vladislai Principis præstolaretur. Et hic quidem castra circuitu incipiens emetiri, propugnacula singula, singulas legiones, invisens, tormentorum schlopetorumq; explosionibus, vexillorum submissionibus, omnique exercitio militiæ, disciplinæq; Belgicæ, ubiq; honorabatur. Accidit autem ut curiosius omnia lustrans Vladislaus, & bacillo oportunum munitioni extruendæ locum demonstrans, diceret, *Si propugnaculum hic exstrueretur.* Ad aures Spinolæ venit: atque cum tantus Princeps, bellique peritissimus, recte censuisse videretur, statim, à digressu ejus, moliri jussit; tanta celeritate, ut sequenti die, fortalitiũ cæteris altius, eodem, quem monstraverat, loco, Sereniſſimus Poloniæ Princeps videret. Cæterum tam vastus erat castrorum gyrus, ut Princeps ea die, septem horarum spatio, vix dimidiam partem lustraret. Et ne hoc quidem sine periculo. Obsessi quippe in ipsum, & comitatum

tatum ejus, grandioribus machinis, sæpius detonuere; adeo ut candentes globi verticem aliquando, quandoq; frontem prætervolarent. Sed propositi sui tenax Vladislaus, nec ejusmodi bombis inassuetus, tanti non æstimavit, ut vestigio moveretur. Unus autem in stabulum penetrans, unum ex equis Sereniſſimæ Infantis (quibus Poloniæ Princeps in castra vectus fuerat) occidit, alterum Domini Pacii vulneravit.

Alteram medietatẽ castrorum circuit. 28. Sept.

Unam noctem Vladislaus Princeps, inter dimidias castrorum partes, interposuit & quievit. Altera enim die mox restantem castrorum partem aggressus est, eodem exercitus, in eundem Principem, obsequio, eadem reverentia, eodem honore. Interim hesterno periculo monitus, caute & provide omnes, quos reverentia ipsi aut comites, aut pedisequos adjunxerat (ipsorum saluti consulens, ne, turmatim incedentes, periculum globorum incurrerent) à se removit: & sic illum, qui restabat, semicirculum, majori cum securitate, alio septem horarum spatio, feliciter absolvit. Placuit prudentissimo Principi, æstimatissimi, suo ævo, probatissimique Belli Ducis, Ambrosii Spinolæ, ingenium, prudentia, disciplina: & conatus ipsius egregios, inventa plane Mavortia, & militaria prorsus consilia, collaudavit. Et Marchio Ambrosius

brosius Spinola, inter sua felicia numeravit, tanto Principi placuisse.

Tertiam diem Poloniæ Princeps, castrorum commeatui lustrando impendit. Inter reliqua admiratione dignissima, ista potissimum videri meruerunt, quod octo braxatoriis nunquam quiescentibus, exercitui universo, cervisia coqueretur, & tredecim furnis, quotidie, septendecim millia panes pinserentur. Cæterum Dux Radzivillius, tot tantisque spectaculis, ægritudine impeditus, interesse non poterat. Pridie enim quam Sereniſſimus Poloniæ Princeps, ad castra Bredaica proficiscereturr, dolorem in majore dexteri pedis digito senserat, qui in morbum deinde abiens, tantas, brevi temporis spatio, vires sumpsit, ut, Vladislao Principe mane ad castra Bredaica discedente, non tantum Antuerpiæ remanere, sed Bruxellas quoque reverti, coactus fuerit. Quem in Palatio ægrotantem, Cardinalis Cuova, Nuncius Apostolicus, Duces, Arschotanus & Croycius, Comes Embdensis, & Magnates alii visitavere. Quin immo & Sereniſſima Infans scisciatum de valetudine misit, & hac ipsa quidem die, qua Sereniſſimus Vladislaus Princeps commeatum castrorum lustrabat, qui S. Michaëlis erat Bruxellensis Civitatis Patroni, cubicularium misit significatum, ante Infantem ad processionem,

Castrorũ commeatum lustrat. 29. Sept.

sionem, quæ fieri ea die consuevit, non ituram, quam sciret, quo statu Ducis valetudo esset. Nec ante etiam, quam responso accepto, discessit.

Antuerpiam revertitur. 30. Sept.

Attamen, ut ad Poloniæ Principem revertamur, hic quarta die, sub ortum Solis, priore Comitis de Salazar comitatu, ex castris Bredaicis, Antuerpiam versus discessit: quem Marchio Ambrosius Spinola, terna tormentorum, in circuitu castrorum, explosione, post omnia humanitatis, benevolentiæ, reverentiæ, & obsequiorum officia, prosequebatur. Cum Antuerpiam vero ingrederetur, Generali equitum Præfecto Comiti de Salazar, annulum, proprio digito suo detractum, remunerationis ergo donavit. Inde, secunda die,

2. Octob. Bruxellas rediens, vulnus in pede curat.

Bruxellas rediit. Ibi eodem, quo prius, honore, reverentia, & magnificentia habitus & tractatus. Una autem eum curandi consolidandiq; primo adventu inflicti, in pede vulneris, causa angebat. Itaque, è Medicorum consilio, lectulo sese quietique composuit: quem ipsa Infans Hispaniarum statim invisit. Non ante tamen convaluit, quam die quinta, qua affixus jam lecto hæserat, cucurbitulæ applicarentur. Et tam feliciter hoc, ut altera mox, hoc est sexta, die, per cameram obambularet: septima iterum choreis nocturnis, apud Ducem Arschotanum, interesset.

Sed

Sed jam & nauſea deliciarum, & cana præ foribus Hyems, ad viciniores Soli caloriq; Provincias, properandum ſuaſit. Itaque Vladislaus Princeps, per Caſparum Nagotium, expenſarum ſuarum Præfectum, omnibus ſingulisque Infantis Officialibus, præcipuisque aulicis, torques aureas, et, quo frequentior eſſet memoria ſui, cum propria effigie ſua diſtribuit.

Officialibus Infantis munera diſtribuit. 11. Octob.

Noluit ſe munificentia vinci, à regio Regij adoleſcentis animo, Iſabella Clara Eugenia Hiſpaniarum Infans, & mox, ſequenti die, dona quoq; Poloniæ Principis comitatui detulit. Radzivillio Duci metallum (ut vocant) aureum, pretioſis lapillis & magnitudine præcellens: ſimile, ſed minus, Dominis, Pacio, Zolkevio, Dönhoffio, & Kazanovio. Cæteris Poloniæ Principis cubiculariis famuliſque, catenas aureas duplices: Domino Nagotio quoque, & domeſticis reliquis, catenæ aureæ datæ.

Infans comitatui Poloniæ Principis dona offert 12. Octob.

Inde, cum altera dies choreis, apud Ducem Croycium, eſſet impenſa, tandem 14. Octob: Sereniſſimæ Infanti valedicens, Bruxellis diſceſſit. Comitabantur, honoris gratia, Sereniſſimum Poloniæ Principem, præter Sereniſſimæ Infantis domeſticos, Dux Arſchotan°, Dux Croycius, Comes de Noielles, Baro de Buliers, Dominus Olivares ſupremus

Vladisla° Princeps Bruxellis diſcedit. 14. Oct.

premus expensarum Præfectus, aliiq; Magnates Belgici, totius diei itinere, Nivellam usque: & nocte illa choreis transacta, soli ex illis, Duces, Arschotanus & Croycius, mane Bruxellas rediere; reliquis, ad ipsos Lutzenburgicos Belgiiq; fines, ubique occurrentibus excipientibusq; armatis subditis, usque ultimum Hispano-Belgicæ ditionis pagum, Abbe dictum, perseverantibus.

Ibi cum ab invicem, valedictione peracta, discederetur, Poloniæ Principem, Mediomatrices, sive Metas, & antiquitate, & munitionibus, & Francisci primi Galliarum Regis expugnatione: tum etiam Caroli V. Imperatoris irrita obsidione celebres; ex occasione videndi curiositas invasit. Itaque, cæteris Nanceium recta pergentibus, Vladislaus Princeps, cum Radzivillio Duce, Illustrissimis Dominis, Dönhoffio & Kazanovio, duobus insuper famulis, illac à via deflectit. Et per pontem quidem, responso super natione reddito, transmissus est. Portam ipsam vero ingredienti, excubitor sese objiciens, Officialem (quem Corporalem illi vocant) accersivit. Qui cum, corrugato in Saturninam austeritatem vultu, interrogasset: qui genus, unde domo, quid negotii, & an litteras alicui deferrent; atque id responsi retulisset, duos nobiles Polonos & duos Germa-

Metas ignotas illustrat. 21. Oct.

Germanos, cum duobus famulis esse, qui curiositate videndæ civitatis Metensis invitati, à recto itinere, quo Nancejum tendebant, desciviſſent, postero statim die alio se collaturi. Patientia Dominis commendata, prætextuque consensus à Gubernatore petendi, coacta, sono tympani, frequentiore militum manu, custodiam portæ auget. Data, paulo post, omnibus intrandi copia, dispositi utrinque militum ordines, defixis obtutibus, veluti aliquid hostile metuentes, quoad possunt, ipsos prosequuntur: assignato è collegis suis uno, qui eos, ad diversorium parvi Æthiopis, deduceret. Vespere quidam è dictis militibus Kazanovio obviam factus, ab eodem ad cœnam invitatur. Qui cum super ratione tantæ difficultatis, in intromittendis ipsis facta, interrogaretur: subfuisse metum respondit, primo propter colorem baltheorum, qui, quia ruber erat, pro factione Austriaca habebatur: deinde propter apparentiam personarum, quæ Martem spirare, & eminentius quid, quam ordinarii militis conditionem, præ se ferre videbatur.

Postera die, lustratum templum, perambulata Civitas, ascensum campanile, & exinde Metis discessum. In itinere occurrenti cuidam viro, *Savernã ingreditur 24. Octob.*

à Dn. Dönhoff dictum, Vicegubernatori Metensi ut nuntiaret, Poloniæ Principem in civitate pernoctasse: qui, etsi difficulter, & post longam moram, intromissus fuerit, tamen, superato fastidio, perhumana ipsum salute impertire. Vir hic, novitate rei attonitus, facta Principi reverentia, strenuam, in expediendo rei commissæ negotio, pollicetur operam: Quo peracto, per Nancejum, Savernam recta properatum. Antequam vero Savernam ingrederentur, Archidux Leopoldus (qui jam ante, invitatum Poloniæ Principem, aulicum Bruxellas usq; miserat) cum tota aula, armatisq; civibus, obviam processit, et, repetitis tormentorum explosionibus, in civitatem & Palatium suum deduxit.

Argentoratū excurrit. 25. Oct.

Cum autem comitatus Vladislai Principis nondum adveniisset, altera die, assumpto secum Archiducis supremo stabili Præfecto, Argentoratum excurrens, quod summopore desiderabat, nemini notus intravit. Qua de re lætus, jucunda cum libertate, Urbem perambulabat. Attamen majoris momenti & rei Argentina erat, quam ut uno vespere perlustraretur: quare & maximam insequentis diei partem, curiositati impendit. Tum armamentarium toto Orbe celeberrimum: campanile templi majoris, vix aliud par agnoscens;

scens: organa soni suavitate multum commendata: rarum illud arte & magnificentia horologium: altare insuper majus, mira dexteritate, à Monacho quodam, olim, & presbytero seculari sculptum, perlustravit. Quibus visis, flexo ad pontem Rheno injectum itinere, circuitaq; curru Urbe, sub noctem, Savernam reversus est.

Inde sequentibus aliquot diebus gratissimæ conversationi, lætitiæ, choreisque datis: visisq; per otium, Molshemio, Benfelda, Schletstadio, Brisaco, Ruvachia, & Eisenhemio, civitatibus, Poloniæ Princeps, antequam primis & copiosis nivibus, Alpium valles & juga occuparentur, in Italiam iter dixerit. Itaque Archiduce Leopoldo valedicto, per Basileam, Grisones, & Rhetos: per Soloturnensium, & Lucernensium fines, properatum; & ipsa Helvetiæ viscera, non sine periculo, peragrata. Visus, per transitum, locus, olim, Leopoldici exercitus fusione, nobilitatus. Transmissus rate, Flielam usque, Lucernensium lacus, & notati, ex alto, in littore, loci, in quibus Guilielmus Uranienſis, manus Præsidis & Captivitatem evadens, se præcipitem dedit: & areola illa, in qua moles rebellionis, à tribus illis rusticis, quotidiano clandestinoque conventu, fabricata. Insuper & rudera arcis Habsburgensis (fons ille,

Ab Archiduce, Italiam versus discedit. 6. Novem.

ex

ex quo mare gloriæ Auſtriacæ effuſum eſt) perluſtrata. Tandem ad horribilia, Gothardici montis, præcipitia ventum eſt, & tranſitus pons ille, qui reliquiis Pontis Infernalis adſtructus eſt. Et, quinq; horarum ſpatio, ſuperans Carpathiis ſuis altiora cacumina, Poloniæ Princeps, in apicem ſummumq; evaſit.

In Italiã venit & ſummo ubiq; honore excipitur.

Et jam pedibus Alpium ſuperiora calcans, ſubjectam oculis à Septentrione Germaniam, ab Occidente Galliam, à Meridie, quã petebat, Italiam intuebatur: ſed mox, prono itinere, pro ut ſe montium valliumque illarum ſitus offerebant, in Longobardiam cum ſuis præceps ferebatur. Tum vero Vladislao Principi, ſua ipſius indoles, ſua ipſius memoria, & exterarum linguarum à juventute ſtudium, non parum uſui venit; cum ipſorum idiomate Italis, non ſecus ac Italus ipſe, Sarmata loquëretur. Itaq; à terræ Magnatibus, non ſine inſolenti quodam ſpectaculo, ut incola, quodammodo civesque ſuſcipiebatur, honorabatur, habebatur: qui in Polonia natus, per Germaniam, ab illa terra veniebat. Invitabant ergo certatim varii Principes, Duces, & Marchiones. Sed Poloniæ Princeps, cum illas magni nominis Urbes, Mediolanum, Genuamque, & quæcunq; in iis notabilia incognitus perluſtraſſet, Romam quoq;

quoq; nemini notus pergere meditabatur. Sed ubiq; eum curiositas hominum fere aperuit, & frequenti ex vicinis Urbibus Oppidisq;, Magnatum juxta ac plebeiorum, concursu, quem sola curiositas videndi eum causaverat, honorabatur. Ita à Parmæ Principe, Mutinæ & Urbini Ducibus, aliisq; generosissimis Viris Dominisq;, tenerrimo passim affectu excipiebatur. Et, verbo, ausim affirmare, non alium tunc Italiæ sensum fuisse, cum Poloniæ Principem Vladislaum, Moscoviticis, Turcicis, Tartaricisq; victoriis densum, susciperet, quam si denuo triumpharet.

A Summo Pontifice Romam invitatur 10. Dec:

Quod ne me dicere tantum aliquis judicet, ipsas Summi Pontificis litteras, Poloniæ Principi, cum, perlustrata Bononia, & transito Rubicone, Ariminum perveniisset, per Ducem Carolum Magallotti 10. Decemb: traditas, inspiciamus.

URBANVS. PP. VIII.

Dilectissime in Christo fili noster, Salutem & Apostolicam benedictionem.

HÆc Patria generis humani, quæ non semel armatos terrarum triumphatores vidit ad Piscatoris sepulchrum procumbentes, cum jam diu anxiis votis te vocet, propinqua nunc adventus tui spe summopere lætatur. Cum enim indicta pridem Anni Christiani

stiani & Sancti Jubilæi solennitas credentes populos ad hoc Religionis Sanctuarium convocet; jucundum Cœlo hominibusque spectaculum fies Poloniæ Princeps, qui Regiam juventutem illustribus victorijs Catholicæ Ecclesiæ commendasti. Excitam illam Aquilonis Orientisque latebris colluviem Turcarum atque Tartarorum, quæ toti Europæ non ita pridem videbatur diluvium minitari, Roma scit Poloniæ Prtncipis virtute compressam, coactamque fuisse salutem meticulosa pactione & fuga turpi redimere. Proin cogitare potes, te hic Urbis amore, & populorum plausu colendum, ubi fortitudinis tuæ trophæa, quæ Clristianitatis propugnacula fuerunt, consentientibus nationum tam diversarum vocibus celebrantur. Nos vero, qui jam diu triumphalibus nominis tui laudibus favemus, Apoposstolici amoris brachiis te complectemur, decº Septentrionis & fidei præsidiũ. Scito ergo te maxima, adventu tuo, Pontificiæ charitati solatia allaturum, quicerte præsens cognosces, quanti apud nos ij Principes sint, qui Barbaricam impietatem profligantes, cœleste regnum in terra propagant. Mentem nostrã uberius declarabit dilectus filius Carolus Magallottus, custodiarum nostrarum Generalis Locumtenens, Barberini Nepotis nostri Avunculus, & Cardinalis Magallotti frater, quem nobis charissimum ad te ablegamus, ut Apostolicas litteras afferens, Paternum desiderium

nostrum,

noſtrum, tibi ſignificet. Is autem ſe nobis morem geſſiſſe tum arbitrabitur, cũ omni officij atque obſequij genere demereri poterit Patrocinium tanti Principis, cui ad nos proficiſcenti felix iter precamur, & Apoſtolicam benedictionem amantiſſime impertimur. Datum Romæ apud S. Petrum, ſub Annulo Piſcatoris, die 28. Novembris, Anno 1624. Pontificatus noſtri Anno ſecundo.

His Pontificiis litteris Poloniæ Princeps Romam invitatus, per Anconam, & Loretum (ubi reliquias vidit, devotionem abſolvit, & votivam S. Wladislai ſtatuam auream obtulit) recta Romam properavit. Cum autem in Caſtelnovo perveniſſet, Cardinalis de Torres, Poloniæ Principi in occurſum venit. Mirum dictu, quanta, in ſalutatione, jucunditas utrimque eluxerit: gratulantibus ſibi mutuo, hanc tantopere deſideratam, revidendi occaſionem. Cæterum, cum Romæ, Polonię Principem, tot nobiliſſimis victoriis clarum, jam in propinquo eſſe, tota paſſim Urbe vagaretur, & concurſus ingens, tantum videndi Principem curioſorum hominum, nullo turbidi aëris pluviæq; habito reſpectu, fieret, Vladislaus Princeps, clauſo curru, ne, ob præſentiam Cardinalis, agnoſceretur, Romam perrexit, Palatiumq; Domini Ammerini Caponi, prope portam populi, commorationi ſuæ aſſignatum invectus, mutatis

Romam venit, & ad Pontificem introducitur 20. Dec:

tantum vestibus, statim ad Palatium Summi Pontificis, à Cardinale de Torres, Summo Pontifici reverentiam facturus, deducebatur. Licet autem Poloniæ Princeps præmoneri curasset, se nullius Cardinalis occursum acceptare velle, tamen cum Summi Pontificis ante cameram veniret, expectantem illic Cardinalem Barberinum, Nepotem Summi Pontificis, offendebat: qui, occurrens Serenissimo Principi, petiit ut sibi ignosceret, quod ordinationem ejus transiliisset: non enim voluntate hoc sua factum, sed mandato Summi Pontificis. Ita Poloniæ Princeps, inter Cardinalem de Torres (cui dextera) & Cardinalem Barberinum (cui sinistra dabatur) medius, in conclave Summi Pontificis introducebatur. Et factis trinis reverentiis (ad quas singulas sua sanctitas, mediocri corporis paululum inclinati è throno sublevatione, respondebat) propius accedens, in genua provolutus, pedem Summi Pontificis osculabatur. Summus autem Pontifex, arcto complexu sublevati caput ori suo utrinque singulari cum affectu apprimens, eum Sedili ligneo depicto, ad sedendum, à manu sibi dextera invitabat: Cardinalibus de Torres & Barberino, à sinistra, in similibus sedilib° collocatis à longe. Quibus, Vladislao Principe abituriente, surgentibus, Cardinalis Magallottus

lottus ſuperveniens, acceſſit. Seſſione durante, tres circiter quadrantes familiari converſationi impendebantur; elucente ſemper, in Poloniæ Principe, quadam præſentia, libertate, animique magnitudine: qua non tantum exiſtimationi, fama virtutum ſuarum prænuntia, in animis omniū excitatæ reſpondebat, ſed etiam animum Summi Pontificis mira voluptate perfuſum, in ſpem majorum, pro fide Chriſti, facinorum erigebat. Expedito hoc colloquio, Dux Radzivillius cum aliis vocatus pedes Summi Pontificis oſculabatur: quem, una cum Domino Pacio, Summus Pontifex ſtatim agnovit, memoria notitiæ, Bononiæ (cum illic Legatum ageret) factæ, renovata. Felix quoque ea parte tunc Radzivillius Dux, quod Illuſtriſſimis fratribus ſuis, Principe Johanne Alberto, & Principe Alexandro Ludovico, Radzivilliis, Romæ inventis, Cardinalibus Magnatibusque, reciproca viſitatione, quotidie gratioſum ſtuporem illideret; cum ex Lithuania tam longe diſſita, in Italia ſua Romani, uno tempore, triplex unius Illuſtriſſimæ Domus ornamentum, jugi congratulatione mirarentur. Cæterum ad Poloniæ Principem revertamur. Hic Papali ſalutatione peracta, ab aliis Cardinalibus extra conclave, à Cardinale autem de Torres, ad hoſpitium usq; deductus eſt.

Varia tẽpla & Palatia lustrat.

Subsequentibus deinde aliquot diebus, à Cardinalibus varie visitatus, summis honorihus afficiebatur: præsertim cum ipsius Consistorii decreto, primæ ipsi ab omnibus Cardinalibus essent delatæ. Præcipuas quoque Romanæ Urbis Ecclesias, præsertim Basilicas Petri & Pauli, Mariam Rotundam, B. Virginem Populicam, S. Stephanum Rotundum, Aram Cœli, Capellam Pontificiam, ipso Pontifice celebrante, pius visitavit. Palatia etiam Pontificalia, S. Petri, in monte Quirinali sive Cavallo, Cardinalis Bentivolii; Capitolium, villam Borghesianam, hortos Mattheiorum, & Cardinalis Montali, honorificentissime ubique exceptus, perlustravit. Sed & Cæremoniam apertionis portæ Sanctæ, ex theatro, è regione ipsius portæ Sanctæ, in gratiam ejus exstructo, Christianè spectavit.

S. Veronicã videt, & SS. Christi faciẽ populo visendã exhibet. 30. Dec.

Denique, relato à Radzivillio Duce exemplo Caroli V. Imperatoris, desiderio videndæ S. Veronicæ (ad quam accessus nemini nisi S. Petri Canonico patet) Poloniæ Princeps accendebatur. Sed, cognito ejus desiderio, an in numerum Canonicorum adsciscendus esset, in Consistorio agitatum est. Trepidantibus aliis, aliis tergiversantibus, aliis etiam an Carolo V. Imperatori Poloniæ Princeps Vladislaus comparandus esset, in dubium

bium vocantibus, Summus Pontifex dixit, *Carolo V. Imperatori, Poloniæ Principem Vladislaum seseæquiparare, sicut omnes eos, qui triginta prælijs Turcam fuderint*. Itaque, Pontificis sententia prævalente, accepto ad S. Petrum Canonicatus Privilegio, Polonię Princeps superpelliceum candidum indutus, à duobus Canonicis, ad locum, in quo S. Veronica asservatur, deductus est: & Sacrosanctam Christi faciem hominibus, qui illuc affluxerant, prope innumerabilibus, visendam è solito theatro exhibuit, ac, formato crucis signo, benedictionem impertivit.

CA-

CAPVT SECVNDVM.

ARGUMENTUM.

Continuatio Peregrinationis Vladislai IV. & ejus in Poloniam reditus.

SUMMARIUM.

Elapso Anno Domini 1624. *Poloniæ Princeps Neapolim proficiscitur, & varijs ibi spectaculis honoratur. Romam reverso ensis bis acutus, & pileus holosericus consecratus à Pontifice illi offertur. Cum Pontifice prandet, & ab eo corporibus SS. Primi & Feliciani donatus, Florentiam proficiscitur. Summo honore à Magno Duce excipitur, & variis solennitatibus recreatur. Pisis & Livorno visis, Venetias proficiscitur. Ibi septimanis aliquot regaliter habitus, per Styriam, Viennam, & Nissam, in Poloniam revertitur. Ejus munificentia ubique passim collaudata.*

Polonia Princeps Roma Neapolim proficiscitur. 2. Ian:

His omnibus, Anno post Christum natum 1624. peractis, Poloniæ Principi in mentem venit Neapolim quoq; lustrare. Quapropter Anno 1625. 1. Januarij die, per Radzivillium Ducem, felicia novi Anni auspicia lætumque decursum Urbano VIII. Pontifici Maximo apprecatus, sequenti die, lustratis hortis Tyburtinis, Tusculo, & fontibus a-

quæ

quę-ductibusq; Frescatinis, eo profectus est. Cum autē ad primos Regni Neapolitani limites, Fundos perveniſſet, ecce Proregis Neapolitani (qui tunc erat Dux Albæ) Commiſſarius Dominus Johannes Deodati, nomine Proregis, ſalutatione, & prandio quoque, ante adventum Poloniæ Principis regaliter præparato, excepit. Inde per felices illos Campaniæ agros, qui emollire Annibalem, fortes ejus exercitus, militares, ferreos, durosque Virorum animos olim potuere, Neapolim properatum: quam 8. Jan: die, ſub veſperam tandem ingreſſus eſt. Cujus adventus ubi Proregi innotuit, ſtatim ad eum Sellæ geſtamine delatus, ſalutationis officium coram explevit.

Neapolim intrat 8. Ian:

Sequenti die miraculū reſolutionis ſanguinis S. Januarij, quod admoto ej' capite fieri ſolet, ſpectavit: tertia Puteolos, reliquiarū antiquitatis luſtrādarum cauſa profectus eſt. Unde reverſus, à Prorege, ad Palatium ejus iterum ſe conferente, ad ſpectacula in craſtinum invitabatur. Itaque Poloniæ Princeps, maturato ſequenti die prandio, cum comitatu ſuo, ad Palatium Proregis, via ſecreta per hortum (ut curioſitati hominum, ad ſpectandum ipſum turmatim accurrentium ſeſe eriperet) vectus, ſtatim ad theatrum, ad ſpectandos ludos ſibi præparatum, ſeſe recepit; ipſo Prorege in

Equeſtre Heroum certamen videt. 11. Ian:

parte, theatro Poloniæ Principis proxime ſubjecta, ſub Majeſtate ſeſſitante. Dato ſigno Poloniæ Principem adveniſſe, equites, qui præſentiam ejus exſpectabant, præviis tympanis, tibiis, aliisq; inſtrumentis bellicis, bini & bini, ſumptuoſiſſimo, & inadmirabilem magnificentiã compoſito virorum equorumque ornatu, circum ſunt ingreſſi. Dubium profecto, magisne veſtium concinnandarum induſtria, an ars inſtruendorum equorum ipſorumque pulchritudo, an vero liberalitas & magnificentia quinquaginta iſtorum Heroum, in effundendis ſumptibus, eorumque dexteritas in equeſtribus exercitiis laudanda. Ita enim omnia hæc, mirifica prorſus vi, oculos intuentium perſtringebant, ut ſingulis præcellentia deberi videretur. Dum ita ſuſpenſi ſpectantium animi admirationi Pompę illigantur, equites, factis aliquot gyris, velut prælii cujuſpiam præludiis, in diverſas turmas ſenſim diviſi, concurſu ſagittarum, hoſtilium in modum formatarum, veterum prælia figurabant. Quo concurſu aliquoties iterato, in duas diverſas turmas iterum digreſſi, paululum quievere. Deinde, dato ſigno, duo ex una turma ſimul erumpentes, alios duos ex adverſa turma in arenam provocaverunt. Vocati in evocantes effuſi, ictibus globorum terreorum ipſos petiere, quos

hi,

hi, vel clypeo apte objecto, caute declinaverunt, vel evitandi imperitia, facie in tergum versa, aliave corporis parte exceperunt. Hac alterna binorum, deinde quaternorum, ex utraque parte, evocatione, pugna ad unum continuata. Qua peracta, hastifragia contra duos rusticos, ad id decem scutatis conductos, armisque præmunitos, exercuere. Vergente jam die, ludi, specie severitatis Martiæ, exuti, in placidiores, choreas nempe, conversi: Hæ, cænante Poloniæ Principe Vladislao in Proregis Palatio (adsidente & ipso, prope Sereniſſimum Principem, Prorege) cæptæ, in multam deinde noctem protractæ sunt. Pro Poloniæ Principe Vladislao, locus theatri modo exstructus erat cancellis præmunitus, viaq;, ad eum usque locum, asseribus tecta. Ipse Prorex, in capite aulæ collocatus, publicum ejus festi se præbuit spectatorem. Ad saltum neq; vir, neque fœmina, egrediebatur, priusquam à choreæ Præside (qui maturus & moribus & ætate vir erat) hâc primum manu in medium producta, ille alta voce postea vocaretur. Saltantibus Magister ejus artis adsistebat, ut errores vel exemplo præveniret, vel monitione corrigeret. Peracto saltu, vir fœminam in medio aulæ relinquebat, quam deinde ad suum locum Præses ille reducebat. Contigit autem tunc

binas ſimul ſaltaſſe, quarum uni reducendæ dum Præſes ille manum porrigeret, altera, videns ſolam ſe remanſuram, ipſum ſequebatur, clamitans, ut & ſe reduceret: ita Seniculus, in medio duarum juvencularum conſtitutus, riſum omnibus excitavit.

Pedeſtre eorundē Heroum certamen videt 12. Ian:

Sequenti die Poloniæ Princeps, pedeſtri heſternorum Heroum concurſu recreandus, iterum in Palatium Proregis proficiſcebatur. Locus ſpectaculi erat aula illa, in qua, heſterna nocte, choreæ ducebantur. Hic Poloniæ Princeps, è regione fœminarum, cancellis itidem tectus, conſtituebatur. Ipſe Prorex, mediâ, inter fœminas, Majeſtate (in qua Angeli effigies, collo adamantes geſtantis, mirifice fulgebat) conſedit: judicibus ludi, immediate ſub theatro Poloniæ Principis, collocatis. Sic ſpectatoribus conſtitutis, Heroes illi bini & bini, præcedentibus ſingula paria tympanis quatuor, tubicinibus aliisque ſubſequentibus, eorum ſcutiferis miro veſtium armorumque ſplendore ornatis, aulam Junonio velut paſſu ingrediebantur: levataque in tranſitu ex humeris haſta Proregem venerati, in medio aulæ in gyrum conglobati ſtetere. Tunc, factis pugnę legibus, delectisq; æmulis, in diverſas partes digrediebantur, facta, interjectu perticæ, partium ſeparatione. Quid porro? Strepunt tympana, clangunt tubæ, ardent animi. Sic

clauſis

clausis galeis à singulis ex utraq; parte cõcursum: fractisque ternis à quolibet hastis, numeratis deinde gladiorum ictibus cominus decertatum. Judicio de victoria lato, præmium victoriæ [quod plerumq; annulus erat, à quapiã ex fœminis spectatricibus subministratus] preambulis tympanis fistulisque, alicui, quam victor nominabat, fœminæ porrigebatur.

Hoc spectaculo Poloniæ Princeps horis aliquot recreatus, ad Palatium suum tandem reversus, nocturna quiete, ad iter in crastinum Romã, se præparavit. Tunc eum, Proregis nomine, idem, qui antea, Iohannes Deodati, Proregis Oeconomus, per totam ditionem Neapolitanam, Fundos iterum comitatus est, & Pontificis Officialibus, in limitibus Poloniæ Principem honoris gratia exspectantibus, quasi in manus tradidit. Ita Poloniæ Princeps iterum, à Domino Carolo Magalotti, curribus & equis Pontificijs exceptus, ab eodem rursus Romam, & ad Palatium S. Petri (ubi toto deinde commorationis tempore hospitium habuit) deductus est.

Neapolẽ discedit. 13. Ian.

Romam redit. 17. Ian.

Ensis & pileus cõsecratus illi à Pontifice offertur. 19. Ian.

Tunc inter alia iterum, in honorem Polonię Principis, cum jam discessum pararet, illud æterna memoria dignum. Cum moris sit ut quolibet Anno Iubilæi, ensis bis acutus, pileusque holosericus

ricus, pelle ermelinorum subductus, benedictione Papali sacratus, cuipiam Christianorum Principum offeratur, hoc quoq; favoris genere, munificentiam in multis, erga Poloniæ Principem, prolixe exercitam, Summus Pontifex cumulare voluit. Itaque, abolito ritu in hac occasione adhiberi hucusque consueto, compositaque, in gratiam Principis, post hac semper usurpanda, Cæremonia nova, in sacello Summi Pontificis interiore, juxta conclave ejus, gladius ille lateri Vladislai Principis à Summo Pontifice applicatus, à Magistro Cæremoniarum cingulo astringitur, ac deinde exsolutus Radzivillio Duci tenendus traditur. Pileus consecratus similiter capiti Principis à sua sanctitate impositus, curæ ejusdem Ducis committitur. Adhibitæ sunt in hoc actu cæremoniæ, orationesq;, quas hodiernus Pontifex, extersis, ob inconcinnam, quam referebant, ruditatem veteribus, de novo, ut dixi, composuit.

Cum Pontifice prandet.

Confecta hac cæremonia, Summus Pontifex & Poloniæ Princeps Vladislaus, simul prandium, ad aulam prandio delectam se contulerunt. Pontifici lavanti Princeps Poloniæ, Ordinario Principum Regumque Christianorum more, mantile genu flexus porrexit. Accumbente Summo Pontifice ad mensam aliquanto eminentio-

tiorem, ſub Majeſtate, Poloniæ Princeps ad alteram menſam demiſſiorem, intervalloque ſejunctam, ad manum Pontificis aulæque dexteram, ſedili ligneo, nulloque tegumento, collocabatur. Rariſſimæ hujus ſolennitatis viſendæ cura, multos in Palatium Summi Pontificis pellexerat: & licet pauci intromitti ex ſingulari gratia viderentur, in eam tamen copiã excrevere, ut tota aula oppleretur. Bibente Pontifice, omnes genu flexi, in terram procidere: ipſe autẽ Poloniæ Princeps, paululum aſſurgens, allevato ex capite pileo, potantem venerabatur. Poloniæ Principi à Kazanovio vinum porrectum in ſimplici vitro, ſine orbe, aut quocunque, diſtillantis ex vitro vini, receptaculo. Frequens inter utrumq;, per internuncios, in menſa converſatio. Submiſſa quoque à Summo Pontifice, ex menſa ſua, Poloniæ Principi fercula, in argumentum ſingularis benevolentiæ ceſſere. A prandio, Turcici, Tartarici, Moſcoviticique, Regiæ Majeſtatis Polonicæ, & ipſius Vladislai Principis, triumphi ac laudes, verſibus pulcherrimæ harmoniæ ſubjectis, certante vocum exquiſitiſſimarum inſtrumentorumq; modulamine, decantatæ.

Quibus dum rapti circumſtantium animi, velut æmula cælo ſuavitate, detinentur, ipſe Summus *Familiarius cum Papa cel-*

loquitur, & ei valedicit.

mus Pontifex in cameram proxime huic aulæ conjunctam, cum Poloniæ Principe Vladislao secedens, portæque adsidens, avocatum aliquantisper à sensu musicalis voluptatis animum, familiarioris cum Poloniæ Principe conversationis, non facile redituræ dulcedini applicabat. Satijs laudum vocumq; admiratione auribus, Poloniæ Princeps à Summo Pontifice ad conclave suum digressus, paulo ante cænam, ei valedicturus, redijt. Admissis (dum Sereniſſimus Poloniæ Princeps Pontifici adsidet) ad oscula pedis omnibus comitatui Sereniſſimi attinentibus, & Poloniæ Princeps, facta gratiarum actione humiliq; reverentia, abituriret, Summus Pontifex caput ejus arctiſſime complexus, utrinq; vultui suo, magno cum affectu, ac fere lachrymabundus, appressit, et, benedictione impertita, dimisit.

Corpora SS. Primi & Feliciani ei offeruntur.

Abeunti à Summo Pontifice, à Cardinale Barberino oblata sunt corpora Sanctorum Primi & Feliciani Martyrum, Patronorum diei natalis Poloniæ Principis Vladislai: particula item ossis S. Sebastiani, pluribus, ad instar rosæ, circumsuta gemmis. Radzivillio Duci corp° similiter S. Argentini donatum. Reliquis singulis datæ effigies Summi Pontificis aureæ argenteæque cum rosariis. Cœna lautiſſima deinde Vladislaus

Prin-

Princeps, cum comitatu suo, à Cardinale Barberino, exceptus est: cui etiam Cardinalis de Torres, amplissimi Poloniæ Regni, & illustris Polonicæ nationis protector, interfuit.

Inde Poloniæ Princeps 20. Jan: Roma profectus, ad ipsos Hetruriæ fines, à D. Carolo Magalotti, Summi Pontificis nomine, deducebatur. Invitaverat autem jam antea Vladislaum Principem Magnus Hetruriæ Dux. Ut primum ergo Statum ejus attigit, prope Radicofanum, Don Coloredo cum quadraginta nobilibus: prope S. Ciricium Princeps Don Lorenzo Patruus Magni Ducis: ac noviſſime, prope S. Caſſanum, ipſe Magnus Dux, cum duobus fratribus, Principe Don Carolo, & Principe Don Matthia, Poloniæ Principi occurrebat: ſalutatumq; in currum ſuũ excipiens, in Orſini Palatium deduxit. Præparata erat hic menſa pro Poloniæ Principe ſeparata, cui, multam poſt inſtantiam Poloniæ Principis, Magnus Dux, cum Principibus fratribus accubuit. Hinc, præcedentibus via ordinaria famulis, Sereniſſimi, per hortũ Palatii Magni Ducis, Florentiam invehebantur.

Roma proficiſcitur 20. Ian.

A Magno Duce Florentiam introducitur 26. Ian.

Nullibi in Italia tantum lætitiæ, chorearum, & ſpectaculorum. Ut ſileam enim pilarum ludum (quem Itali calce, à calcibus quibus pila protrudi ſolet, vocant) in honorem Poloniæ Principis non

semel exhibitum: conflictus leonum, ursorum, taurorum, aprumque frequentes: equestria denique Heroum exercitia & certamina quotidiana: tum vel, rarissimæ dexteritatis ingeniique Comœdiæ, in honorem Poloniæ Principis actæ, singulis prope Scenis, mirifice oculos omnium animosq; recreaverunt. Et quid refert unam alteramve è pluribus, tanquam ad gustum, lectori quoque proponere? Inprimis Tragicomœdia, de martyrio S. Ursulæ Sociarumq; virginum, in aula Palatii veteris majore exhibita, Scenarum elegantia & varietate, actorum vocibus & habilitate, vestium apparatuumq; omnium splendore & magnificentia, in stuporem & fixam attentionem spectantium animos, mira cum jucunditate, composuit. Stupenda hic Inferni consultantiumque Dæmonum repræsentatio: ejus subito in situm Colonienſem mutatio: Civitatis Colonienſis facta veterum more testudine oppugnatio: Paradysi artificiosissima juxta ac jucundissima effiguratio: balletum deniq; à Nobilibus Curiæ, personas Romanorum, Civiumque Colonienſium, de Gauro Hunnorum Rege triumphantium, referentibus, exhibitum, oculos mentesque adsistentium mira voluptate perfudit.

A Magno Duce variis spectaculis recreatur

Tragicomœdia de S. Vrsula sociarūq; Virginū.

Inde in villa Sereniſſimæ Archiducis imperiali, prope civitatem, Comœdia de Rugero, Alcina,

Comœdia de Rugero, Alcina

cina, & Meliſſa, pulcherrimo quoq; apparatu & theatro fuit decantata. In prima Scena Neptunus, duobus Hyppopotamis per mare in rupe vectus, comitante Viſtula & aliis fluviorum imaginibus, apparuit. In ſecunda, totum mare in fluctus undasque & ſcopulos igneos, præſtigiis Alcinæ deformatum, circumnatantibus undiquaq; monſtris infernalibus & marinis. Inde arbores ſaltitantes loquentesq; introductæ. Mutato deniq; mari in ſcopos & ſaxa, arte Meliſſæ, repagula Inſulæ pandebantur; unde octo virgines egreſſæ, chorea figurata, lætitiam, è liberatione conceptam, teſtabantur. Quibus, paulo poſt, totidem juvenes, theatro deproperantes, ſaltus alacritatisq; comites ſeſe junxere. Finito hoc ſaltu, effuſisq;, è Scenæ loco, in aream conjunctam, ſpectatoribus, equites viginti quatuor in eandem aream progrediebantur, compoſitosq; ad numerum & cantum equorum paſſus, miris prorſus flexibus, in gyros choreales torſere & retorſere; ſic ut difficile judicatu fuerit, majorne memoria & induſtria fuerit in equitibus, an vero dexteritas in ipſis equis. *na, & Meliſſa.*

Iuvenum, Virginũque ſpartanarum certamẽ

Deniq; in Palatio Cardinalis, transacto choreis aliquanto tempore, diductisq; theatri velis, prævio tympano, Duce Marte, egreſſus Princeps Franciſcus, manum Spartanorum juvenum in arenam deduxit: inter quos Princeps Johannes Caro-

lus Eques Melitensis primas habuit, selecta juvenum, ad pugnam exercitatorum, cohorte stipatus. Ex alia theatri parte, Ductrice Pallade, Princeps Leopoldus, copiam virginum Spartanarum produxit, contra juvenes illos hastis certaturam. Utrisq; partibus è regione sibi constitutis, Mars & Pallas, de præcellentia suæ quisq; cohortis, versibus musicæ subjectis, in theatro altercantur; ac demum ad periculum virium prælio faciendum devenitur, accensis in pugnam utrorumq; animis. Ministrantur hastæ, librantur brachiorum composita agitatione ictus, concurritur, scite utrimq; decertatur. Fervente conflictu, Cœlum in theatro aperitur, & Jupiter, dato per fulmen signo, silentium indicens, victoriam, publico decreto, virginibus Spartanis attribuit. Recedentibus prælatoribus Diisq;, & amœnissimo Cœli conspectu velis erepto, choreæ denuo inchoatæ.

Poloniæ Princeps Florentia discedit. 13. Feb.

Hisce similibusq; spectaculis, Poloniæ Princeps, septimanas aliquot varie recreatus, tandem iter suum prosequi decrevit. Sicut enim omnium aliarum rerum, ita deliciarum quædam quoq; satietas est: quarum Magnos Principes citius, quam seriorum nausea subit. Itaque Poloniæ Princeps Florentia tandem discessit: sed sic quoq; magnorum Principum illorum humanitatem, benevo-

len-

lentiam, cultumq; non evasit. Quippe Archiducissa, ipse Magnus Hetruriæ Dux, Madama, Princeps Laurentius, aliique Principes, cum tota aula, honoris gratia comitabantur. Et tunc quidem, decem Florentia milliaribus (ut tanti Principis, jugi novitate, animus pasceretur) prandium, sub tentorio, patentibus campis sumptum. Inde Poloniæ Princeps ab Archiducissa, & ipso Magno Duce, in diversam à proposito sententiam tractus, Pisas prius, Livornum, & mare mediterraneum videre decrevit. Itaq; sequenti die Pisas intravere. Ibi inter alia, in gratiam Poloniæ Principis, triremes novæ, tubis, tympanis, tibiis, & solennitatibus aliis, in elementum usui suo conveniens, actæ.

Pisas intrant 14. Feb.

Pisis Livornum profecti, pretiosissima Magni Ducis trireme, quæ Cleopatræ & Antonii Regiam puppem, ad molles delicias omnino compactam, ornatu & artificio vinceret, ad medium usq; miliare undas secavere. Mox triremes omnes Magni Ducis, quotquot in stationibus erant, anchoras levantes, in occursum navigaverunt, & Sereniss. mos tormentorum explosionibus veneratæ, cunctis navalibus exercitiis recreavere. Magnum tunc temporis hoc à *Poloniæ Principe*, ad solitæ clementiæ famam, & populi, cui olim, liberis omnium votis, imperaturus erat, efficax ad exemplum:

Livorni mare navigātes à triremibus Magni Ducis recreantur navalibus exercitiis.

Vladislaꝰ Princeps multa Sarmatica mancipia libertati restituit.

quod plurima Sarmaticæ Nationis mancipia, ad triremes damnata, sua apud Magnum Ducem interceſſione, priſtinæ libertati reſtituerit. Horum à Turcis alij, alij à Tartaris Scythisque in extremam ſervitutem abducti, miſerrimæ vitæ tædio libertatē præputio emerant: & mox, nefas! Chriſtianorum ſpolijs inhiantes, pyratica opes & divitias anhelarant. Sed propoſito in exitium acti, á Magno Duce rurſus, expugnatis eorum navigijs, ad triremes damnati fuerant, velut in quotidiana tormenta mortemq; continuam juſſi ſupereſſe. Nunc autem clementia Sereniſſimi *Polonię* Principis, ſceleris pœnitentia ducti, libertatem & religionem Chriſtianam ſimul recuperaverunt.

Venetias venit & variis ibi ſpectaculis honoratur.

Tandem *Poloniæ Princeps*, Archiduciſſæ, Magno Duci, Madamæ, & Laurentio *Principi*, valedictis, per *Piſas* & Florentiam recta Venetias proficiſcebatur. Quas ubi poſt aliquot dies intravit, à magnæ Reipublicæ magnis Senatoribus, officioſiſſima oratione exceptus, omni officiorum genere honorabatur. Nam & toto commorationis tempore, quod aliquot Septimanarum erat, Reipublicæ ſumptibus, in Donati *Palatio*, regie fuit tractatus: & quicquid Sanctioris aut celebrioris in Urbe, deducentibus Senatoribus, *Polonię Principi* patuit. Comœdiæ deinde, & ſpectacula alia,

alia, in honorem Principis, diebus singulis fuere exhibita. Deniq; & in magno Canali Naumachia, in ejusdem Principis gratiam, fuit instituta. Hanc centeni aliquot Patricii ordinis adolescentes, facta, Senatorio jussu, vestibus pretiosissimis diversiq; coloris partium differentia, exhibuere. Mirum dictu quomodo & ornatus vestium, & juvenum invicem concurrentium docta agilitas, lenocinium mutuum sibi præstiterint. Adeoque & multorum judicio, hoc navale certamen, Naumachiis veterum, Romæ ab Imperatoribus olim exhibitis, & sumptu, & elegantia, & singulari concurrentium juvenum exercitio, fuit æquiparatum.

Per Vicennam & Nissam in Poloniam redit.

At jam vere novo redibat paulatim Sarmatiæ suæ sua quoq; felicitas, & vicina septem Trionibus Regna, Phœbus efficacioribus radiis, in æmulam Longobardiæ amœnitatem variabat. Itaque Poloniæ Princeps, ut Patriis quoque deliciis frueretur, cum per otium munitiones Palmæ Novæ lustrasset, Venetæ Reipublicæ valedicens, per munitissimum in Styria Græcium, Urbem natalitiis maternis charam, Viennam rediit. Ibi emergentes è præsentia ejus lætitiæ, morbo ejusdem Principis, in mæstitiam degeneraverunt. Sed paulatim, divina gratia, pristinæ sanitati restitutus, Imperatoriis, jucunditatem anhelantibus, votis satis-

satisfecit. Noviſſime, in negotio Principis Caroli Ferdinandi Fratris ſui, Niſſam profectus, Epiſcopatum Vratislavienſem Sereniſſimo Fratri, & optatum peregrinationis ſuæ fructum, uſum & experientiam, ad Sereniſſimos Parentes in Poloniam retulit.

Ejus munificentia ubiq; ſingularis.

Et hic eſt, humaniſſime Lector, famoſiſſimæ hujus peregrinationis finis: cujus ego rariſſimas ſolennitates, ob nimiam horum ubique frequentiam, omnes non attigi. Fateor enim ingenue, me ad honorum, Poloniæ Principi Vladislao paſſim exhibitorum, varietatem & eminentiam, calamo ſtyloque, non potuiſſe aſſurgere. Hoc unum ergo dixiſſe ſufficiat, & viribus meis fuiſſe majores, & Principum, Urbiumque magnarum, ſumptibus fere fuiſſe tractatum. Ea autem, vice verſa, Regii Principis Vladislai ubique munificentia fuit, ut cum ad ſumptus plurima, in excipiendo Principe, Duces, Magnates, Urbesque impendiſſent, plura tamen ipſe donarit. Quin immo & authorem omni fide digniorem habeo, diverſis in hac peregrinatione occaſionibus, ut liberalitatem & magnificentiam ſuam oſtenderet, à Poloniæ Principe Vladislao, ad centum quinquaginta millia, fuiſſe donata. Et recte hoc ad conſilium Sapientis Latini.

Sen. de Vita beata.

In divitiis & temperantia, & liberalitas, diligentia, diſpoſitio, & magnificentia campum habeat patentem.

FINIS PARTIS PRIMÆ.